

Михалко Скаліцкі

МУЗІЧКА

Повість
Новели

**ВИДАВНИЦТВО
ІРИНИ ГУДИМ**
МИКОЛАЇВ 2007

ББК 84 (4Укр–4Мик) 4
С 42

Малюнок на 1-й стор. обкладинки М. Пихтереві
Малюнок на 4-й стор. обкладинки Л. Ніколаєвої

М. Скаліцкі. Музічка. Повість, новели. – Миколаїв: Видавництво Ірини Гудим. 2007 – 152 стор.
С 42
ISBN 966-8592-42-3

Включені до збірки повість та новели українського письменника друкувалися раніше у різних загальноукраїнських виданнях та у мережі Internet. “Четверта” новела (під назвою “Восьма”) вийшла також у перекладі польською у краківській газеті “Dekada Literacka”.

ББК 84 (4Укр–4Мик) 4

ISBN 966-8592-42-3

© М. Скаліцкі, 2007
© Видавництво Ірини Гудим, 2007
© Марія Пихтерева (ілюстрація)
© Любов Ніколаєва (ілюстрація)

АМІНЬ
ПОВІСТЬ

Діло було за Андропова.

Починалася ця історія у червні місяці в місті Одесі. У кінотеатрі Маяковського, на Дерibasівській, показували індійський фільм “Месник”. Раптово, — ще не скінчилася й одна серія, — фільм перервався і спалахнуло світло. Розімілі глядачі побачили на всіх ходах і виходах міліціантів у мундирах і в цивільному.

— Спокойно, громадяни! — сказав один у цивільному. — Хто з вас у відпуску, на канікулах чи в кого друга зміна на проізводстві — можуть оддыхати! Прощу приготовити документи!

Міліціанти пішли між рядами. То там, то сям кого-небудь просили підвестися й піти з ними (хто не мав при собі потрібних “бумаг”). Набралося таких зо три десятки осіб.

— Оддыхайте на здоров'я! — сказав той, у цивільному, як міліціанти виводили затриманих, і зробив знак, аби продовжували фільм.

Затриманих вивели у фойє. За столиком сидів міліціант у погонах капітана і ставив одноманітні питання: “Прізвище, ім'я, по батькові? Рік народження? Місце роботи? Професія? Адреса, місце проживання? Чого не на роботі у таку пору?” Отримував одноманітні відповіді і дзвонив у довідку: “Мамочко? Дай-но мені номерок філіалу НДПРОЕКТу”, чи “... номерок електроцеху заводу холодильних машин” тощо. Потім дзвонив за вказаним номером: “Але? Таке-то? Такий-то і такий-то робить у вашій канторі? З міліції. Вже не робить? Ладненько.” Тоді повертався до жертви: “Питання будуть? Ну, то можете йти, я вас більше не задержую”.

Дійшла справа й до немолодого чоловіка з задавненою щетиною на щоках.

— Прізвище, ім'я, по батькові? — спитався міліціант.

— Пальтів Андрій Кирилович, — одказав чоловік.

— Рік народження?

— Тридцять перший.

— Місце роботи?

Чоловік зам'явся.

— Не робиш, значить? Временно? — поцікавився міліціант. Пальтів кивнув.

— У машину! — сказав міліціант. — І оцього тоже! — показав на остатнього з затриманих. Той теж скидався на професійного “бича”.

Обох посадили до “чорного ворона” й одвезли на знамениту вулицю Чичеріна.

II

У відділенні вже другий міліціант, з погонями майора, допитувався:

— Які ще є документи? Трудова?

— Нема, — сказав Пальтів. — Загубив. То єсть вкрали у мене в поїзді. Я їздив у гості до двоюрідної тітки в Київську область. Повертався на роботу пристроїтися. Я вже й договорився: на завод с/р. Рішив поїхати до тітки знову.

— А які ще є документи? — спитався майор. — Один паспорт? Воєнний білет є?

— Є, — сказав Пальтів. Дістав з авоськи невеличкого пакуночка пожовклого паперу, перев’язаного чорною ниткою. Розгорнув, простягнув майорові квитка.

— Да-а, — плямкнув губами майор, — не густо. Посидь трохи отам, — і показав Пальтіву на кушетку під стіною. — Тепер з тобою, — повернувся до другого арештанта. — Прізвище, ім’я, по батькові?

— Здоровега Анатолій Касіянович.

— Рік народження?

— П’ятдесят третій.

— Місце роботи?

— Временно не роблю.

— Причина?

— Документи вкрали.

— Последнє місце роботи?

— Апатити, Мурманської області. Мідно-нікельовий комбінат.

— У паспорті значиться: виданий по справці. Сидів?

— Чого сидів? З армії.

— Тепер куди?

— Собирався у Великодолинське, до дядька, щоб поміг з роботою.

— А як ми тебе в Одесі устроїмо?

— Хотя куда-небудь.

— Да-да, — почухав потилицю майор. — Ваше щастя, що у нас містов нема, прийшлося б вам посидіти до вияснення. Але деякі формальності прийдеться пройти.

Тут зайшов лейтенант з “піаніною”. Заповнивши бланк на Пальтїва, він кожного його пальця прикладав спочатку до подушечки з дру-

карською фарбою, потім — до бланка. І так усі десять пальців. Ту ж операцію перетерпів і Здоровега.

Майор виписав їм міліцейське направлення на завод с/р.

— Більше не попадайтеся, — сказав на прощання. — Ясно? Їм, звичайно ж, було ясно. Вони хутенько вийшли.

III

— Ти куда? — спитався Здоровега уже на вулиці.

— Не перший раз, — сказав Пальтів, — але спробувати можна.

— Не возьмуть, — сказав Здоровега. — На перший раз треба б заморити черв'яка.

— Я пустий, — сказав Пальтів.

Вони пройшли Пушкінською, звернули наліво і вийшли навпроти залізничного вокзалу, на Томаса. У гастрономі Здоровега купив батона й півкіло ліверки.

Вечеряли на лаві в парку Ілліча.

— На заводі я був, — сказав Пальтів. — Не беруть без трудової. Я вже вісім літ отак никаю. Ніде не беруть. Я, между прочим, ніякий не Пальтів. То мені в інтернаті дали. І зовуть мене не Андрієм, а Костянтином. Я син маршала Тухачевського. Чув про такого?

— Не чув, — сказав Здоровега. — А може й? Наркома оборони?

— Не-е, — сказав Пальтів. — То був Тимошенко. А маршала Тухачевського і ще сімнадцять розстріляли у тридцять сьомому по приказу Сталіна. Вулиця Якіра є в Одесі, чув?

— Не чув, — сказав Здоровега.

— Якіра, Єгорова, Тухачевського, Блюхера... Багатьох розстріляли.

— І Блюхера?

— І Блюхера, і Тухачевського, — сказав Пальтів. — Я знав свою фамілію, оно не признався, бо тоді казали “син врага народа”.

— А як бичем став?

— А ти?

— Я — діло третє, — сказав Здоровега. — Були діла.

— І в мене були, — сказав Пальтів.

Обоє помовчали. Жували ліверку з батомом.

— У мене діла були, — повторив Здоровега. — П'ять літ общого режиму, за участіє в демонстрації й храненіє огнестрельного оруж'я. Молодий був, дурний. П'ять літ вольного поселенія. На поселеніі женився. Вона, сучка, красива була, як у кіні. Поженилися. Заробляв не-

плохо: купив квартиру кооперативну, за п'ятнадцять тисяч, обстановку всю купив, завели дитя... А вона стала блядувати. Ми в одному цеху робили. Мені раз, і скажуть, що то з тим її бачили на естакаді, то з другим. Я рішив допит устроїти. “Тебе бачили, як ти з естакади йшла з Петром”, — кажу. А вона мені: “Йшла”. “То ти там буваєш усе-таки?” — кажу їй. “Тобі ж донесли”, — каже. “І що ви там з Петром робили?” — “Ми? Нічо, оно поцілувалися”. Не встигла вона сказати, а я їй в ухо, аж через диван перелетіла. Я й сам злякався. А вона опритомніла й обнагліла в корень. Я її питаю: “Тобі шо, мене не хватає?” — “Хватає”, — каже. “Так у чом діло?” А її знакоми мені просто в очі вже казали, що мали з єю діло. “А мені нравиться, як мене люблять”, — каже. Шо було робити? Пішов з дому. Оно паспорта взяв. Дурак. Треба було розщитатися на заводі, забрати хоч трудову... Доїдай ліверку, я наївся.

— В мене тоже баба була. Полюбила ходити налево, — сказав Пальтів.

— Спершу нічо було. А потом стала все більш чогось домагатися, щоб як у людей, казала. Каже, щоб такий без'язикий був сином Тухачевського — не може бути. Сміялася з мене. Я тоже пішов. Усе їй оставив. Діти є. Віриш?

Здоровега читав шматок “Вечірньої Одеси”, у який була загорнута ліверка. Пальтів забрав газету, загорнув залишок вечері й сховав до своєї авоськи. Зав'язав.

— Ну, ти куди тепера? — спитався у Здоровеги.

— На вокзал. А ти?

— І я на вокзал.

Ще сонце не зайшло, і на вокзалі можна було покімарити у дерев'яних кріслах з залізними підлікотниками, на другому поверсі.

Так вони й зробили.

Як споночіло і ввімкнули електричне освітлення на всю, мимо прохопилися двоє міліціантів. Добре, що Здоровега з Пальтівом справилися їх запримітити й зробили вигляд, нібито збираються йти по квитки чи по речі.

— Документи є? — спитався один міліціант.

— Пожалуста, — сказав Здоровега й показав свої, а Пальтів став розв'язувати авоську.

— Ще весті маєте? — спитався міліціант.

— У камері хранения, — сказав Здоровега. — Через півчаса у нас дізель.

— Дивіться мені, щоб після дванадцяти вас тут і духу не було.

Міліціанти пройшли.

— Пронесло, — сказав Здоровега. — Треба було трохи раньше. Пішов я у трамвай ночувати.

— Заре і в трамваях стало страшно, — сказав Пальтів. — За трамвай і посадити можуть. Я не поїду пока. Пізній поїду.

— А ні, то завтра: де і коли?

— Давай, в Ілліча, коло шахматного клуба?

— Годиться, — сказав Здоровега й пішов. Добравшись до відстійної трамвайної площі, одчинив двері у другому вагоні і якось там примостився на ніч.

Пальтів переждав трохи. Так, аби не здибатися ще раз із міліціантами й розминутися зі Здоровегаю. Тоді подався недалеко, на товарну станцію. Він мав план: заробити трохи грошей, сяк-так приодягнутися та знайти собі яку молодицю, слабку на передок, щоб хоч перезимувати. Здоровега йому в цьому плані давав оно лишнього рота. Хоча, по правді, то Здоровега таки кріпший од його й міг би пособити. Але тоді довелося б з ним ділитися. Так не виходило.

IV

У приземистій, тісній конторі сидів прораб, меланхолійного виду чоловік з круглим животиком і круглим носом, і пантрував, доки закипить у чайникові. Чоловік був коротко стрижений. Надто коротко. Пальтів потоптався трохи при вході, роздивився чоловіка у жовте віконце й зайшов.

— Здрасце, — сказав.

— Чим можу? — спитався чоловік.

— Да... чи нема у вас якої роботи? — спитався Пальтів. Чоловік узяв трубку з антикварного апарата. Набрал номера.

— Галю? — сказав. — Галю? Галино, то ті піонери втекли? Жаль... У мене є їм заміна. Потім дякуватимеш. Один. Ну, випишеш йому ще півтори машини плитки, ну, теї, що солдатики-матросики не оприходували. То я приведу, тільки чаю вип'єм. Та вже потерпи десять минут. Пока.

Якраз зашипіло у чайнику. Чоловік розлив на жовті шклянки й подав одну Пальтіву.

— Сипте, — показав на цукерницю (за Андропова цукор ще продавали в магазинах — хоч сто порцій). — Візьміть собі стільця, чого стоїте? — сказав.

Пальтів зголосився сісти й скуштувати чаю. Чоловік випив одну шклянку, другу. Потім підвівся, постояв трохи, роздумуючи, й витягнув з розетки вилку електроплитки.

— Ходім, — сказав до Пальтіва.

Вони перейшли через кілька платформ чи, як вони там називаються, рамп. На одній рампі на них чекала молодиця. Утрюх вони підійшли до розвантаженого наполовину вагона.

— Отакі діла, — сказав прораб.

— Шо то? — спитався Пальтів.

— Ізоляція. Стекловата, — сказав чоловік. — Неприємна, правда, робота, і скупатися нема де. Хіба під колонкою, але другої нема. Берете?

— Рукавиці я дам, — сказала молодиця.

— Якщо берете, то давайте, я вашого вузлика однесу в контору, — сказав чоловік.

Пальтів оддав свою авоську меланхолійному прорабові. Молодиця принесла рукавиці.

— Вила були б якраз, але нема, — сказала. — Можу ще дати мішка, голову можна прикрити й спину. Нема ніякої ради з тими студентами: візьмуть вагона й покинуть.

Пальтів не підтримав розмови. Молодиця повернулася й пішла собі. Пальтів накинув на голову мішка і зайшов у вагон. Праворуч і ліворуч у напівтемряві ледве можна було розгледіти тюки ізоляції. Скловата була спакована по п'ять шарів, товщиною зо два пальці кожен, і оббита рейками на кшталт посилочного ящика, але добре трималися лиш декотрі, чи не в кожній такій “бандеролі” недоставало щонайменше одної рейки; деякі й зовсім не були оббиті (слава богу, що не насипом). Пальтів натягнув рукавиці з коротким великим пальцем, сказав “З богом, чи шо?” і обережно взявся за першу паку ізоляції. Вініс тюка з вагона й відніс до невисокої стінки з таких самих, метрів за десять. Однісши так кілька разів, він почав носити по дві паки: одну під ліву руку, другу під праву. Невдовзі упрів і зняв з голови мішка. На кілька хвиль стало прохолодніше. Працював Пальтів у темпі: сім-вісім кроків у вагон, сім-вісім — на рампу. Поряд зі студентською “стіною” піднімалася його робота, ходка довшала: на крок, ще на крок. Під рукавиці набилося скловати. Мусив їх скинути й брати паки голими руками. Прийшлося зняти й жакета і через тонку нейлонову сорочку витримувати уколи тонюсінького шкла. Котився піт, і шкло разом з ватою приставало куди ти хоч. Раз лише Пальтів спинився, вельми хотів курити, але сигарети осталися у вузлику. Пальтів плюнув, махнув рукою на те

куруиво й робив далі. Як два рази його робота зрівнялася зі студентською, він вибрав половину вагона. Закінчив роботу, як розвидняло.

Станція вже заповнювалася людьми й машинами. Пальтів пішов до контори. Біля колонки перед конторою зняв сорочку і трохи сполоскався. Руки мав до самих ліктів червоними од шкла, червоні були й худі боки. Прораб виніс йому свого рушника втертись.

— Доброго ранку, — сказав. — Управились? А я, грішним ділом, подумав, що намилили п'яти, як і ті.

— У вас мої вещи, — сказав Пальтів.

— Ах! Правда ваша! — сказав чоловік. — Ходім, я оформлю ваш наряд.

Вони зайшли до контори.

— Пийте чай, — сказав чоловік. — Паспорт у вас при собі?

— При собі.

— Дайте, я запишу ваші дані.

Пальтів узяв вузлика.

— А коли це я зможу получить гроші? — спитав.

— Через тиждень, — сказав чоловік. — У нас виплата у вівторок, — він узяв трубку телефона. — Галю? То я виписую ту плитку? Бачила? Ну добре, — і до Пальтіва: — Вона вам дякує за роботу, — він почав писати. Підвів раптом голову. — Вас не влаштовує за тиждень?

Цальтів змовчав.

— Знаєте, як ми зробим? Я вам виплачу із своїх, а наряди випишу на себе? Як ви вважаєте?

— Як можна, — сказав Пальтів. Чоловік покладав щось там на рахівниці.

— Одинадцять рублів тридцять копійок, — сказав.

— Скільки?

— Це — разом з півтора машинами плитки. Ізоляція, можна сказати, ніскільки не стобіть.

— Добре, — сказав Пальтів. Добрий чоловік дістав з кишені гаманця й відрахував, скільки треба.

— Я у вісім змінюся, — сказав. — Можете у мене трохи вимити шкло й оддыхнути. Я тут недалеко живу. Звати Сашком.

V

Сашко справді недалеко жив, у глинобитній хатині. Пальтів викупався до пояса й вимив ноги. Прокинулися вони за полудень.

— Віддихнули? — спитався Сашко. — Куди тепер? На жаль, я вже запізнююся, а то ми могли б ще погомоніти трохи.

— Нічо, — сказав Пальтів, — спасібо й так.

Вони розпрощалися за хвірткою, сказавши “привіт”.

VI

На розі Пальтів купив пиріжків з лівером. З’їв їх навстоячки у скверіку і пішов через дорогу на трамвай, поїхати в центр. Коло кінотеатру “Родіна” народ валом валив на сеанс, і він зійшов. У якогось жида вдалося перехопити лишнього квитка, і, сівши, Пальтів зміг прочитати назву. Фільм називався “Зураб і Джаміля”.

Коли фільм закінчився і ввімкнули світло, Пальтів побачив на власні очі, як багато хто з жіночої статі втирали сльози.

Постоявши трохи при виході з кінотеатру, потинявшись на площі, посидівши з молодими босяками у сквері, Пальтів поміг-таки сонцю докотитися до самого обрію й зібрався. Пішов він знов на Одесу-Товарну.

Замість Сашка за столом сидів другий: маленький лисий чоловічок з рожевими вухами. Так само пив чай з жовтої шклянки.

Пальтів поздоровкався.

— Робота є? — спитав.

— Є, — сказав чоловічок і, так і не допивши чаю, повів Пальтіва через колії.

Опинилися вони на тій самій платформі, де Пальтів уже одробив одну нічну. Половина ізоляції лежала там само, на місці, і стояв самотиною зачинений вагон. Вони стали його одчиняти. Виявилася у тому вагоні все та ж шкловата.

— Другої роботи нема? — спитав Пальтів.

— Тільки ця, — сказав чоловік.

— Четвертний, моя ціна, — сказав Пальтів. — І зразу.

— Вибачай, дорогий, — сказав прораб, — ціну будеш призначати на базарі, за свої чуні, — і, показавши Пальтіву на його розвалюхи-черевики, почав зачиняти вагона.

Пальтіва проїняла злість за те, що такий маленький та ще й лисий чоловічок “тикає” йому, як Микола Якийсь-Там. Він ударив чоловічка під груди і той покотився на шкловату. Але одразу підхопився на рівні й давай свистіти — позаяк, виявляється, мав свистаку в кишені. Пальтів чимшвидше постарався опинитися за межами товарної.

У такий спосіб скінчивши свою робочу частину дня, Пальтів напра-

вився до дому свого нового знайомого. Але в домі не світилося. Пальтів перекурив на лаві під плотом і полишив те нещасне місце. Вирішив був піти, тобто навіть не вирішив, а так, само пішлося аж до автовокзалу. А як пішлося, то й зайшлося до приміщення. Правда, перед тим, як зайти, він прочитав оголошення, причеплене з внутрішнього боку шкляних вхідних дверей. В оголошенні сказано було, що ресторанові й буфетові потрібні на постійну роботу грузчик і прибиральниця.

Ресторан уже був зачинений, а буфет робив. Пальтів хотів був присісти на круглий шкіряний стілець за прилавком, але одумався, сто-рожко огледів незвичайну меблю.

— Дайте мені отую булочку, за одинадцять копійок, і пляшку міне-ральної, — сказав до буфетниці.

— Нема мінеральної, — буркнула буфетниця, але булочку дала. — Є лимонад.

— Давайте лимонад, — сказав Пальтів.

— Пляшку потім можете здати, — пожаліла його раптом буфетниця.

— Спасібо, — сказав Пальтів.

Отак він сидів-таки на підозрілому стільці, запивав булку дорогою водою і ловив крихти у долоню-човник, аби не пропадали дарма. Рап-том до самого буфету, через усі стіни, долетів “піпик” автомобільного клаксона. За хвилю у дверях підсобки з’явилася ще одна... продавець, одно слово.

— ...нема кому, — тихо, але схвильовано сказала вона до колеги. — ...тя в стельку, Костя не вийшов, а там...

Що там на тій машині привезли, Пальтів того не розчув, але це не завадило йому звернутися до продавців:

— Вам грузчики не треба? — сказав, як міг, приязно. Котра тарато-рила, змовкла й простягла руку:

— Дайте паспорта.

Пальтів успішно справився з вузлом на авосьці і подав їй паспорта досить-таки хутко. Вона потримала документ, може, трохи. Постукала кантом по долоні. Повернула.

— Без прописки не маємо права, — сказала.

Пальтів до такого звик. Звично зав’язавши паспорта до авоськи, од прилавка одійшов до протилежної стіни. Власне, то була не стіна, а одне велике вікно, з шибками три на чотири. Під вікном і посеред зали стояли кушетки. На них сиділи нещасні люди, волею обставин пере-творені на пасажирів о цій порі. Котрі вже пробували лягати, але на-роду ще було досить, та й міліціант ходив і все бачив.

VII

Пальтів прилаштувався скраєчку, коло якоїсь сімейки в кутку, і став потроху куняти. Десь після одинадцятої зала почала порожніти. Знялися й сусіди Пальтїва, зачувши через динамік, що за ними явилось таксі. Натомість коло Пальтїва присіла Світлана. Пальтїв ще подивувався, що не знайшла собі іншого місця примоститися. Йому якраз було б добре прилягти, а в залі не бракувало вільних кушеток. Він оно глипнув на неї, і його неприязнь до сусідки ще збільшилася. Що Світлана молода, то цю ваду їй можна було вибачити, — але ж товста! чи то пак — тлуста. А може, й товста. Один її зад займав місця стільки, скільки займала донедавна уся сімейка; через свої пишні стегна молодича не могла звести до купи коліна.

“От де буркалле”, — подивився на них Пальтїв. Коліна й справді були завбільшки з чайне блюдце, а литки — завгрубшки, як у Пальтїва обидвоє стегон заразом — обшнуровані бантинами модних “в’єтнамок” сорок дев’ятого, певне, розміру. Вище колін на Світлані була безрозмірна плісірована юпка, а торс прикривала вишита сорочка навипуск. І все ж вона не могла приховати її паморочної величини грудей на три з половиною, може, пуда, які сягали чи не до підборіддя, прикрашеного ямочкою посередині, у яку помістився б грецький горіх. На лиці у Світлані все було намальоване: перламутровий рот, червоні щоки, чорні брови, звужені, розтягнуті в обидва боки очі, навіть ластовиння було штучне, оно ніс мала свій — звичайний собі ніс, хіба до масштабу збільшений. Ага! Що було ще особливого у Світлані: ніякого отого свинства під нижньою щелепою. Пальтїву навіть видалося, що вона трохи вилицювата. Через плече висіла іграшкова сумка “Адідас”, і з неї стирчали дві ручки іграшкових ракеток для тенісу. Словом, Світлана була навіть гарна, і Пальтїв потроху змінив своє до неї ставлення. Йому навіть стало здаватися, що саме такою й має бути істинно україньська краса, сільська краса, якимось звичаєм геть забута й спалюжена модою на городських, котрі мордують себе голодом, бо не дай боже поправляться.

Пальтїв глипнув на неї ще раз, і вона підморгнула йому. І на нього, здалося, дихнуло запахом берези у цьому невентильованому кутку всесвіту. Пальтїв геть продер очі: де та дрімота й ділася. Здається, Світлана тільки того й ждала.

— Підем зо мною? — сказала, і голос виявився напрочуд дивний, приемний.

— Куди? — спитав Пальтів і схаменувся. І ще раз схаменувся, у другий бік: попри те, що він викупався так-сяк у Сашка-прораба, на ньому, під нейлоною сорочкою і штаньми в офіцерську діагональ, були оно рештки якоїсь майки і трикотажних кальсонів.

Світлана усміхнулася, взяла його за руку й повела. Вони були одного зросту, вона навіть, на вершечок який, нижча. Хто там був, дивилися на чудну пару. Вже на першому поверсі, при самому виході, Пальтіва нібито хто смикнув за лацкан його облізлого жакета, але він не зважив.

Вони спустилися спершу вниз, на Фрунзе, і перейшли.

— В парк підем? — злякано спитався Пальтів. Про Дюківський парк розказували усякі страшні діла.

— Чого в парк? — сказала Світлана. — До мене підемо. Дай хоч познайомимся: мене звати Світланою, а тебе?

Але тут Пальтів геть-чисто забув, як його звуть: як коли де й доводилось називатися, то лише Пальтівом, та й по всьому, а знайомі — так ті взагалі кликали його негарним словом. Тому він щось муркав-муркав, та так нічого й не вимуркав.

— Ну, Пальтів, то й Пальтів, — сказала Світлана. — Прізвисько, мабуть, од пальга?

Вони рушили вздовж трамвайної лінії і йшли, поки їм не скотився з гори навперейми, страшно гримаючи, стукаючи, грюкаючи, дзенькаючи й видаючи усякі такі звуки, трамвай на Слободку. Вони сіли й доїхали до гуртожитку трикотажної фабрики, правда, там довелося ще трохи надійти пішки.

У гуртожитку світилося двоє вікон. Світлана попросила подождати її у дворі, а сама зайшла. Вийшла назад скоро, очевидно, сунувши бабці-”сек’юріті” червінця чи скільки там. Тим-то бабуся нічого й не бачила, нічого не чула, і можна було мати певність, що довіку німуватиме. Світлана знов узяла руку Пальтіва у свою і провела його мимо сліпоглухонімої бабці, і — на третій поверх, у кімнату на чотири койко-місця. На трьох місцях там спали чи вдавали, що сплять.

Світла не вмикали, і так було видно од ліхтаря з вулиці. Світлана першим ділом дістала з холодильника літрову банку сметани.

— Підкріпись, — сказала Пальтіву.

Пальтів став їсти дерев’яною сувенірною ложкою, і сметана видалася йому такою смачною, ніби якась заморська ікра. Другим ділом Світлана дістала пляшку “Водки”.

— Вот Она Доброта Комуніста Андропова, — сказала. — Будеш? —

поставила дві шклянки і, змірявши Пальтіва критичним поглядом, щось там над ними почакувала. Вони випили.

— Правда, ліжко в мене й для одного замале, — сказала, знімаючи постіль і стелячи на підлозі, — але нам і тут буде добре.

Потім вона швидко роздяглася сама і роздягнула Пальтіва.

До ранку Пальтів пізнав-таки за все своє життя, якою може бути жінка. Чудно було, як вона його слухається, як відчуває, відповідаючи на всяк його дотик, доторк, поштовх, як всотує його усім своїм ніжним слухняним тілом, як заповнює всі нерівності його тіла своїм, як віддає себе всю. І так повторилося ще, і ще, і так до самого ранку.

І перед самими четвертими півнями Пальтів од щастя помер. Лець прокукуривав півень у слободі, — єдиний півень, — як у Світлани на животі лежав не живий чоловік, а мрець, холодне тіло.

VIII

Світлана прокинулася од того холоду і сказала “ой!”. Обережно перекотивши тіло мертвого коханця на підлогу, вона розбудила одну подругу.

— Розумієш? Помер, — сказала. — Що ж його робити?

— Тихо, — одказала та. — Що-небудь придумаєм.

Вони розбудили ще двох і почали радитися, усі четверо. Голі й прекрасні, як сови, вони стояли над тілом щасливого мерця. І одна сказала:

— Треба його обмити скоро, щоб не осталося од тебе слідів, Світланочко, а тоді спустити через вікно на простинях.

— Ти що? — сказала Світлана. — Ти за кого мене маєш?

— Ой, — махнула рукою та, — усі ми однакові. Я ні за кого тебе не маю, але ти хочеш, щоб нас усіх міліція затаскала по судах? Я думаю, твій кавалер не обідиться. За те, що ти йому дала, він би й сам вискочив. Чи я не чула, як він на тебе молився всю ніч?

— Правда, Світлано, — докинула ще одна. — Твоєму кавалерові тепер все одно, а нам же жити?

— Хай буде по-вашому, — погодилася Світлана.

— Перший раз у цій тюрмі радуюсь, що на нашій стороні нема балконів, — сказала третя.

Так вони й зробили.

Голе тіло Пальтіва знайшли на клумбі вже за двадцять чи й менше хвилин, і подзвонили “02” та “03”. Це зробила бабуся-вахтер (чи то пак, “сек’юріті”). Приїхали міліціанти, “швидка”: покрутилися-покрутилися та й одвезли тіло в трупарню.

У трупарні Пальтів лежав на холодному камінному столі, може, днів зо три, поки не явилися студенти-медики. Вони почали різати нещасних мерців ножами, аби ті не сміли оживати, видаючи, коли за ними хто приїздив, відповідні посвідчення. За Пальтівом ніхто не навідувався. Студенти нахабно вирізували в усіх бездомушників нутрощі. У нещасного Пальтіва одрізали серце, печінку, нирки й хотіли ще одрізати легені, але вжахнулися.

— Проклятий курильщик, — сказав хтось з ненавистю. — Легені — як лист тютюну.

Легені запхали назад у груди і позашивали все білими нитками. Добраякісні внутрішні органи Пальтіва й інших вкинули у плетений кошик і однесли перекупці на Франца Мерінга. Перекупка того ж дня понесла їх на Старокінний базар. Але не донесла. Певно, знаючи про таке діло, її перехопили хлопці в цивільному. Так бізнесменка потрапила на лаву підсудних, а нутрощі наказали повернути їхнім хазаям (про це діло писали опісля у “Вечірній Одесі”). Усе було виконано скоро, старанно, так що нікому не вшили нічого чужого.

Але за тілом Пальтіва так ніхто не приходив і не приходив. Тоді прилетіли двоє херувимів з золоченими крильми, вділи його у нещасну одяжину, підхопили попід руки, вознесли до самих хмар і звергли прямисінько на центральний автовокзал. І тіло, пробивши бетон стелі, упало в кут на підлогу, і в стелі зробилася дірка. І в дірці було видно зорі, а сонце вже вставало.

ІХ

Тут Пальтів продер очі і виявив себе цілим та живим на долівці, поряд тої кушетки, де він був присів. На кушетці у неможливий спосіб спали “валетом” чоловік і жінка, їхня дитина спала зверху, а на кушетці навпроти спали двоє їхніх неповнолітніх хлопчаків. І сонце ще не вставало. Натомість було так вогко і холодно, і жорстко, що Пальтів заскрипів остатніми зубами. Мало того: у штанях було липко. Він давно вже забувся, що таке еротичні сни. У нього давно не було полюцій, і єдине, що його займало у цьому житті — хліб насущний і притулок. Виявилося, що він ще гойний чоловік, і ця обставина його неприємно вразила: ще одного бажання було занадто.

— Мабуть, уже добре живу, — сказав сам до себе Пальтів і почав підводитись. І тут його облік пізній здогад про авоську, адже про авоську йому подумалося, як вони з... з Світланою, здається, виходили (ви-

ходили?) з вокзалу. Але все було спокійно: авоська лежала у нього під головою.

— Тьху, чорт! — вилаявся Пальтів, підвівся (у боці таки смикало, чи не протягло, часом?) і вийшов з приміщення.

Він побрів безцільно. Звернув праворуч, ліворуч — ноги самі донесли його до залізничного вокзалу. Саме вставало сонце. Вдень на вокзалі не такі лихі міліціанти, та й народу більше. Тож, напившись води з фонтанчика, Пальтів вийшов на другий поверх і, щоб не сідати на ті місця, де його, здається, бачили вже з Толіком, обрав собі місце вигідніше й докімарив. А як відпочив, була одинадцята. Треба було подумати й про хліб.

А попоївши трохи, пішов знов на товарну. Там сидів ще третій чоловік, за тим самим столиком і з тим самим чайником. Але роботи не було, навіть розтриклятої ізоляції, після якої хоч танцюй.

— Коли хочете, я можу порекомендувати вам поступити до нас на постійну роботу в бригаду, — сказав новий прораб. — В бригаді завжди є робота. Ми оддаєм їм роботу в першу чергу, а вже що останеться — для тимчасових. Таких, як ви, знаєте, скільки тут ходить? А ви приходите у свинячий голос. О шостій у мого змінника був вагон вина. Його давно перехопили. Ну, то як?

Чоловік був таким добрим, що Пальтіву лишилося оно поспівчувати йому.

— Ви мене не приймете, — сказав. — У мене нема ні трудової, ані прописки. Якби времену яку...

— Да-а, — сказав прораб. — З трудовою ми якось уладили б, рублів за п'ятдесят, а от з пропискою хужей. Чаю хочете?

— Не одкажуся, — сказав Пальтів. Чоловік налив йому. Потім ще подумав і дістав з тумбочки сидора.

— Побачимо, чого там наготовила моя половина, — сказав. — Ми недавно поженилися. Хазяйська попалася дівчина. Знаєте, поки за нею ходиш, то всяка хоче показати себе з кращого боку, правда ж?

Пальтів кивнув.

— Як її візьмеш, отоді й починається, — розказував чоловік, дістаючи бутерброди у три шари: масла, сиру, сухої ковбаси; свіжі помідори, куряче стегенце й півлітрову банку тертої з цукром полуниці. — Мені, як бачите, не прийшлося шкодувати за рано втраченою свободою. А вночі... усе знає, усе вміє... Я й сам не знаю, що думати: дівчиною взяв, — він мав найщасливіший на світі вигляд.

— Да-а, — сказав Пальтів, щоб не мовчати. — Пощастило тобі. Не часто приходиться бачити щасливого чоловіка. І давно ви живете?

— Вже шістнадцять днів, — торжеством буяло його лице, його слово. І навіть стіл — облізлий стіл сорокових літ — здавалося, ось-ось заквітне. Хіба тут Пальтів побачив, з яким іще молодим чоловіком має діло. Він допив чай і підвівся.

— Ви що? Збираєтеся йти? — спитав молодий чоловік. — А як же?.. Не хочете оцінити здібностей моєї жінки?

— Спасібо, — сказав Пальтів, — я поснідав.

— Я до вас зі щирим серцем, — образився хлопець. І Пальтів мусив остатися, і попробувати, і все похвалити, і побажати йому щастя з молододою дружиною.

Потім Пальтів подякував доброму молодому чоловікові і пішов-таки далі своєю дорогою. Вона привела його на прохідну заводу р/с.

Довелося висидіти годину у вузькому коридорі з низкою дверей обіруч, повному усяких людей, особливо молоді шкільного віку, — щоб попасти до начальника. Все ж його черга підійшла. Він зайшов, поздоровкався і подав направлення з міліції.

— Ще один бродяга, — змучено сказав чоловік у блискучому коричневому костюмі, з галстуком під білу сорочку. — Ви що там? Вони думають, у мене богадельня? У мене проіводство! У мене план! У мене государственное підприємтіє! — визвірився на Пальтіва, ніби саме той заважав йому виконувати плани народу.

Пальтів стояв мовчки, як на картині Репіна, здається. Сердитий начальник кинув йому направлення, і те впало на паркет підлоги.

— Слідуючий, — сказав начальник. Зайшов, хто там був у черзі за Пальтівом.

— А ти чого ще тут? — гаркнув начальник на Пальтіва. — У мене й дня не обходиться, щоб хто-небудь чого не вкрав! Ти хочеш, щоб мене за вас вигнали? Иди. Я слухаю вас, — сказав уже до наступного відвідувача.

Пальтів підняв папірця, що його дали в міліції, і вийшов. Папірця сунув до авоськи, міг знадобитися.

Х

Було десь близько четвертої. Пальтів сів на тролейбуса і знов поїхав до центру. Біля кіна ім. Горького висіло задля реклами велике полотно. На ньому на тлі поїзда, який уже рушав, нібито, а чи прибував, сиділи на підвіконні, на якомусь горищі, двоє молодих людей і пригощали одне одного чимось смачним, мабуть. Фільм називався “Композитор і

дівча”, виробництва Латинської Америки, здається, а імені режисера Пальтів не запам’ятав. Власне, він його й не зауважив. Став, проте, у чергу і взяв квитка у перший ряд.

Судячи з довжини черги, фільм мав бути хороший. Але Пальтів обманувся. Фільм виявився музичним: усе співали й співали — часом перекинуться словом-другим. І вся драма у тому, що один там кінчає консерваторію і їде в якесь глухе село простим учителем, — він, бачте, такий ідейний, — а вона — ще школярка, ще шмаркачка, вважай, — обіцяє до нього приїхати, щоб удвох навчати тих нещасних селяків культури. Отака драма. А народ, виявляється, вистоював до каси хіба через те, що там, перед тим чи після того, як з’їли щось на підвіконні (яєчно, виявилось), молодята стали чоловіком і жінкою. Ну, не по паспорту, а, як би це сказати?.. Ну, і там вона на ньому покрутила трохи голим задом. І через таку дурницю треба було оддати рубля? У Пальтіва, особливо при згадці про рум’яну, здорову в тілі Світлану, про її найсправжнішу, а не кіношну ніжність, про її любові, худий, з кулачок, зад мулатки вночі не викликав ніяких емоцій. Але мусив досидіти: не такий був чоловік, щоб піти посеред сеансу. Вийшов з зали й побачив ту саму картину: черга до каси була чи не од пивного ларка.

Потинявся трохи на площі. Послухав футболних “фанатів”. Але чи доведе Лобановський одну з улюблених команд одеситів — “Динамо” Київ і місцевий “Чорноморець” — до ладу, після отого Морозова, дослуховувати не став, бо можна було й травму отримати, а ні, то й у міліцію знов потрапити. Так само не затримався у тому куті, де чоловік вісім грали в “буру” на гроші: його злякали купи з двадцятип’яток і п’ятдесятків з сотками коло кожного — тут можна було й душу богіві... Коло шахових та шашкових столиків постояв, натомість з великим інтересом, навіть зіграв сам і одіграв рубля, потраченого на кіно. Як стало поночіти, потиху рушив до залізничного вокзалу.

Зробив гак до Сашка-прораба, але в домі не світилося. Пальтів постукав у хвіртку — без відповіді. Довелось-таки йти на вокзал.

Там усе ще торгували пиріжками з лівером по одинадцять копійок. Пальтів повечеряв за двадцять дві. Запив за одну копійку з автомата (фонтанчик чогось був сухий). І тут йому захотілося до туалету. А вже виходячи, побачив у дзеркалі знайоме лице. Лице було Здоровею. Та й Толік його побачив, тож довелось поздороватися.

Здоровега голився. Без крему, без мила, навіть без теплої води, бо в системі була сама холодна. Пальтів оглянув себе критичним оком.

— Можна, я теж побриюся твоєю бритвою? — спитав.

— Можна, — сказав Здоровега. — А не буде подразнення? У мене то не буває після когось, а ти гляди.

— У мене тоже не буває, — сказав Пальтів. І став голитися. Здоровега підждав, поки Пальтів виголиться, старанно промив станка, бритвочку і засунув їх до різних кишень. Добре виполоскали свої обличчя водою і вийшли.

— Ти куда? — спитався Толік.

— Не знаю, — сказав Пальтів. — Піду пізніше на трамвайну. А ти?

— Не знаю, — сказав Толік. — Жрать хочеться. З учора нічого не їв. Хотів здати пляшки, а їх ніде не беруть — тари нема, говорять, а де, то й зовсім не хочуть приймати, їм оптом здавати треба. У тебе нема нічо?

У Пальтіва були ще п'ять рублів вісімнадцять копійок, але вони могли йому самому знадобитися: усіх здоровег не нагодуєш за такі гроші.

— Слухай, — раптом згадав, — у мене є та ліверка, що ми з тобою їли. Хочеш?

Толік кивнув. Потім, коли вони проходили мимо прилавка з пиріжками, Пальтів ще взяв три пиріжки з картоплею. На другому поверсі, на “їхньому” місці, він оддав два Толікові, а один почав їсти сам. Оддав Толікові й рештки позавчорашньої вечері-обіду.

— Багато живеш, — сказав, хапаючись, Толік. — Видно, маєш бабки. Чи до баби де пристроївся? Чого не являвся вчора?

— Було таке діло, — Пальтів. — Підбрала мене тут одна морячка. То єсть, спершу я її підбрав. Як ти пішов ото шукати місце, я рішив прогульнутися. Ну, й пішов собі й пішов, до самого Дюка. А коло басейну стоїть, бачу, в білому, нічо собі така, і рукою мені. Од єї духами несе, а сама п'яна вдризг. “Проведи мене, — каже, — додому, я тобі заплачу”. Ну, я торгуватися не став, питаю, чи гроші при собі, каже, що при собі. Ну, я тачку ловлю і бистро довозю її додому. Нема проблем. Вона дає шефові десятку, а мені каже: “Ходім до мене на чашку кави, благородний кавалер! Я свого чоловіка в море одправила, будеш у мене, як сир у маслі”. А нам, татарам, як кажуть, що заряджених підносити, що розряджених односити. Ну, я тобі скажу, брат ти мой, і живуть. Чоловік її капітаном. Як одкрила шкапчика, а там чого оно нема: віскі, водка, коньяк, бренді, а віна — які тобі хоч, я таких і в глаза не бачив за п'ятдесят літ, вимовити, язик заплітається. Усякого добра перепробував. А потом, шо за ночка була — хех! Як хотів крутив. А вона ж молода, літ тридцять, може, свіжа баба, а я тоже, ніби молодий. Не жизнь — маліна, одним словом, — Пальтів примовк.

— Чого ж ти в єї не остався надовше? — здивувався Толік.

— А, ну її, — одмахнув Пальтїв. — Така молода, а вже стерва. Шо з єї дальше буде. В розкоші живе, нічо не робить. Шо я їй? Жереб? Остатні соки з мене витягне.

— Збіг, чи шо? — спитав Толік.

Пальтїв змовчав. Толік теж прикусив язика, щоб не показатися невдячним. Але язик таки справді ворог кожного.

— То вона тобі й заплавила на прощання?

— Ет, — махнув Пальтїв. — Там у єї на серванті, і в спальні на тумбочці, і в тому шкапчику — купи грошей. Я взяв, скільки совість дозволила. Чи багато дозволила совість, Толік не спитав.

— Уміють же люди шось знаходити в житні, не те, шо я, — оно мовив.

— Научишся й ти, — сказав Пальтїв на те.

— Вообщє-то і в мене було: сало їв, на салі спав, салом укривався, — сказав Толік ніби ненароком.

— Ну-ну, — підохотив його Пальтїв. — Я люблю усякі такі історії. Давай. Все час якийсь уб'єм.

— Ну, — сказав Толік, — одним словом, в общем... не буду я.

— Чого?

— Не хочеться чогось, — сказав Толік. — Ходім лучше шукати місце.

— Ходім, — сказав Пальтїв.

Вони пішли на трамвайну площу. Одчинили двері в одному вагоні і сяк-так примостилися: Толік сидячи, а Пальтїв ліг поперек сидіння, підклавши під голову свою нерозлучну авоську.

— Слухай, — сказав раптом Толік, — поїхали у Молдавію? Там скоро руки потрібні будуть. Хто тоді заглядатиме у нашу ксиву?

— Не знаю, — завагався Пальтїв. — У мене тут один знакомий об'явився на товарній, завтра зрання робить, може, шо вигорить? Сходим?

— Сходим, — погодився Толік. — Давай спати.

— Давай, — сказав Пальтїв. Але спати не хотілося. І довелось прокрутитися з одкритими очима до самого ранку.

XI

Як на трамвайну площу з'явився перший водій і почав голосно стукати, грюкати, мити й підмітати, вони встали й тихцем полишили місце призри. Скоро й восьма настала, і вони були вже на товарній.

Сашко ще не з'явився. У відомій конторі сиділа Світлана, з уваги

на тисняву поклавши на стіл свої рожеві ноги. Толік кудись одразу повітрився.

— Привіт, — сказав Пальтів.

— Вітаю, любий, — сказала Світлана, підводячись. На ній була мініатюрна спідничка і щось на зразок помочів, які прикривали кінчики грудей, та й годі.

Узявшись за руки, вони пішли на вокзал. При вході, ніби саме на них, чигала вже якась чорна старенька: пропонувала кімнату для гостей славного міста Одеси.

— Скільки це буде стоїти? — спитала Світлана.

— Нове чисте більйо, вода у дворі, море рядом, — заговорила старенька. — Усього за три рубля, усього за три. У людей дорожче, а я так і за три вас з батьком возьму.

— Добре, — сказала Світлана, — а де це буде?

— На Пересипі ж, доню, на Пересипі. Пляж Лузановка недалеко. Моя хата коло самеї води, щитай, оно дорогу перейти. До мене люде з Москви приїжджають. Оно телеграму загодя треба дати. За два тижні. Оддохнете в мене, аби ви були такі здорові.

І вони пішли з чорною кульгавою бабусею до автобуса. Поки пантрували на вулиці, справилися побачити пригоду. Якийсь старий ловелас так задивився на Світлану, що втрапив під колеса таксомотора. Правда, йому ще пощастило, одбувся синяками й потовченими окулярами. Молоді й старі чоловіки крутили головами, позираючи на Світлану, і Пальтів відчував, як у нього напинається щось іззаду, за плечима, задираючи догори жакета. Одна незручність хіба, що Світлана була вища, може, на півголови — навіть тримаючи в руках свої золоті туфельки на шпильках.

Потім підійшов автобус, і шофер теж витягнув шию. Світлана показала йому язика, але Пальтів не образився. Не образився й шофер, оно засміявся приязно.

Потім довго їхали на Пересип.

Чорна бабуса поселила їх у довгому-предовгому будиночку-бараці, розділеному на клітки-кімнати. На столику стояв графин домашнього вина. На старому ліжку — старі подушки, але простирадла білі й прані.

Вони цілий день купалися в морі. Пальтів ніби скинув літ двадцять. Його щокі округлилися, члени зміцніли. Вони пірнали у хвилю і виринали, і хвиля не могла розбити на різні боки неосяжні Світланіні перса. І міліціант, що його погукали налякані її гріховною силою старосвітські матусі, лише взяв під козирок і скоро зник, як здимів. Уночі милувалися і

пили торішнє вино. І другого дня слухали зранку, що повітря — двадцять вісім, море — двадцять два, знов купалися і знов пили вночі. І на третій день знайомилися з московськими гостями чорної бабусі: якимись стариганами й молодухами, котрі щоночі заводили чергову сварку й безустанно чадили імпортними сигаретами, — а ввечері пішли на гору.

Онук чорної бабусі обіцяв їм показати Одесу з пташиного польоту. І вони довго йшли на якийсь пагорб, так довго, що Пальтїв підбився і вже думав, де його можна так високо йти у місті Одесі. Світлана взяла його на руки. Колисала його, несучи, і співала колискової. І слів ніяких не було у тій пісні, а може, вона їх і не знала, тих слів, лише мелодію:

— А-а-а... а-а-а... а...

Пальтїв під ту мелодію заснув. І бачив уві сні якусь жінку, свою маму, котрої не пам'ятав. І там, де стикаються тумани моря й лиману, Світлана поставила його на ноги. А він посадив її собі на праве плече і поплив над міриадами одеських зір, і хлопчик, їхній провідник, линув поряд, з саморобним луком. І зробилось йому так добре, що тої ж миті він умер. І туман з лиману покрив його з головою, а ще зверху ліг туман з моря. Стало легко і просто, і свіжо.

XII

Од свіжості Пальтїв прокинувся. Йому не довелось навіть розплющувати очей: так і пролежав з розкритими цілу ніч. Сам не міг нічого розібрати. Чи спав, чи не спав? Ех! Ударив би лихом об землю та й... А що "та й"? Треба було будити Толіка, бо вже щось дзвенькало, стукало, сичало, шипіло, шикало — явилися перші водії. Можна було й одному тихцем вислизнути, поки темно й сіро, але ж...

— Гей, — сказав, торсаючи Толіка за плече, — Вставай, підем. Може, перехватимо чого зрання.

Толік без слів розплющив очі, навіть не протер, як зазвичай, і встав. Як могли, тихо прочинили двері і вискочили. І пішли знов на ту клятву товарку, де й товару того не було.

— Піди ти в контору, — сказав Пальтїв, — я вже з їми балакав.

— Ладно, — сказав Толік і пішов. Але скоро вернувся, розводячи руками.

— Підождем Сашка, — сказав Пальтїв. — Може, знайде чого-небудь. До восьмої посиділи обоє на траві, під бетонною огорожею станції Одеса-Товарна. Пальтїв куняв навсидячки і йому виділася пригода з його Світланою.

Потім прийшов на зміну Сашко.

— Ви мене ждете? — сказав, побачивши двох під плотом. — Доброго ранку, Андрію Кириловичу! — так, що Пальтів аж озирнувся. — Все-редині були?

— Умгу, — сказав Пальтів.

— Заре, — сказав Сашко. — Чекайте, я кого-небудь по вас пришлю. У вас тоже документ несправний? — до Здоровеги. Здоровега так на нього глипнув...

— Ну, добре, я знов на себе запишу.

Він пішов. Як виїздила з воріт якась машина, шофер гукнув, аби йшли у контору.

— Так, — сказав Сашко-прораб. — Я в бригади вирвав вагона з угорським вином. Тільки ж ви мене не підведіть, бо й так бригадир каже, що я багато на себе беру. Ідіть туди, де ви робили на прошлій моїй зміні.

Вони вийшли.

— І ще, — сказав їм услід Сашко. — Без “бою” скла у вагоні не буває, але глядіть, не піддавайтесь на вудочку шоферам, вони хлопці хвацькі. Правда, там буде хто-небудь з торгу.

Вони кивнули й пішли уздовж колії. На платформі од шкловати лишився тільки блискучий слід, який переливався інеєм у ранковому сонці. Двері вагона були розчинені і з них виглядала маленька безгруда жіночка у штанях і з блокнотом. Тут же стирчав кучерявий парубок. З протилежного боку платформи стояв грузовий ГАЗ із одкритим заднім бортом. Пальтів з Толіком привіталися, віддали жіночці писульку од Сашка-прораба і стали до праці.

Оце була робота! Вино було розлите на пляшки по три чверті літри й запаковане у картонні коробки по шістнадцять штук. Взяти дві такі “картонки”, перенести за тридцять метрів і поставити в кузов було справжнім задоволенням, якого і Пальтів і Здоровега давно не звідували. Правда, ставити треба було у три ряди, і те було не зовсім з руки, бо для нарощення третього ряду доводилося робити короткі рухи “приніс — поставив — зняв — поставив”. Але то було пусте. Усе йшло добре, аж дивно. Завантажили кузов так хутко, що шофер подивувався.

— Я думав, ці волоцюги до вечора будуть мурижити, — сказав жіночці, але так, аби чули й Пальтів з Толіком.

А ті, не встигши й потомитися, сіли перекурити. Жіночка попросила у Пальтїва сигарету й закурила теж. Хвилин за п'ять під'їхала інша машина. Шофер одкинув заднього борта і тільки-но під'їхав до плат-

форми, як Пальтів і Толік були вже в роботі. І цю машину скоро одпровадили. А за нею вже стояла й третя, й четверта... Дізналися шофери, що тут хлопці — не хлопці, а звірі. Як вибрали одну половину вагона до остатнього ящика, вирішили зробити “великий” перекур, а чи обід.

Пальтів знав, що робити. Розірвавши одного ящика, він дістав з нього дві пляшки й оддав жіночці-обліковцю. Та без усяких взяла й сховала у свою так звану “жіночу” сумочку.

— Женська сумочка должна быть така, щоб можна було засунути пляшку водки, — сказала. — Лише не беріте з одного ящика.

Вони взяли ще собі по пляшці й одну дали шоферові першої, ще вранішньої машини, якраз він став до платформи удруге.

Толік хотів був оддати свою долю на загал, але шофер сказав, щоб оставив собі, а на загал дістати осібно. Так і зробили. Шофер приніс з kabіни свого сидора, що жінка дала на обід, і шклянку. Стали випивати й заїдати. Випили дві пляшки. Потім їх розбили, а шкло позапихали у ті ящики, з яких надібрали. І те було не таким уже й великим гріхом, хіба що вино імпортне, так вони ж його й так шкодували.

Трохи підкріпившись, почали вибирати й виносити з другої половини вагона. Але, що не кажи, а мадяри вже як нароблять, то нароблять: картонні ящики були без ручок, оно з прорізами, щоб одного ящика взяти й нести. Два ящики разом за ті прорізи не візьмеш, бо вони могли й вислизнути, як порвуться. І якщо Толік ще носив по два, то Пальтів вирішив носити по одному, але у два рази скорше. По одному ящикові носити було легше, і од Толіка не одставав. І навантажили машину доволі хутко. Але оддыхали довше, бо вже й серпневе сонечко показало, на що здатне: у вагоні стояла духота од залізної покрівлі, а надворі пекло у голову. Одпочивши, і другу машину завантажили тим же макарком.

З третьою машиною явився якийсь дядько з трьома підборіддями і в кашкеті, так, що й жіночка з торгу стала “струнко!”, і ще якісь хлопці.

— Ви шо тута, обормоти, робите? — спитав дядько у Пальтіва з Толіком. — Покажіте-но мені ваші документики, чи, може, вони у вас є?

— А шо такое? — спитав Толік Здоровега.

Але дядько вже обмацував очима й руками картонні коробки, яких не справилися вивезти.

— Ви ще тута? — повернувся до Пальтіва з Толіком.

— А де нам ще бути? — спитав Пальтів несміло. — Ми ж зробили чогось?

— Як не хочете, щоб я визвав міліцію, то йдіте на всі чотири, поки я добрий, — сказав дядько, щось там длубаючись пальцем між ящиками

і принохуючись. — І не вздумайте потребувати з мого диспетчера, я вам покажу знайомих і родних, де мої хлопці? — крикнув. І зайшли хлопці.

Пальтів хутко вхопив свою авоську й жакета. Здоровега — куртку. І чимдуж ушилися, піймавши потиличника.

Прочухалися ажно в парку Ілліча. В авосьці у Пальтіва калаталися дві пляшки.

— Не заробили, то хотя вкрави, — сказав Пальтів.

— Сволоч, — сказав Толік. — І на десятку не потягне. Давай, одну роздушим?

Вони випили обидві і поснули на лаві, викинувши пляшки позад себе у траву.

ХІІІ

Цікаво, що за цілий день до них, до п'яних, не підійшов жоден міліціант, котрих там, особливо під вечір, аж кишить. Прокинулися вже, як котрі порядні люди готувалися спати.

— Що будем робити? — спиталися одне одного.

— Я поїду в Молдавію, — сказав Толік. — Знаю там місце — перебуду до холоду.

— А там? — сказав Пальтів.

— А там якось буде, — махнув Толік рукою. — Попробую на зиму до якої молодиці-вдовиці чи хоч до старушенції: дров нарубати, води принести, на спину її разок перекинути. Буде кормити й поїти.

— Тобі легше, — зітхнув Пальтів. — Ти ще молодий, можеш і не раз перекинути. А я то вже й не знаю.

— То я пішов на вокзал, — сказав Толік і підвівся. Пальтів підвівся теж.

— А як же?.. — спитав Пальтів. — Без білетів поїдем? А як контролери наскочать?

— Ну, висадять де-небудь серед степу широкого, — сказав Толік. — Чи в тебе є за що білети брати? То давай лучше, поїмо на дорогу?

— В мене сама мідь, — сказав Пальтів.

— А що то ти там плів про якусь одеську кралою? Ну й брехло ти після всього. А я, ідіот, розпустив губу.

— Шо, я брехло?! — сказав Пальтів. — Шо я до єї у злодії ходив? Узав п'ятьорку з кучі і хватить.

— То давай, — сказав Толік, — розкошелюйся на пиріжки з капустаю: як не за п'ять, то хоч за три.

— За три, — сказав Пальтів.

Дизель-поїзд Одеса — Кишинів уже чекав на них. Була неділя, народу небагато, Пальтів з Толіком зайшли й сіли. Поки відправилися, зайшли ще двоє чи троє, між ними й міліціант у португеї, але він скоро вийшов а чи перейшов у інший вагон. Як двері зачинилися й поїзд рушив, з'ясувалося, що можна й лягти на лави та витягнути через прохід ноги. Толік не забарився цим скористатися, а Пальтів сів навпроти. Так обоє й закуняли.

Ще не доїхали до Роздільної, як у вагоні, окрім Пальтїва й Толїка, нікого не лишилося. На станції Роздільна до вагона зайшли двоє міліціантів. Вони підійшли до сонних Пальтїва й Толїка Здоровеги.

— Піднімайтеся, — сказав один. — Приїхали.

Пальтїв і Толїк послухалися.

— Слідуйте за мною, — сказав той знову. Другий тримався ззаду за сторожа.

На пероні, як вони вийшли, вже стояли якісь міліцейські начальники з папочками в руках.

— Усі? — спитався один начальник.

— Більш нікого, товариш капітан!

Начальники рушили, про віщось там проміж себе балакаючи. За ними — Пальтїв з Толіком під конвоєм.

Прийшли до сірого будиночка з вивіскою МІЛІЦІЯ. У приміщенні той самий “товариш капітан” узявся прибульців допитувати. Питання були незмінні: про паспорта, виписку з трудової, характеристику з місця роботи у двох примірниках, довідку форми номер такий-от і шість фотографій “три на чотири”.

Незмінними були й відповіді. Пальтїв дістав зо своєї авоськи ще цілого папірця одеського міського управління внутрішніх “дел” направлення на завод р/с.

— І що? Не беруть? — сказав капітан.

— А то, думаєте, беруть? — сказав Здоровега.

— Сиди, — сказав капітан, — я не тебе питаю пока. Дійде й до тебе чередь. То як?

Пальтїв крутив головою, щоб не стрічатися з поглядом капітана.

— Не беруть, — сказав. — Можете вияснити.

— Та-ак, — сказав капітан. — Усе вияснимо. Усе в наших руках. Ну, а з чого ж ви, шановні, маєте жити? Жити з чогось-то треба? Чи як? Воруєте потихеньку? Чи христардуєте? Побираєтеся? Молоді. Здорові. При силі. Не соромно?

— То, може, ви нам дасте направлення на яку роботу, громадянин капітан? — сказав Здоровега.

— Дамо, — сказав капітан. — Аякже! Усьо путьом. Оно вияснимо ваші лічності й одразу дамо вам направлення. Шо ж ви думаете? Провікувати за народний щот? От перевіримо, чи нема за вами яких “хвостиків” і направимо на роботу, куди вашим душам буде вгодно.

— Ви б одразу подзвонили в Одесу і взнали б, хто ми такі, ми з тиждень, як там були, — сказав Пальтів.

— Нам Одеса — не указ, — сказав начальник. — Ми — самі с усамі, у нас свої порядки.

Потім він зняв допита з Толіка Здоровеги.

Близько другої ночі начальник вийшов, а Пальтів з Толіком сиділи в “діжурці” до ранку, поки не явився на роботу народний суддя.

Тоді за ними знову зайшов начальник з папочкою і повів у засуд. Будинок, де був той засуд, стояв через дорогу. Довкола будинку були порозбивані клумби з квітами, як коло якої школи. Вони зайшли.

Народного судді арештантам, проте, побачити не довелося. Начальник лишив їх стояти перед дверима з латунною табличкою “Нар. суддя тов. Толковін І.С.”, а сам зайшов з папочкою до самого.

— Може, ноги на плечі, пока ніде ніхто? — сказав Толік.

— А ксива? — сказав Пальтів. — Так хоч якась бумажка, а то й не докажеш, шо ти живий чоловік, а не з того світу.

— Да, — сказав Здоровега. — А може? Хоч є ксива, хоч нема — яка в господа-бога-чорта різниця? Як партізани. Ух, повішуся, будуть знати Толіка Здоровегу.

Якраз вийшов заклопотаний з вигляду начальник.

— За мною, — сказав.

— Я повішуся, — сказав Здоровега, — так і знайте.

Начальник нічого на те не сказав, але перед тим, як одправити їх у КПЗ, шнурки, паски і всі гострі предмети у них забрали. Усе забрали.

— Я всьо равно рішу себе! — учинив скандал Здоровега. — Ви ж знаєте! Як схочу, буде так, як я сказав!

— Оставте цього пока, — сказав начальник міліціантам. — А цього — в четверту.

XIV

Камера була затісна: два з половиною на два кроки. Долівка з бетону. За крок од входу стояв невисокий дерев’яний поміст — нари. Нія-

ких тобі досягнень так званої цивілізації, крім смердючої параші в кутку. Не було навіть якоїсь підстилки під боки, лише нари вифарбовано вишневою фарбою для підлоги. У камері не було нікого.

— Хоч би соломи якої настелили, — сказав Пальтів.

Двері зачинилися.

Потім ще раз одчинилися і впустили Світлану. На ній був червоний трикотажний костюм, який пасував до її недавньої засмаги, і червона грива волосся до пояса. Вона була вельми гарна.

— Салют, камарадо! — сказала Світлана. — Закуримо?

— У мене нема, — сказав Пальтів, а тоді поправився. — Забрали.

— Не біда, — сказала Світлана, дістаючи коробку “Кишинеу” і запальничку. — Давай, щоб удома не журилися.

У камері зробилося ще тісніше. Пальтів приклав до чола долоню, але жару нібито не було. Світлана приклала свою, прохолодну. Йому полегшало. Вони запалили. Викурили по одній, посиділи.

— Може, я тобі чого приготую? Хочеш їсти? Голодний, мабуть? — сказала Світлана.

Пальтів подивився на неї з тривогою.

— А я принесла з собою, — сказала вона. — Любиш борщ? Давай, я тобі борщу наварю? Або кулешу? Їв коли куліш? А може, супу тобі по-полтавськи, з галушками? Мої мама, покійні, любили з галушками. Як наварять, було, то сусіди з усього кварталу сходилися. Хочеш?

— З якими галушками? — сказав Пальтів.

— Звичайними, полтавськими. Називаються так, — сказала Світлана. Їй пішла на кухню. Звідти долинули звуки роботи: брязкіт посуду, шум води з крана, стукіт ножа по дошці й тиха пісенька. Світлана співала, як, певно, співали за роботою її мама і баба, і прабаба, і хтозна-яка там прапращурка, і як уже не співатиме її донька, уткнувшись в телевізора над плитою: — *Ой не сама я-й сама*

Калину-й ламала.

Ламав єї-й хлопець,

А я-й помагала-й...

Пальтів заснув. Прокинувся: стіл накрито — Світлана навпроти.

— Чого ти мене не розбудила? — сказав. — Старого трутня. Їй-богу, оставила б ти мене.

— Осьо, візьми, — сказала Світлана, — підкріпись. Мені мама казала, що нічого балакати з голодним чоловіком, бо він тоді й злий буває. Як попоїсть, отоді вже з його хоч вірьовки сукай, він тоді як віск. Шкода, що в мене доньки не буде, я єї тоже навчила б, як мене мама.

— Чого не буде? Така молода, а шо собі маєш, — сказав Пальтїв.

— Ти їж, Андрюшко, їж. Ти на мене не звертай. Бабські витребеньки, — вона трохи помовчала. — Не бере ніхто. Не в моді я. З мене не тільки хлопці, а й дівчата сміються. Знаєш, як обзивають? “Слон”.

— Як то? — сказав Пальтїв. — Хіба люди можуть бути в моді чи не в моді? Хто тобі таке сказав? Кличку якусь. Ти її забудь. Ну, я тебе просю.

— Забула, — сказала Світлана. — А про людей ти не знаєш. От я тобі скажу, і ти скажеш, шо я права — такі, як ти, тоже не в моді. Як-би ти приїхав з БАМА і сказав, шо бродяга, тебе на руках носили б — романтично. Тоді й ти був би в моді. А так, хто ти?

— Я знаю сам, хто я, — сказав Пальтїв. — Мені до вашої моди діла мало. Спасібо.

— Наївся, Андрюшко? — спитала Світлана.

— Наїсися з вами, — сказав Пальтїв.

— Правду казали мама, а я дурна... — сказала Світлана. — Закуримо? Шоб удома не журилися?

Потім грали в карти. В “дурника” — на поцілунок, потім — на роздягання (поки не роздягла його догола й не нареготалася). Потім знов курили й сиділи тихцем.

Надвечір двоє стрижених принесли ящика з алюмінієвими мисками, термос каші, званої “дріб-шістнадцять” і термос чаю. Пальтїв випив півмиски чаю, а “дріб-шістнадцять” їсти не схотїв.

— Хліба забери, — сказав йому один суточник. — Сухарїв насушиш.

— Я звиклий, — сказав Пальтїв. Вечерю понесли далі.

— Я думала, мене заре витурять, — сказала Світлана.

— А їм шо до тебе? — сказав Пальтїв. — Тут чого хочеш можна надивитися.

— Не знаю, — сказала Світлана. — Я в цьому домі уперше. Побачимо, шо вийде.

— А я щороку, — сказав Пальтїв. — Як наступають холода, я стараюся до їхніх лап потрапити. Оно цей сезон чогось геть невезучий: другий раз за літо, і то по-дурному.

— Андрюшов за їх узявся, знаєш, — сказала Світлана. — Припікає попід хвостами.

— А може, вже я геть старий зробився, — сказав Пальтїв.

— Ти шо? Ти думаєш, шо кажеш? — Сказала Світлана. — Стала б я мати з тобою діла. Ти ще трьом молодим даси фори.

— Так і не стала б? — сказав Пальтїв. — Виходить: і хочеться, і колется — через те?

— Ну, що ти! Мені кажеється, я зроду з тобою. Я про друге й думати не хочу... Якби ти вже й несправний був дідуга, то я б тебе не оставила. Що ти собі в голову убрав?

— Да, — сказав Пальтів, — Мені шо? Мені всьо равно.

— Хочеш, шоб я пішла? — сказала Світлана.

— Хочу, шоб ти осталася. Оно — як тобі зо мною добре.

— Мені з тобою найлучше, — сказала Світлана.

Вони помовчали.

Світлана знов почала потихеньку:

— Ой у лузі калина стояла,

Ой у лузі калина стояла,

Там дівчина хлопців чарувала.

— Ти сільська? — сказав Пальтів.

— Сільська. Шо, видно? Неприємно тобі?

— Чого? — сказав Пальтів. — Наоборот... Пісні співаєш. Я пісні люблю, оно сам не вмію.

— А ти звідки? — сказала Світлана, простеляючи постіль. — Твої тато-мама живі?

— Ти стелитися не спіши, — сказав Пальтів. — Ще буде поверка. Може, кому не понаравиться. Я в інтернаті виріс — син маршала Тухачевського. Чула такого?

— Не, — сказала Світлана. — Хто такий?

— Його Сталін розстріляв у тридцять сьомому. Мене оддали в інтернат. І фамілію там дали.

— А мама? — сказала Світлана.

— Про матір нічого не знаю. Знаю оно, шо батько — маршал Тухачевський, — сказав Пальтів.

— Вибач. Я думала... А можна спитати?

Пальтів кивнув.

— А за шо розстріляли маршала Ту... твого батька? Сталін сам?

— Ну, канешно, — сказав Пальтів. — Своєю рукою застрелив. І ще Блюхера, Єгорова, Якіра... Вулиця Якіра в Одесі є, знаєш?

— Ага, — сказала Світлана.

— Сталінова жінка навіть у самого маршала Жукова стріляла. Визвав Сталін Жукова у свій кабінет. Сталін каже одне, а Жуков йому — друге. Тоді Сталін нажимає кнопочку на столі, заходить його жінка і достає нагана з кишени. А в Жукова ад'ютант був, молодий, зелений, другий би не став, а він взяв і вистрелив першим і просто Сталіновій жінці в руку. Поранив. А самого його Жуков наградив. Чула?

— Здається, щось таке й у нас розказували дядьки, але мені то й не десь було, — сказала Світлана. — Скоро там твоя поверка?

— А що?

— У мене вже живіт болить, — сказала на вухо.

— А як я не зможу? — сказав Пальтів.

— Зможеш, — сказала Світлана. — Ти такий молодий, такий... Ти нічого не розумієш. Думаєш, я яка-небудь гуляща дівка? Я оно те-бе хочу!

— А все-таки?

Світлана надула губки й одвернулася.

Прийшов офіцер з повіркою. З ним ще двоє. Розкрили гробсбуха.

— Пальтів Андрій Кирилович? — зачитав міліціант.

— Я, — одказав Пальтів.

— Претензії? Просьби? Заяви? — сказав міліціант.

— Нема, — сказав Пальтів.

— Галатея Світлана Федорівна? — зачитав міліціант. — Претензії? Просьби? Заяви?.. А чого ці двоє в одній камері? — міліціант довго придивлявся до запису у гробсбухові, але нічого підозрілого там не виявив. — Ну, раз товариш капітан записав обох, видно так треба. Є які претензії?

— Нема, — сказала Світлана.

Повірка закінчилася скрипом ключа в замку.

— Тепер ми одрізані од світу на цілу ніч, — сказала Світлана. — Давай я тебе роздіну.

— Я сам, — сказав Пальтів.

— Не соромся мене, — сказала Світлана. — Твій сором несправжній. Давай?

— Я не соромлюся, — сказав Пальтів. — Я оно думаю, що тобі неприємно буде дивитися на мої немощі. В тебе он скільки здоров'я мати вділила. Треба було тобі на мене натрапити?

— Натрапила, бо шукала, — сказала Світлана. Вони полягали.

— Світло загасимо? — сказала Світлана.

— Воно не гаситься, — сказав Пальтів.

— Гаразд, — сказала Світлана. — Дай закрию чим-небудь вічко, — й зіскочила. Пальтів опинився під стіною. Завісила вічко своєю червоною спідницею. Потім лягла горілиць і підставила йому свої розчепірені долоні.

Вони грали в цю гру до ранку. Прийшли до пам'яті, оно як черговий міліціант прогунявив “на виводку”.

Після сніданку Пальтів заснув і проспав до вечора. Увечері вернула-ся Світлана. Вони повечеряли. Потім діждалися повірки. Потім знов продовжували до рання перервані любовні ігри.

Так проминуло вісім днів і ночей. На дев'ятий день Пальтіва викликали з речами. У тій самій “діжурці” сидів за столом той самий начальник. Міліціант приніс “рояль”. Пальтіва знов присилювали на ньому “пограти” й хотіли одпустити вже з миром, але зайшла Світлана.

— А це що за шмара? — сказав начальник. Пальтів змовчав. Світлана згребла зі столу документи й, узявши і Пальтіва під руку, пішла до виходу. Начальник лише рота роззявив.

Дорогу перегородив міліціант.

— Ця не буде на “роялі” грати? — спитав у начальника.

— Хто така? — спитав начальник і собі.

— Галатея. Щось тіпа декабристки.

— Я питаю, чи вияснена лічність? — розсердився начальник.

— Усе правильно, — сказав ще один міліціант. — Одеська трикотажна фабрика, чередний одпуск.

Надворі Пальтів одразу захотів вимити руки під холодною водою артезіанського колодязя, але фарба не відмивалася. Світлана спробувала допомогти, та тільки сама вимазалася.

— Поки мені на роботу, зійде? — сказала стурбовано.

— Зійде, — сказав Пальтів, і вони пішли на станцію. Посидівши трохи, знов сіли на дизель-поїзд Одеса — Кишинів. На платформі Стриб-ки, перед Котлярештами, Світлана почала прощатися.

— На станції в Котлярештах тебе жде товариш, — сказала. — Йому недобре. Не треба його кидати, хоч він тебе...

— А як же?.. — сказав Пальтів.

— Я прийду, — сказала Світлана й зіскочила. Двері зачинилися. У Котлярештах, у приміщенні станції — видно було через вікно — сидів виголений Здоровега Толік.

Пальтів підійшов.

— Здоров, — сказав.

— Здоров, — сказав Толік. — Куди?

— Не знаю. А ти?

— Жерти хочу, аж у животі бурчить. Тебе вже одпустили? Гроші забрали?

— Наша міліція свої долги прощає, — сказав Пальтів. — Шо будем робити? Як думаєш?

— Я думаю, як стемніє, податися за річку на дачі. Може, пощастить чим поживитися.

— У злодії? — сказав Пальтів.

— Які злодії? — сказав Толік. — Ти думаєш, там дачі, як у кіно? Оно назва! Сякі-такі халабуди та ще городи. Ото на городах, може, й поживимся. Але я тебе не тягну.

— Мені всьо равно, — сказав Пальтів. — Не хотілося б людей обіжати. Й посадити можуть. Ну, нехай. Я піду, шо робити? Вони помовчали.

— Ти мені вибач, — сказав Толік.

— За шо? — сказав Пальтів.

Вони обоє знали за що — за міліцію, за те, що Толік один викрутився. Як сонце нахилилося над обрієм, пішли за річку.

Там проминули ділянку з приземистою “дачкою” для інвентаря, тоді другу, третю, нарешті спинилися перед халабудою, трохи вищою од тих непоказних, зусюди оббитою рубероїдом. Зняли з дверей замка, навішеного для годиться, й зайшли у суцільну темряву. Присвічуючи собі сірниками, знайшли на полиці майже нові дві свічки й зробили видно. Одне малесеньке віконечко халабуди завісили мішком. У халабуді було вкопано стіл, стояла піч “буржуйка” і старий-престарий диван з дерев’яною спинкою і розбитим дзеркалом.

— Ну, треба пошукати чогось їстівного, — сказав Толік. І почав шнякати скрізь. Недовго й тратив сили: у печі було трохи печеної картоплі, а під столом — півмішка горіхів.

Вони з’їли по дві картоплини, а тоді Толік з’їв ще одну. Потім били горіхи.

— Тут і заночуєм, — сказав Толік.

— А як хазяї являться?

— Хазяї аж на вихідні приїдуть.

— А завтра? — сказав Пальтів. — Підем на товарну?

— Я думаю з товарною обождати, — сказав Толік. — Лучше піти у колхоз на яблука, а тоді — на айву. Як голові треба люди, не заглядає в бумагу. На товарну можна коли хоч. Потерпим? У колхозі одразу й їсти буде шо, а на товарній раз на тиждень получка. То як?

— Можна й так, — сказав Пальтів. — Попробуєм.

— Ладно, — сказав Толік. — Спимо, — і загасив свічку. Невдовзі вони справді спали.

XVI

Прокинулися вчасно. Сонце якраз пригрівало десь так на сьому. Небо було чисте. Толік відкись дістав сумку, пошиту з мішковини, й одсипав туди горіхів. Вони покинули буду й начепили на двері замка.

Спершу вийшли до шосейки і пройшлися, може, з кілометр, але потім збочили і ще трохи збочили, і пішли правим берегом річки. Йшли, аж поки сонце не стало в zenіті. Понад берегом росли тополі і рятували трохи од гарячого світила. А як воно повернуло з полудня, повернула й ріка на схід, і довелося тоді вийти із затінку. Взявши правіше по стежці, вони йшли, поки не вибрались на найжджену ґрунтову дорогу, а там і на так звану поліпшену. Ця поліпшена і старий молдаванин у папасі привели їх до самої контори.

Старий розказав, що вже почали збирати яблука, що совхоз називається “Дойна” і що їх мусять узяти, бо робити нема кому. Вони подякували, й молдаванин пішов кудись своєю дорогою.

Пальтів з Толіком зайшли у контору. Треба сказати, що вона була схожа на казна-що: на типовий будинок чи клуб, чи ясла-сад — але не на саму себе. Була це будівля нібито з білої силікатної цегли, з двома рядами вікон і одними дверима. Ліва стулка дверей була заквєцяна фарбою для підлоги, права лишалася жовтою, нефарбованою. У самому приміщенні, незважаючи на сонячний день, горіло денне світло. В кінці коридора, щоправда, було вікно, але в нього вставили чийогось фотопортрета, наполовину роздертого, і ще якусь фанерину. Пахло чи то новобудовою, чи то недобудовою. На першому поверсі потрібної таблички не знайшли і вийшли на другий. На другому чулись ті самі запахи і виднілись такі самісінькі двері з табличками, так само горіли лампи, хоч було двоє вікон і обое — нічим не заставлені. Вони спинилися перед дверима з табличкою “Правление” і збирались вже зайти. Та двері тим часом розчинились самі і з них вийшов нестарий іще чоловік з нездоровим черевцем, з червоною краваткою, заправленою під пасок, і в костюмі. Він глянув на відвідувачів досвідченим оком работорговця з південних штатів і спинився.

— Хочете в нас робити? — сказав.

— Ага, — сказали обое.

— Без трудових? — чи то спитав, чи то ствердив чоловік.

Пальтів з Толіком роззявили рота, а чоловік розвів руки.

— Не берем, — сказав і пішов до виходу.

— А до голови можна? — сказав нарешті Толік. — Нам до голови...

— Я голова, — сказав чоловік. — Робочих не вистачає. Але я вас не візьму. І ніхто не візьме. До мене сьогодні вже чоловік десять прийшло, і всі без трудових. Що я вам? Піп? Ішли б ви в Одеську область, там хто, може, й візьме на свій ризик, — і голова пішов. За конторою в затінку (бо ж кругом був голий степ) стояв його бобик.

— Ну, — сказав Пальтів, як вийшли, — ідем назад?

— Ти хотів, щоб за першим заходом вдалося, — сказав Толік. — Ходімо далі. Пройдемо трохи, там почнуться сади. Нарвемо яблук, айви.

Скоро справді почалися сади. Толік спробував був зайти, але тільки-но зійшов з дороги, як почув сторожа, котрий кричав, погрожуючи собаками.

— Доведеться чекати до вечора, — сказав Толік.

По той бік садів починався ліс. Було близько сьомої, але до темряви ще далеко. Заглибившись між дерев, вони вмостилися на траві й першим ділом закурили. Другим ділом налупили горіхів, прихоплених на дачі, й стали дожидатися вечора.

Зрештою, горіхи закінчились. Почало й сонце ховатися, посвіжішало. Надходила ніч.

— Я думаю, треба б вогонь розкласти, — сказав Пальтів, — бо так можна й захворіти.

— Розкладаємо, — сказав Толік. — Мені здається, тут має бути який шалаш.

Курінь справді знайшовся, коло нього горіло багаття й сиділа ціла сім'я. Усі товсті, з животами, навіть найменший, дошкочарик, мав з півтора пуда зайвих. Пальтів з Толіком трохи одійшли. Хутко темніло і холоднішало, тож довелося самим запалити ватру. При її світлі наламали ялинових лап і зробили сяке-таке кубло. Поклали на вогонь грубезне дерево, яке вже горіло колись, і вклялися, притиснувшись спиною до спини.

Прокинулися завидна. Сім'я опецькуватих туристів вишукувала грибів. Пальтів з Толіком перекурили остатнім недопалком і собі взялися за пошуки. Трохи знайшли підсошиноків з лисичками, кілька підберезників та білих. Підсмажили їх на прутиках і поснідали.

— Так діло не піде, — сказав Толік. — Підем знов на нашу дачу.

Вони підвелися й попростували до річки. Натрапивши на знайоме коліно річища, пішли власним слідом назад, до котлярештівських дач. Перебули там у буді до п'ятниці, а в суботу, ще й не розвидніло, подалися до міста. І прямим ходом на залізницю.

XVII

На товарній станції прорабом того ранку була жінка. Вона ж і наглядала за роботою при вагонах, вона ж, як з'ясувалося, видавала гроші.

Толік одразу звернувся до неї з питанням, і вона сказала, що напали саме на ту.

— Роботи по саму зав'язку, — сказала. — Давайце, я вас занесу до табеля і підемо.

Вона дістала папір, і Пальтів з Толіком назвалися.

— Будете брати по вагону чи станете до одного? — спитала.

— Можна й по вагону, — сказав Пальтів.

Видно було, що жінка засумнівалася, чи він здужає, але нічого не сказала. Мовчки довела їх до платформи, де вже стояли вагони під вантаж, і відчинила двері складу.

— Та-ак, — сказала. — Один вагон з яблучним соком, другий... з яблучно-грушевим. Підходить?

— Годиться, — сказав Толік. — Ти собі якого береш? — до Пальтіва.

— А, — сказав Пальтів, — мені всьо равно. З яблучним.

Жінка показала їм, де брати одне добро й друге.

— Як я буду треба, гукайте, — сказала жінка. — Звати Альою.

— Як? — сказав Толік.

— Алевтиною, — сказала жінка й усміхнулася. — Аля всі кажуть.

— Для молдаванки чудне ім'я — сказав Толік.

— Я українка, — сказала Аля. Дістала “Космос” і закурила.

— Можна сигаретку? — сказали обоє.

Аля пригостила їх сигаретами, вони вийшли й стали перекурити.

— Ну, — сказав Толік, перекуривши, — поїхали.

Пальтів не одразу “поїхав”, а спершу оглянув вагона, бо йому знов дісталася картонна тара: “Сук ді мере” був марочний. Вагон виявився справним, тож, поклавши свого вузлика і жакета по один бік дверей, він почав носити коробки у другий.

Толікові тим часом попалися грубі ящики з “Сук ді мере ші пере”, по чотири трилітрові слоїки у кожному. Тому він завантажив половину вагона швидше од Пальтіва й сів докурити. А докуривши короткого недопалка, знайшов Алевтину й вициганив у неї ще дві сигарети: собі й Пальтіву. Як вернувся, той уже теж сидів і розкурював свого недопалка.

— Загрузив? — сказав Толік. — На, маєш цілу.

Пальтів викинув недопалка під вагон. Закурив Алевтинину сигарету.

— Як считаєш? — сказав Толік. — Може, ще хватить сил на третій вагон? Я бачу, ти до роботи злий.

— Не злий, а голодний, — сказав Пальтів. — Побачимо. Другу, половину буде важче грузити, особливо середину.

— Я поможу, — сказав Толік. Пальтів промовчав.

— Добре, — сказав Толік, — давай поп'єм соку, — він пішов до свого вагона й виніс надпитого вже слоїка “ді мере ші пере”. Пальтів напився, напився й Толік.

— Якби копійок чотирнадцять, купити хлібця, — сказав Пальтів.

— То я заре в Алі, — сказав Толік. Потім спинився. — Всього равно не заре. Вже на завтра купим. Сьогодні пізно: взялися за гуж...

Вони знов стали до роботи.

Як і в Одесі з угорським вином, так і тут з марочним соком Пальтів мав клопіт. Правда, ящики з соком були менші й легші, їх можна було брати по чотири за одну ходку. Але вже після “великого” перекуру, трохи поносивши по чотири, довелося брати по три. Хоч Пальтів і був худий, але текло з нього добре. Мусив знов і знов прикладатись до слоїка. Вже й у животі булькало при ході. Толік спинявся не так часто, але й з нього текло. Він усе-таки кінчив швидше і, перекуривши, трохи поміг Пальтіву.

— Ну, що? — сказала Аля, перевірівши їхню роботу. — Ще одного берем, вагона?

— “Сук ді мере”? — сказав Толік.

— А що? Не подобається? — сказала Аля. — Беріть яблучно-грушевий. Але ж він дешевий. Дивіться самі.

— А закурити ще можна? — сказав Пальтів. Аля дістала цього разу пачку “Ляни”. Вогники зажеврїли в сутінках. Аля пішла.

— Ну, то як, візьмемо ще? — сказав Пальтів.

— А що робити? — сказав Толік. — Я думаю, до ранку удвох загрузимо. А там позичимо в Алі рубля і поїдемо одсипатись за ріку. Чи, принаймні, курива купимо.

— І хліба, — сказав Пальтів.

Вони взяли ще одного вагона і до ранку його таки завантажили. Пальтїва, правда, кілька разів вирвало соком, але робити він старався нарівні з Толіком.

На світанку вони зачинили вагона і спиталися в Алі рубля в борг. Та їм знайшла, не відмовила.

— Виплата у четвер, — сказала. — Приходьте ще.

— Оддыхнем і прийдем, — сказав Толік.

Вони подякували й попрощалися.

Доки дійшли до річки, відчинилися магазини “Пине”, і там вони купили собі дві паляниці і дві пачки “Ляни”. Потім сіли в автобус і поїхали до лісу, бо була саме неділя і на дачі краще було не потикатись. І хоча в лісі блукали грибники й туристи, а то й просто школярі готували для школи гербарії, — вони знайшли собі культурний курінь, у якому хтось, як видно, оце щойно ночував, залягли у готову постіль з прив’яленої трави й гілля, й заснули як побиті. Треба сказати, що одну паляницю вони з’їли по дорозі, а другій не чіпали: Пальтів перед тим, як лягати, почепив вузлика з нею на сучок.

Цього разу вони спали день і прокинулися аж глибокої ночі. Настав понеділок. Сюди-туди потинявшись, розпалили ватру, з’їли півпаляниці й сьак-так добули до ранку. Вранці поїхали на товарну знов.

XVIII

На товарній їх стріла інша молодиця. Вона трималася суворіше і домагалася паспорта. З трудовою. А може, вона б і не була такою суворою, коли б не набралось зайвих охочих.

— Клятий понеділок! — сказав Толік.

І вони повернулися до свого лісу.

У вівторок знов спробували. І знов невдача. У середу вирішили не пробувати. Нічого особливого за ці дні не сталося. У четвер заявилися спозаранку, ще й Аля на роботу не виходила. Сіли почекаати у траву.

Прийшла Аля.

— Доброго ранку, — сказала. — Будете працювати?

— Здрасце, — сказали Пальтів з Толіком.

— Здрасце, — сказав Толік. — Виплата у четвер?

— У четвер, — сказала Аля. — А що? Роботу братимете?

— Не, — сказав Толік, — не будем.

— Чого?

— А чого доброго? — сказав Толік.

— Крім тебе, ніхто не приймає, — сказав Пальтів. — Така робота нам не в жилу. Поїдем, напевно, в який колхоз, чи шо? На уборку.

— Ну, діло ваше, — сказала Аля й пішла.

— А може, возьмем? — сказав Толік.

— Не знаю, — сказав Пальтів.

Але так і не взяли. Натомість пішли прогулятися у ботанічний сад совхозу-технікуму — місцеву пам’ятку садівництва. Самих горіхових де-

рев — сорок видів. Толік знайшов там лаз через трьохметрову, з колючим дротом, загорожу. Трохи розвіялися й набрали в кишені зелених монгольських горіхів.

Близько дванадцятої були знов на товарній, отримали свій заробіток і вернули борг Алевтині. Заробітку було по п'ятнадцять рублів на брата.

— Тьху, — тільки й сказав на те Толік, а потім, перекипівши. — Ну, заре в парилочку, в сауну. Годиться?

— Годиться, — сказав Пальтів, — оно давай перекусим.

Магазин був неподалік. Одразу за магазином, ніби зумисне, зеленіла поляна, тоді починалися колії й аж за ними — хати. Пальтів з Толіком узяли хлібину й півкіла оселедців. На тотій поляні пообідали і поїхали до центру. Там була сауна. У центрі взяли коньяку малесеньку, на 1/8 літри, пляшечку і чотири пляшки пива.

— Не збідніємо, — сказав Толік, беручи коньяк.

Потім вони банилися й пили пиво з добавкою коньяку. І набанилися досхочу.

Набанившись, вийшли з сауни й пішли ще по пиво. Після пива пили горілку, а тоді під вечір взяли ще чотири пляшки сухого вина і пішли на свої дачі. На їхнє щастя, жоден міліціант міста Котлярешти їх не бачив.

Уранці вони прокинулися у відомій халабуді й прохмелилися. Пальтів підрахував решту: три рублі сімдесят чотири копійки. У Толіка залишились самі мідяки — тридцять шість копійок. Толік знов заплющив очі.

— Ти будеш ще спати? — сказав Пальтів. Толік мовчав. — Ну, то я піду просвіжитися, бо голова — як барабан.

Пальтів вийшов з халабуди, добрів до мосту і перейшов річку. Над річкою височів танк часів Вітчизняної війни, поряд був сквер Героїв. Коло пам'ятника стояли піонери й горів Вічний вогонь. Загледівши відділення міліції, Пальтів поквапився в інший бік. Впала йому в око афіша кінотеатру “Дойна”. Там показували якийсь фільм. Пройшовшись вулицею Леніна, — це в Котлярештах центральна вулиця, — Пальтів знайшов і самий кінотеатр. Якраз справився взяти квитка на перший сеанс. Фільм був про молодого чоловіка, котрий, скуштувавши розкошів, збочив і ступив на слизьке. Зворушлива і повчальна історія.

XIX

Після кіна Пальтів трохи повештався містом, пообідав пиріжками з лівером й вернувся на дачу. Толік Здоровега вже дожидався Пальтіва на лаві перед халабудою.

- Нагулявся? — сказав. — Поїдемо до Кишиневу?
- А там що? — сказав Пальтів.
- Побачимо, — сказав Толік. — Може, там легше?
- Може, назад, в Одесу?
- В Одесі ми вже були.
- У мене там знакомий, на товарній.
- Як хоч. У мене тоже був колись дружок у Кишиневу. То як?
- Добре, — сказав Пальтів. — Поїхали.

Вони пішли на залізницю. Єдиним доступним для них видом транспорту був дизель-поїзд Одеса — Кишинів. На нього вони й сіли. Якоїсь біди всі вагони були битком набиті, навіть у тамбурі люди стояли, притиснувшись одне до одного. До Кишинева доїхали, як мокрі кури; до того ж, Пальтіва протягло, і він почав кашляти й температурити. А вже був доволі прохолодний вечір.

Першим ділом зайшли на вокзал і набрали пиріжків на вечерю. І ще взяли Пальтіву таблеток од кашлю. А другим ділом треба було подумати, де переночувати. Пальтів був у Кишиневі вперше, а ще чувся доволі кепсько, тож Толік повів його через колії на якісь далекі запасні платформи, де стояли порожні товарні вагони. Там Толік заліз до одного, другого, третього... У якомусь знайшов картону, ще в якомусь — трохі соломи.

— Тут і заночуємо, — сказав, присвічуючи сірником. Пальтів, бухикаючи, заліз до вагона й Толік дав йому парафінову свічку.

— Експропріація експропріаторів, — сказав.

Пальтів запалив свічку і пішов, прикриваючи вогник долонею, у той куток, де, як казав Толік, була солома. І раптом побачив, що там, на соломі, хтось лежить із голими ногами, — й заляк на місці. Потім розгледів лице, очі були розплющені. То була дівчина. Вона, як видно, перелякалась не менше.

— Не бійсь, — сказав Пальтів.

Дівчина заплющила очі й підтягнула вище коротку ряднину.

— Ти хто? — сказав Пальтів. — Ми тут заночуємо. Ми тебе чіпати не будемо. Я вже старий чоловік, а Толік — хлопець нормальний.

— Я Наталя, — сказала дівчина й сіла. — Я студентка. Я посварила-ся з другом. Він поїхав... а я...

Вона мала приємний голос. Пальтів посвітив собі: кругленьке личко з пушком під коротеньким носиком.

— Ну? Знайшов? — сказав Толік од дверей. — А то ще що за шмара?

— Жєнщина, — сказав Пальтів.

- Нічо собі жєнщина, – сказав Толік. – Скільки літ?
 - Дєв'ятнадцять, – сказала Наталя.
 - Студєнтка, – сказав Пальтїв. – Кавалєр драпанув і гроша не оставив. Так? – Наталя кивнула. – Звати Наталя.
 - Вжє познакомилися, – сказав Толік. – Нє триперна?
 - Нє-є, – сказала Наталя.
 - Знаю я вас, – сказав Толік. – Будєш просити їсти – дарма, в нас самих кишкє марш грають.
 - Я нє буду, – сказала Наталя. – Можна, я остануся? Страшно.
 - Ну, оставайся, – сказав Пальтїв. – Хто тєбє жєнє?
- Толік змовчав.

Картону й соломи вистачило на всіх. Пальтїв присилував сєбє проковтнути дві таблеткє од кашлю, бо аж заходився, і погасив свічку.

Скількєсь там проспавши, Пальтїв прокинувся од поштовхів і людських голосів. Їх витягли на сортувальну гірку, потім спустили, потім щє раз витягнули і щє раз спустили. Прокинувшись удругє, Пальтїв відчув, що вагон котиться доволі хутко, постукуючи на стиках, а коло самого виходу блиснули на переїзді Наталя з Толіком у любовній забаві. Потім Наталя чогось почала кричати, і Пальтїв звівся на ліктях, алє нєдовзі збагнув, що то вона од задоволення. Тим часом вони втихомирилися й полягали. Пальтїв знов заснув під згаданий стукіт. З дєрєй трохи задувало, алє можна було терпіти.

Щє раз прокинувся од того, що Наталя забиралася до нього в постіль. Вони все так само кудись їхали і надворі було так само темно.

- Ти шо? – сказав Пальтїв. – А Толік?
 - Спить Толік, – сказала Наталя. – Хочєш?
 - Нє-є, – сказав Пальтїв, – нє хочу. Я вжє старий для цього діла.
- А ти йди спи.
- Холодно, – сказала Наталя й запхала руку йому в штани.
 - Ти нє старий. Чого ти нє хочєш? Правда.

Пальтїв одштовхнув її руку.

- У мєнє нєвєстє є, – сказав. – Іди, а то Толік прокинєтьсє.
- Ти чєрєз його? – сказала Наталя. – А шо тут такого?
- У мєнє нєвєстє, – сказав Пальтїв.
- Ну й шо? – сказала Наталя. – У мєнє тєж був жєних. Йому щє коло маминої цицькє лєжати. Ну, давай, бо холодно.
- Йди гєть, – сказав Пальтїв. – Нє хочу й нє буду.
- А можна, я з тобою полєжу? Можна? Побалакаєм? – сказала Наталя. – Я тільки вдінуся, бо холодно. Можна?

— Чого зо мною балакаєш? Побалакаєш з Толіком, — сказав Пальтів. Але Наталя встала й одяглася. Тоді вернулася. Згодом, при світлі, з'ясувалося, що вдяганки на ній було — старий витягнутий джемпер замість усього.

— Толік підім'яв моє одіяло, — сказала. — А в тебе тепло. Тільки не бухикай так.

— Простуда, — сказав Пальтів.

— Може, у тебе жар? — сказала Наталя. — Тобі треба доктора.

— Мені в землю давно треба, — сказав Пальтів і сильно закашлявся. Врешті кашель урвався. — Хто мене прийме?

— Правда, — сказала Наталя. — А як тебе звати?

— Звати? — сказав Пальтів. — Зви Андрієм, або просто Довгим. Так мене усі знають. Шо мені про себе розказувати?

— Ну, розкажи яку інтересну історію. Ти ж не спатимеш?

— Не-е, — сказав Пальтів.

— І я не хочу, — сказала Наталя. — Я виспалась, — вона помовчала.

— Я, знаєш, ніяка не студентка. Що?

— Видно, — сказав Пальтів.

— Що видно? — сказала Наталя. — Твій Толік як з голодного краю. Я б йому не дала? А ти мені понравився. Я була студенткою. Два роки провчилася. На хімфаку. Набридло. Сказала мамі, що поїхала з нашими в стройотряд, а сама з одним на Юг шаснула. Нагулялися. Йому скоро набридло чи, може, побачив, що мені його мало. Утік мій кавалер, тільки загуло. А я його таки любила, сучого сина. Знаєш, я й слова не сказала, що мені його мало. Навпаки, як могла годила. Не вгодила. Проснулася раз, а мого нема ні сліду. Ще й часики у мене були золоті, один поклонник подарив, уже підстаркуватий, але любить мене — ужас, ноги йому даю цілувати, а більше йому й не треба, каже, що приємніших і апетитніших ніг за все життя не цілував. Часики вкрав у мене мій кавалер. Хочеш поцілувати мої ноги? Ну, візьми, хоч рукою проведи, — вона вхопила його долоню у свою.

— Не хочу, — сказав Пальтів, і висмикнув руку.

— Я до тебе, як до людини... — сказала Наталя й одвернулася, ображена.

— Я хотіла піти повторити подвиг Анни Каретної, — почала знов. — Слава богу, хоч за квартиру хазяйка взяла наперед, то я з неї трохи стянула. Треба було мені, дурі, як надумала, одразу піти й лягти на рейки, а я все себе накрутювала й накрутилася, що видумала для себе й

для нього ще страшнішу кару. “Ага, думаю, ти мене не схотів, то тепер мене буде мати, хто схоче”. І пішла до солдатиків у воєнну часть. Нахально підійшла до часового й кажу йому: “Хоч?” Думала так одразу й помститися. А солдатик покликав ще другого, завели мене у казарму нагору. Я там жила з місяць чи скільки, з якоюсь старою шмарою. Любою звали. Правда, вона за мною доглядала, їсти мені давала, її не чіпали, кажеться. А мене... я й не знаю, чи помстилася добре, чи ні. Бо як з першого вечора обпоїли мене спиртом, то й нічого не помню, тільки бачу — горище та Люба рядом валяється. А як зійду з горища в казарму, зразу — спирт і пам’яті нема. Думала, вмру. Чи то я вже так заднім умом рішила? Не хотіла вже мстити, нічо на світі. Потім якийсь начальник їхній зайшов до нас там нагору. Знайшов нас. Побили нас і прогнали. Ну, я й подумала, що раз стільки прожила серед солдатиків, то мусили ж вони помститися, і прямим ходом на колейку, більш нічого не оставалось робити. І знаєш, Андрію... ти не спиш?

— Слухаю, — сказав Пальтів і знов надовго закашлявся. — Я спеціально той, кашель стримував, щоб ти розказувала, а ти злякалась. Я слухаю.

— Ти чув, що я тобі розказувала? Про казарму, і як мене витурили?

— І ти прямим ходом на колейку, — сказав Пальтів.

— Ну, добре, — сказала Наталя. — І знаєш, кажуть, що бога нема. І я в бога не вірю, але щось воно таке є. Бо як я вже почула, що йде поїзд, і вже лягла головою до рейки, мені показалася ніби моя рідна мама. Знаєш, геть її побачила, як у телевізорі. Побачила, як вона переживає, де її рідна дитина, як бігає по всяких міліціях, а їй і тіла мого ніхто не покаже, і рішила дати їй телеграму, щоб шукала мене в Одесі, на Пересипі, на рейках. Встала й пішла. І не подумала навіть, що в мене ні документа, ні гроша за душею. Ну, так я назбирала пляшок у парку й здала. І рішила написати. А писати я не люблю, пока придумувала, перед очима все мама стояла. Чесно, передумала, написала, що все нормально, що жива-здорова, щоб не переживала за мене. І давай думати, як його додому попасти, а сама нарвалася, як на вас, на двох бичів. Доїхала з ними до Тюмені. З Тюмені вже з одним — груз якийсь проводив до Кишиньова. Тепер ви тут. Куд ми їдем? А знаєш, твого Толіка мені хватило.

— Він такий мій, як твій, — сказав Пальтів.

— Обідився? — сказала Наталя. — Я, справді, нехотя.

— А сама звідкіля?

— З Києва. На Батиевій горі моя мама.

— Я з Миронівки, чула? — сказав Пальтів.
— Ну, — сказала Наталя, — я жду.
— Шо?
— Жду, яку ти інтересну історію розкажеш. А ти мовчиш. Не любиш про себе розказувати?
— Я син маршала Тухачевського, — сказав Пальтів. — Чула? Мого батька Сталін розстріляв у тридцять сьомому. Про тридцять сьомий год чула?
— Проходили по історії партії, — сказала Наталя. Вона помовчала і заснула. Од неї пахло дитиною. Колеса давно вже не вистукували на стиках, а шипіли, ніби на повітряній подушці, і Пальтів теж, заспокоївшись трохи од кашлю, задрімав.

XX

Ще було темно і тихо, як вони прокинулися од міцного світла ліхтарів ув обличчя. Вагон стояв. Троє в дощовиках гомоніли між собою.
— Є двоє. І шлюшка. Подзвони на заставу, — і один вийшов. — Гей! Піднімайтеся! Приїхали!
— О! — сказала Наталя. — Мужчини!
— Цить! — сказав один. — Ми на службі. У нас такі фокуси не проходять. Давайте вставайте і за мною.
Вони встали.
— А може, хто хоче тут остатися? — сказала Наталя.
— Давай-давай! — урвав її той самий. І лягнув по заду. Видно, така манера йому подобалася. — На роботі ми, — сказав. — А так, то вже й здоров'я ніби не те. Наше діло вас знаходити і здавати погранічникам.
— А де ми попали? — сказала Наталя.
— Унгени, — сказав той. — Вневедомственна охрана. Границя тут. Толік присвиснув.
Потім, уже мовчки, їх провели у діжурку. Прикордонний наряд явився скоро: двоє солдатів з автоматами та офіцер на критому тентом автомобілі ГАЗ. Нічого не питаючись, не перевіряючи документів, одвезли на заставу. Солдати зі зброєю сиділи скраю.
Доки їхали, почало сіріти. Виявилося, що туман, і навіть вельми густий. Через те показувало як на п'яту ранку, хоча було вже десь коло сьомої.
Слідом за офіцером зайшли на другий поверх. Офіцер виявився молодим лейтенантом. Мундир робив його старішим, але те було й на кра-

ще. Лейтенант одчинив одну кімнату, і вони потрапили у клас з портретом Андропова на покутті.

Лейтенант дістав бланка і почав допит, як годиться. У Наталі було пристойне прізвище: Кудінова — хоч документів не мала ніяких. Пальтів і Здоровега показали свої папери.

Постукали у двері, і зайшов сержант з автоматом на плечі.

— Відпочивай, Коростишев, — сказав лейтенант. — Я гукну.

Сержант Коростишев мав натовлений вигляд. Він вийшов і щільно причинив двері.

— Ну, — сказав лейтенант, — хто такі? звідки? куди? чого? Ви знаходитеся в зоні прикордонного режиму. Знаєте? Місто Унгени.

Толік присвиснув, як перше. Пальтів закашлявся. Кудінова Наталя мала інтересний вигляд. Вся вона складалася з круглястих форм, з ознаками дієти, щоправда, і босоніж.

— Комсомолка? — спитав лейтенант суворо.

— Ага, — сказала Наталя. — А що?

— Ну, хай ці двоє — бичі зі стажем, — сказав лейтенант. — А комсомолці, по-твоєму, гарно тинятися хтозна-де і хтозна з ким? Статут комсомолу знаєш?

— А, — сказала Наталя, — читала колись про демократичний централізм. І не тиняюсь я. Ми случайно зустрілися. Я не хотіла кататися. Я хотіла додому їхати. Грошей, правда, нема, але, може, як-небудь доїду.

— Так, — сказав лейтенант. — Обов'язково треба їхати, особливо як є куди. Вам, — до чоловіків, — теж є куди їхати?

— Ну, канешно, — одказали. — А то нема?

— Ми собі спали, — сказав Толік. — Ми там, на станції, заробляли собі на дорогу. А тут якийсь чорт нас у поїзд засунув і одправив. Добре, що тут у вас служба, а то заїхали б до румин. Ото да!

— Відпустіть нас, будь ласка, — сказала Наталя.

— Та-ак, — сказав лейтенант. — Куди ж я вас відпущу? Ви порушники державного кордону — це ви розумієте?

У двері знов постукали, але ніхто не заходив. Лейтенант вийшов. Посиділи мовчки, доки той вернувся.

— Добре, — сказав. — О десятій відходить дизель на Кишинів. Старший сержант доведе вас до станції. Там є такий Чобану, старшина міліції. Він посадить вас на дизель, — лейтенант узяв протокол. — У мене й без вас хватає...

Старший сержант сів з ними на ту саму машину, тільки що при ньому не було зброї. А може, й не натовлений він мав вигляд, а просто ха-

рактер у чоловіка був такий смурний чи меланхолія його заїла? Наталя пересіла до нього ближче. Провела пальцем уздовж погона на плечі.

— Одна полоска — це старший сержант? — сказала.

— Умгу.

— А три тоненькі?

— Сержант.

— А дві зірочки з полосочкою?

— Лейтенант.

— А три великих зірки і дві полоски?

— Полковник, — сказав сержант.

— У мене батько — полковник, — сказала Наталя. — Думаєте, видумую? Він з нами давно не живе. Тоді ще в нього було чотири маленьких зірочки.

— Капітан, — сказав сержант.

— Додому коли? — сказав Толік.

— Після Нового року. Скоро буде молодняк. Чим скоріше натаскаєш собі заміну, тим скоріше будеш удома.

Так вони доїхали до станції. Старший сержант не вийшов.

— Побачите там старшину, — сказав. І поїхав.

Старшину Чобану вони там справді побачили. І він їх побачив. І всі нещасні пасажери їх побачили, особливо Наталю у її одязі, під якою вільно коливались опуклі груди, і з її апетитними ногами. І прийняли її за іноземку, бо ж і міліціант, здавалося, пішов назустріч одній Наталі. Були б прийняли за іноземців і її супутників, аби не щетина в обох і не авоська Пальтіва.

На станції було нецікаво. Слава богу, старшина не докучав, лише дав їм білети, як підійшов дизель-поїзд. Попрощався здалеку, кивнувши головою. Вони теж йому помахали. І в дорозі нічого особливого не сталося.

У Кишиневу щасливо пересіли на одеський дизель і вийшли в Котлярештах. Пальтів повів Наталю на “їхні” дачі, а Толік пішов у розвідку на товарну.

На дачах уже дозріли груші та айви, і Пальтів з Наталею трохи вгамували голод. Потім сиділи чекали Толіка у хижі. Наталя все просила розказати їй чогось цікавого.

— У тебе діти є? — сказала.

— Є, — сказав Пальтів. — Діти є, а хати нема.

— Жінка вигнала? — сказала Наталя.

— Не-е, — сказав Пальтів. — Я сам. У тебе мати є? Квартира, там?

— Є, — сказала Наталя. — Я за маму переживаю.

Ну, й розплакалася, звісно.

— Я на твоєму місці їхав би додому, — сказав Пальтів. — Якби в мене було куди їхати, і не думав би. Вже не літо, а то ще гляди, що там далше буде. Холода прийдуть, що робитимеш?

— А ви з Толіком? — сказала Наталя.

— Нам не впервой, — сказав Пальтів. — В конце концов наш брат може піти здатися за бродяжничество на год, на каззонні харчі. Там, канешно, не мед, да й здоров'я не те, але пайка три рази на день і за воротник не капає.

— У мене ідея, — сказала Наталя. — Прийде Толік, скажу.

Толік явився пізно, було вже до півночі, і приніс свіжу паляницю. Здавалося, вона пахла на цілу околицю.

— Аля в п'ятницю робить, — сказав Толік. — А до п'ятниці шо? На подножний корм?

— А тоді до четверга? — сказав Пальтів.

— У мене ідея, — сказала Наталя. — Поїдьмо до мене. У нас три комнати. В одній ми з мамою, у другій баба живе, а в третій можете жити хоч до літа.

— В тебе ще й баба є? — сказав Толік.

— По-перше, квартира не бабина, а мамина й моя, по-друге, що може мама про вас сказати, як у неї кохана доця така сама? Вона буде рада, що я жива-здорова явилася.

— Подумаємо, — сказав Толік.

— Ви не знаєте моєї мами...

— Я й своєї не знаю, — сказав Толік.

— Хліб заре будем їсти чи на завтра? — сказав Пальтів.

— На завтра, — сказав Толік і теж повечеряв грушами.

— Я можу представити тебе як жениха, — сказала Наталя до Толіка, — а Андрія за компанію.

— Тобі шо, чоловіка треба? — сказав Толік.

— Не, — сказала Наталя. — Мені самій додому не хочеться. Могли б пожити у нас, поки не надоїсть, чи до весни. Я на роботу пішла б.

— Молода ти ше, — сказав Пальтів. — Заявить твоя мама, прийде кантора, і — на каззонний хліб.

— Не заявить, — сказала Наталя. — Чого ви так думаете про мою маму? Думаете, яка дочка, така й мати? Неправда, ви ж її не знаєте, — вона знов розплакалась.

— У! Бабське плем'я тонкосльозе! — сказав Толік. — Ми жизнь знаєм.

Нехай даже твоя мати нас прийме, то сусіди доложать. Шо, я не знаю таких ділов?

— Ми ще подумаєм, — сказав Пальтів, — не реви. І чого ти до нас причепилась?

— Гаразд, я піду, — сказала Наталя й підвелася.

— Кудя ти підеш? — сказав Толік. — Надворі приморозок!

— А, мені все одно, — сказала Наталя. — Чао!

— Ладно, — сказав Толік і взяв її за руку. — Поїдемо разом. Тільки ж треба десь грошей узяти, хоч на білети.

— Їдьте собі, — сказав Пальтів.

— Побачим ще, — сказав Толік. — Давай спати.

І вони почали моститися. Пальтів з Толіком сіли на диван, а Наталя не помістилася, то лягла їм на ноги. Пальтів цілу ніч кашляв і не спав. У нього був сильний жар.

XXI

На ранок Пальтів преставився. Явився по його душу срібнокрилий янгол і повів за собою. На чистих янгольських крилах відбито було всю недолю раба божого Пальтіва Андрія Кириловича.

Правда, до чотирьох літ Андрюші непогано жилося при мамі з татом. Вони були люди інтелігентні, — тато запам'ятався йому військовим, — кохалися у своїй дитині. Особливо батько любив Андрюшу, бо ж і вдома бував рідко. А вже як був удома, ото були розкоші...

Потім і тато, і мама кудись пропали, а Андрюшу чужі люди оддали в інтернат. В інтернаті, здається, чи не щоночі драїв підлогу. У війну ходив старцювати, бо їх хоча й справилися одправити на Схід, але вони не доїхали. Опинилися аж на Волині, у попа. Вони з матушкою мали своїх четверо то й Андрія прийняли. Добув до кінця війни добре, не знав ні голоду повоєнного, ні бандерівщини. Слугував при церкві батюшці — робота не важка. Але бога нема, й Пальтів утік на Слобожанщину знов, як проходила вербовка. Йому було тоді вже сімнадцять. Піп з матушкою його вивчили й до школи оддали. Через те Пальтів був ученим, як на ту пору. Його поставили бригадиром. Ну, не одразу, а як налаштувався трохи, до комсомолу вступив (прізвище зумисне взяв інтернатське). Бригадиром йому сподобалося. Мав у руках шістнадцять чоловік. Усі були старші од нього, а ослухатися не сміли: робили, що велів. Словом, був Пальтів начальником, незгіршим од інших. Хіба, коли досвіду не вистачало, то брав горлом (прізвичається підтасовува-

ти попівські проповіді таким робом, що з них виходили більшовицькі, стахановські чи ще там які — наші, одним словом). За два роки Пальтів узяв династичний шлюб з Груньою, примкнув до влади директора будівництва. За Груньою жив, як у бога за дверима: майстром його поставили, тоді — прорабом, в інститут (Харківський, індустріальний) вступили і вчилися, і вивчилися за нього. Потім Грунін татко перебралися на керівництво трестом, а зятька зробили головним інженером. А там і п'ятдесят восьмий наступив. Директорові дали заслужений відпочинок, а портфеля — Пальтіву. Пальтів уже з ним носився, як дурень з писаною торбою. Але, виявилось, доки він там керував та сидів у президіях, чи ще де з потрібними людьми, його Груня не куняла: водила до хати по півкопи полюбовників за раз. Зачеплений за живе, Пальтів розійшовся з Груньою, а не подумав. Хоч мусив би й сам побачити, що Груня йому не спустить. Знайшла за що й посадити Пальтіва на п'ять літ. Правда, відбув усього півтора. Груня й тим удовольнилася. Певно, було щось у неї в душі до Пальтіва. Знайшла йому місце у тресті. І не якесь там, а щоб робити треба було. І Пальтів себе не шкодував, пропадав на роботі. А між роботою й сном напивався. Вдома не бував місяцями. Прокинеться в якого приятеля на дивані чи у кімнаті для почесних гостей у ресторані “Сніп”, прохмелиться і знов у роботу. Став трохи й підніматися, шабель за щаблем, догори. Але врешті спинили його ті, що при владі, вказуючи на його нездоровий спосіб життя, — бо хоч і всі у нас не без гріха, але ж і міру треба знати. Так що то був його зоряний час. А там, як мовиться, покотився Пальтів і докотився до того, що вже й Груня кохана виставила його за двері, при тих та багатьох інших гріхах у самої. На службу він і сам перестав ходити, а за рік отримав статтю за бродяжництво і жебрацтво. Так почалося його друге життя, а за те, що колись було, він і думати забувся.

Отаке вичиталося Пальтіву на срібних крилах янгола, доки той провадив його до воріт Гедемських. Коло воріт стрів їх Ключник Петро — як його малюють в журналі “Перець” у розділі “Житіє святих і нечестивих”. Він глянув спершу на срібні янгольські пера, тоді на Пальтіва і, буркнувши, що душа фальшива, повернувся до інших прибульців. Їх там багато було: стояли в черзі, товклися, але мало кому вдавалось прорватися: ворота на Гедемській стіні були тільки намальовані, тимчасом як протиснутися всередину можна було тільки через невеликий лаз унизу. Янгол образився, що помилився душею, й ринувся донизу знов, покинувши Пальтіва напризволяще. Пальтів хотів було ще добитися до Ключника, але той не приймав без янгольського паспорта, а ще й з

черги на нього налетіли громадяни й звергли донизу. І мусив Пальтів знов повернутися до свого болящого тіла і розплющити очі.

Був ранок. За вікном білів іній на деревах. Перед Пальтівом стояла Наталя з розкритим ротом.

— Ти кашляв-кашляв, а потім мені видалося, що не дихаєш, — сказала. — Мені аж страшно стало.

— Я ще не вмер, — сказав Пальтів.

— Толік пішов, може, тебе в лікарницю візьмуть.

Пальтів не одказав.

Потім з'явився Толік зі “швидкою”. Пальтіва одвезли в лікарню.

— Як ти зробив так? — спитала Наталя.

— Сказав, що чоловік один в гості приїхав, що заболів раптово, ледве живий на дачі. Сказав якийсь адрес, вони й записали.

XXII

Світлана саме мала змінитися з ночі, як Пальтіва привезли. Вони подоровкалися. Вона оформила все, що там слід, і його поклали четвертим у палату на вільне місце. Двоє старших сусідів, Михайл і Степан Павлович, були такі самі кашлючі, без певного діагнозу. Олег — певне, студент — мав запалення легенів.

Того дня Пальтів лише трохи щось їв, а то все спав. Світлана сиділа коло нього. Наступного дня надвечір прийшла Наталя. Пальтів вийти не міг, а її в палату не пускали. Світлана її провела. Тоді принесла з кухні хліба, і вони з Олегом з'їли кавуна. Пальтів і сусіди відмовились. Наталя пробувала загравати до Олега, але той уже був майже закоханий у Світлану. Наталя пішла роздратована.

На третій день Пальтів трохи оклигав. Він відчув голод і добре поснідав. Світлана принесла ще кавуна, меду, всіляких солодоштів і смажену курку. Приходили й до Олега, Степана Павловича та Михаїла: матері, дружини, друзі. Понаносили наїдків, квітів. Так, що була вже не палата — виставка досягнень сільського господарства. Пальтів показав Світлані, як ходять шахові фігури, і вони цілими днями грали. Як він відпочивав, Світлана грала з усіма підряд, переважно з Олегом. Олег пробував піддаватися, але вона його жертв не приймала і вимагала грати чесно. Пальтіву все це було приємно. Навіть те, що Світлана неодмінно усім програвала, навіть Михаїлу, котрий заледве вмів переставляти фігури. То була цікава забавка. Олег пробував був організувати турнір між палатами, але не встиг. Виписали його. Він намагався на прощан-

ня дати Світлані свою фотографію з адресою і випросити її. Світлана подарунка не прийняла. Домагання студента лишилися без відповіді. На студентове місце поклали кашлючого діда, котрий назвався Романом.

Так минали дні. Ще раз приходили Наталя з Толіком, принесли Пальтіву пляшку сухого вина і пляшку пива: чи десь украли, чи заробили — не сказали. Пальтів поділився з сусідами, вони ж ділилися з ним, що там їм приносили.

Словом, ті два з половиною тижні були для Пальтіва райськими. Світлана, можна сказати, не відходила, столовську їжу в палаті перестали вживати зовсім, хіба що чай, і Пальтів поправився кілограмів на п'ять.

XXIII

Одного дня Світлана попрощалася, пообіцявши, як минулого разу, знайти його знову. Наступного дня прийшли Наталя з Толіком.

— У нас є гроші на Київ, — сказав Толік.

— Я вже дала мамі телеграму, що їду з друзями. Їдеш із нами?

— Не знаю, — сказав Пальтів. — Мені ще рано. Ще двадцять уколів пеніциліну.

— Мій старшина казав, що “одежда должна висихать на теле бойца”, — сказав Толік. — А ти тут пригрівся. Роман з поварихою?

— Одіж не оддадуть, — сказав Пальтів.

— Ну, якщо тільки це, — сказав Толік, і через п'ять хвилин повернувся від сестри-кастелянші з одягом. Отож з лікарні вони подалися просто на станцію. У Наталі на ногах були нові спортивні тапинки, й шорти виглядали з-під джемпера.

— У вас багато грошей? — спитав Пальтів.

Толік почав лаятись у такий спосіб, що й для нашої повісті неприйнятний. З його лайки виходило, що покупець на чорному ринку мало що до голого тіла його не роздяг за крадений товар.

— Сорок рублів осталося, — сказав він. — Їсти хочеш?

— Не, — сказав Пальтів. — Доїхати хватить. А Алі рубля оддали?

— Оддали, — сказав Толік. — Кажеться. Понімаєш, ми на товарну не ходили...

В Одесі попоїли вареників у піріжковій і рушили зразу до поїзда Одеса — Москва. У касі квитків не було, а провідники жадали по п'ятнадцять рублів з “носа”. Толік свиснув.

— Може, по тринадцять? — сказав. — У нас сороковнік на трьох.

— Ладно, — сказав стюард, — візьму гріх на душу.

Потім вони пересвідчилися, що в стюарда була чорна душа: він набрав пасажирів на всі треті полиці. Але, забравшись у вагон, вони стали у тамбурі: Пальтів зо своєю приклеєною авоською, злий Толік Здоровега і Наталя з апетитними стегнами. Поїхали. Стюард примітив Наталині стегна, дістав паку грошей і виділив червінця. — На, — сказав Толікові. — Нехай іде до мене в купе.

— Ти шо? Секс-ганстер? — сказав Толік.

— Стегна в неї так нічо, — сказав стюард. — Може, мало? На тобі ще десятку. Я плачу.

Стюард тицьнув гроші Толікові у кишеню і зайшов до вагона.

— Здається, непоганий хлопець, — сказала Наталя. — Тільки грошей дурних багато. Думає, що за них можна купити все.

— А хіба не правда? — сказав Толік.

— Я піду, — сказала Наталя, — як нам треба гроші.

— Хочеш — іди, — сказав Толік. — Оно гроші йому оддай, мені не треба.

— Як би він нас не зсадив на якій станції, — сказала Наталя, — от я чого переживаю. А так, з виду, непоганий мужчина, симпатичний. Сам піди віддай. Скажи, що я хвора.

Толік єхидно усміхнувся й пішов віддав. Повернувся.

— Я б уже спала, — сказала Наталя, і вони пішли шукати вільні треті полиці. Для Наталі і для Пальтіва знайшли у ближньому купе, для Толіка — трохи далі. Наталю одразу й підсадили, а самі ще вийшли в тамбур перекурити.

Потім Пальтів довго не спав: після чистої, м'якої постелі не лежалося на жорсткій дошці. Наталя теж не спала. Тоді спустилася донизу й, глянувши вгору до Пальтіва, притулила палець до вуст: мовчи, мовляв, — пішла до стюарда. Таки він їй сподобався.

XXIV

Київ мало що не проїхали. Стоячи в тамбурі, дивлячись, як виходять люди на перон, Наталя не розгледіла в ранковому тумані знайомих обрисів. Пальтів казав, що таки Київ, але якимось непевно. Доки туди-сюди, доки шукали стюарда, котрий спав, як у маківці, доки з'ясовували, що перед ними Київ-герой, — поїзд рушив. Вискакували з вагона на ходу. Толік стрибав остатнім, уже на великій швидкості, але він умів це робити, й лише коліно розбив до крові. Пальтів, правда, теж закривавив долоні, приземлившись на асфальт. Наталі обійшлося.

На вокзал не пішли. Наталя провела через колії, звела з насипу й вони опинилися перед Залізничним ринком. Ліворуч просто на них дивився з постамента герой-тепловоз. На той час ще ходив од університету на Батиєву гору старенький трамвай, п'ятий номер. Вони трохи його підждали, сіли й доїхали.

Наталина квартира була у дванадцятому домі, що по вулиці Івана Неходи. Хоч ранньої години, але декотрі стрічні пізнавали Наталю й здоровкалися. Пальтів з Толіком ішли трохи позаду, слава богу, хідник там вузенький, якраз для двох розминутися. Дійшли до будинку й піднялися на четвертий поверх. На дверях не було ніякої таблички. Наталя натисла на кнопку дзвінка. Відчинила мама.

Наталина мама виявилася невисокою жінкою тридцяти шести літ з формою тіла, яку рік за роком мусила повторювати Наталя. На ній був вишневого кольору домашній халат. З непокритою головою й без макіяжу вона виглядала старшою літ на п'ять.

— Ай! Наталочко! — сказала вона. — А це — твої друзі? Ну, заходьте, заходьте. Будьте як дома. Знімайте ваше взуття і верхній одяг.

Пальтів з Толіком зайшли.

— Ма', — сказала Наталя, — в тебе нікого?

— Наталочко, — сказала мама, — ти ж знаєш — це не в моїх правилах. Та й не до того було мені. Я вже не знала, що й думати.

— Ти вже й випила з радості? — сказала Наталя.

— Пива, Наталочко, пива самого, — сказала мама. — Я взяла там, набрала з полочки. Поки тебе виглядала з друзями, випила, всього дві пляшечки.

— Добре, ма', добре, — сказала Наталя.

Вони зайшли до кімнати. Пальтів з Толіком лишилися у коридорі.

— Заходьте, — сказала мама з кімнати. — Сідайте, будь ласка, чого ви стоїте? Не соромтеся, ми з Наталочкою люди прості.

— Познайомся, ма', — сказала Наталя. — Це Толік, мій жених, а це — Андрій Кирилович, Толіка друг і наставник.

— Дуже приємно, — сказала мама.

— А це моя мама, Ірина Вікторівна, — сказала Наталя.

— Дуже приємно, — сказали Пальтів з Толіком.

— Ма', — сказала Наталя. — Гаряча вода є? Нам би скупатися з дороги. Ми, знаєш, довго їхали, я тобі потім розкажу.

— Добре-добре, — сказала Ірина Вікторівна. — І вода є, як на ваш приїзд. Налий ванну, а я поки що дам вам пива, добре? Чи як? Щось, я бачу, ви не той. Може, я що не так?

— Ма', — сказала Наталя.

— Можна й пива, — сказав Толік. — А Наталя нехай води налле, їй помитися треба.

— А тобі не треба? — сказала Наталя.

— Давайте без церемоній, — сказала Ірина Вікторівна. — Хто захоче — буде митися, раз уже на те пішло.

— Я можу й повернути оглоблі, — сказав Толік, як вона вийшла.

— Ти ще сердишся? Ревнуєш? — сказала Наталя. — Я ж зробила, як ти хотів.

— Мені твоєї милостині не треба, — сказав Толік, — я можу хоч заре...

Але тим часом вернулась Ірина Вікторівна з пляшками пива. Виставила на журнальний столик кришталеві келишки.

— Ну, — сказала, — за щасливий кінець. За ваш приїзд і за знайомство. За добрий початок.

Потім вони викупалися по черзі, всі троє, а Ірина Вікторівна ще сходила по пиво і наварила борщу (курочку вона купила на базарі зарання).

По обіді Ірина Вікторівна запропонувала зіграти у "підкидного". У такого собі дурника.

— Ма', — сказала Наталя. — Давай, може, переспимо це діло. Знаєш, як ми їхали? На третій полці. Аж боки посиніли.

Ірина Вікторівна не противилась. Для Пальтїва з Толіком розклала диван, а сама пішла з Наталею в іншу кімнату. Відпочивши й повстававши, засіли за карти. Потім Ірина Вікторівна наготувала закуски з сиру, грудинки й морського окуня і поставила сухого вина. Два бутерброди і чарку вина однесла до третьої кімнати.

— Там баба, — сказала Наталя. Ірина Вікторівна вернулась.

— Толік, розкажіть про себе, якщо можна, — попросила.

— Можна, — сказав Толік, — чого ж. Бродяга я безпаспортний. Чуєш, Довгий, нам тут, кажеться, не раді.

— Толік, — сказала Наталя, — ну, що ти?

— Що ви, що ви? — сказала Ірина Вікторівна, хутко встала й шмигнула до своєї кімнати.

Вони сиділи мовчки. Ірина Вікторівна вийшла в осінньому пальті, в якому ще більше скидалася на Наталю, і з напудреним обличчям.

— Знаєте, я зовсім забула. У мене справи на роботі. Мене просили прийти, хоч я й у відгулах. Так що без мене тут хазяйніуйте. До побачення, Анатолію. Вибачайте, будь ласка. Ну, я побігла.

Вона таки справді побігла. Наталя одразу потягла Толіка до своєї кімнати. Але вони все одно посварилися. Наталя просила його не йти

нікуди, і що завтра, коли він хоче, вони подадуть заяву, його пропишуть, на роботу влаштують.

— Ладно, — сказав Толік, — але ми тут жити не будем.

— А де? — спитала Наталя.

— Жити будем самі, — сказав Толік. — Главне, прописатися. А там через бюро трудоустройства переберемось у яке глухе село, в тайгу, щоб за чотири сотні ке-ме живої душі не було, щоб тебе ніхто і ти нікого, — свобода, в конце концов! Дітей наробимо! Будеш приводити мені дітей?

— Буду, — сказала Наталя. — Я й тут буду, нащо кудись їхати?

— Нічо ти не розумієш, — сказав Толік. — Ну, побачим, казав сліпий.

Як вони виговорилися, Пальтів трохи закімарив, хвилин на шість. Потім дивився телевізора. О шостій вернулась Ірина Вікторівна. Вже сутеніло. Ірина Вікторівна наготувала вечеряти. Повечерявши, до півночі дивилися телевізора разом. Затим Пальтів з Толіком полягали у великій кімнаті на дивані, а Наталя з мамою в себе.

— Будеш її брати? — сказав Пальтів, як лягли.

— Не знаю, — сказав Толік. — А що робити? Тобі вже, може, недовго осталося мучитись, а мені ще всю жизнь. Може й заживу, як чоловік? Аби тільки бог дітей дав.

— Ти що? Не бачиш, яка вона? — сказав Пальтів.

— А я, по-твоему виходить, луччий? — сказав Толік. — А мама в її нічого, з льоту хватає.

— Ну, ти вже занадто, — сказав Пальтів. — А якби сказала: ідіть куди хочте? Так чи сяк, а тут, може, дотягнемо до весни. Не виганяє ж. Между прочим, кажеться, тебе ця Ірина Вікторівна понаравила. А раз теща добра, то бабу стерпиш. Але ж вона геть пуста дівка. Знаєш, що вона мені про себе розказувала?

— І тобі розказувала? — сказав Толік. — А, мало чого може чоловік про себе нарказувати. Я тобі про себе такого наговорю, ще й хреста поцілую. Ти що? Не знаєш? Може дитині хочеться в героях походити? Ну й хай походить собі. Шкода, чи що?

Явилась у темряві Наталя з постіллям під рукою. Кинула постіль на підлогу. Поправила.

— Не спите? — сказала. — Я теж не сплю. Мабуть, мені чогось треба? Толік, ходи сюди.

Толік перебрався до неї. Пальтів одвернувся до стіни, але заснути не міг, бо Наталя не збиралася таїти своїх радощів. Заснув лише, як вони одпочивали.

Спав коротко. Прокинувся од першого Наталиного зойку. Піднявся з дивана, обійшов коханців, вийшов на кухню й закурив. Зробилося прохолодно, дроз пройшов тілом; видно, ще не одужав. Довелось запалити газ. Та й сон же, сон напрочуд дивний йому приснився...

Привидівся Пальтів собі дитиною у старій чужій хаті, де вони перебивалися, поки свою поставили. Снилось, що приходить ведмідь і кудись забирає маму. Мама кричить, плаче, проситься. Ведмідь хапає її в оберемок і виносить з хати. Усе це нібито не насправжки — це тато перевдягся у ведмедя, а мама підіграє йому. Уже за вікном надворі мама дивиться у шибку вікна і сміється, а тато-ведмідь скидає з себе ведмежий костюм. А костюм не скидається, ніби приріс до татового тіла. І виявляється, що це таки ведмідь лютий, а зовсім не тато. І він реве дико, і кидається, і кудись біжить, і голос його чути ажно десь за селом. І мама плаче. І нема вже ні тата, ні мами. Є сам жах. І Андрійко прокидається. І засинає знов. І йому сниться, що невеличкі ведмедики скотилися з малюнка на настінному годиннику. Вони гралися серед хати, поки не забралися до Андрійка на піч, роздерли на ньому сорочку і дістали червоного туза. Там забилося картинне серце, а в Андрійкових грудях стало тихо і затишно і зовсім не страшно. І якби не Наталя з Толіком, він би й заснув.

Так чи сяк, а довелось йому пересидіти любовні ігри своїх молодих приятелів на кухні. Мабуть згадував за Світлану, а більше — курич. Поспав був уже трохи під ранок.

Зрання Ірина Вікторівна даремно намагалася не розбудити Пальтіва, розштурхуючи Наталю з Толіком. Зрештою, добудилася й молодих.

— Вдягайтеся і в ЦУМ, — сказала, як ті роздерли очі.

— Шо таке? — сказав Толік.

— Вдягати тебе будем, — сказала Наталя. — Да ти не переживай, у борги не влізеш. Одробиш потім.

— Фі, — сказала Ірина Вікторівна, — яка ти, Наталочко. Ви ще й не розписані.

— Знаєш що, ма'? — сказала Наталя. — Ні, ти не знаєш. Я, мабуть, дарма вернулася. Лучше б жила собі на волі — ніяких тобі молитов натщесерце...

— Ірино Вікторівно, — сказав Толік. — Не беріть до серця сильно. Скажіть правду: ви не проти, щоб я Наталю взяв?

І вони стали удвох, як перед вінцем (уже вдягнувшись, звісно). Ірина Вікторівна розчулилась.

— Я хіба можу бути проти? — сказала зі слізьми в куточках очей. — Живіть собі. Нам помирати, а вам жити. Але ви тримайте її міцно в руках, а то, знаєте, хоч моя дитина, але балувана, ніде правди діти.

— Дякую, ма', — сказала Наталя. — Ну, то ми пішли?

— Візьми, — сказала Ірина Вікторівна і подала Наталі сумочку. — Там гроші.

— Дякуєм, — сказала Наталя і чмокнула її в щоку. Вони пішли. Ірина Вікторівна подалась на кухню. До кімнати вернувся Толік і, побачивши, що тещі нема, підійшов до Пальтіва.

— Довгий, — сказав, — на, сходиш на пиво чи там ше куди. Ладно? І звиняй, шо я так, бач, сімейним уже чоловіком стаю. Ну? То я пішов?

Пальтів узяв десятку і запахав під подушку. Заплющив очі. Покрутився-покрутився на дивані, устав і пішов на кухню курити.

— Їсти будете? — сказала Ірина Вікторівна. — Давайте, я вам картоплі насиплю? Давайте?

— Не-е, — сказав Пальтів. — Я не завтракаю. Привичка.

— Знаєте, — сказала Ірина Вікторівна, — ви мені, звичайно, вибачайте мою цікавість, але можна вас спитати?

Пальтів кивнув і закашлявся.

— Ви отак усе життя живете? Тобто, вибачте, ну, знаєте, мені Наталя нічого не розкажує. Я й не знаю, але погодьтеся, шо дитина являється з стройотряда з друзями... — вона обірвала питання.

Помовчав і Пальтів.

— Вам неприємно? — сказала Ірина Вікторівна. — Давайте тоді про інше. Я взагалі цікава, люблю всякі історії. Вам скільки років?

— Я — син маршала Тухачевського, — сказав Пальтів. — Чули про сталінські репресії тридцять сьомого? Мені тоді чотири роки було. Фамілію мені у спецінтернаті дали, для дітей врагов народа. Не, брешу, сначала були одправили у спецінтернат, але хтось там щось напугав чи шо, і я попав зі своєю фамілією в Мироновку у простий. Потом де мене оно не було. Ну, да ладно. Подозрітельний я вам?

— Раз Наталя привела вас до хати, значить, ви для неї не підозрітельний, — сказала Ірина Вікторівна. — Правильно я щитаю? Знаєте, у мене осталося трохи вина. Хотите? — вона дістала з холодильника пляшку й розлила рештки.

Вони випили. Пальтів звернув увагу на іржаву ганчірку під батереєю опалення. З батареї скрапувала водичка.

— Шо то таке? — сказав Пальтів.

— Ет! — сказала Ірина Вікторівна. — Отак щозими. Тільки встигай ганчірки міняти. Скільки раз не викличу слюсаря, а вони всі, знаєте, їм усім випити, і всілякі непристойні речі вимагають. Важко без мужика.

— А інструмент у вас який є? — сказав Пальтів.

— Ціла гора, — сказала Ірина Вікторівна. — Тільки, може, не треба?

— Ет, — сказав Пальтів, — робить всьо равно нічого.

Але скоро казка кажеться. Доки Пальтів управився, явилися Наталя з Толіком. В руках мали з десяток різнокаліберних пакунків. У них були обнови, насамперед для Толіка.

— Завтра йдем подавати заяву, — сказала Наталя.

— Щасливо, — сказав Пальтів.

Толік не послухався Наталю, хоч їй вельми хотілося зразу його перевбрати, і поміг Пальтіву закінчити з батареєю. Перевбравшись, засяяв, як нова копійка. На кухні запахло обновою, фабрикою, магазинною упаковкою, перебиваючи запахи гастрономії й тютюну.

— Любить будуча теща! — сказав Толік. — Ет, була не була, шо я, гублю шось? Слухай, Довгий, візьми собі мою куртку? Ще добра курточка. А на вулиці вже не літо. Береш?

— Беру, — сказав Пальтів.

— Може, сходим на пиво? — сказав Толік. — Тут, недалеко, добре пиво в пивбарі. Ми з Наталкою заходили. Не хоч?

— Я сам, — сказав Пальтів. — Ти вже держися. Такій тещі ціни нема.

У пивбарі народу було не те щоб багато, але й не мало. Пальтів постояв хвилин сім у черзі і взяв три кухлі. До кожного кухля “прилагалося” ще по одному риб’ячому вареному хвосту. Кухоль пива — двадцять п’ять копійок, хвіст — п’ятдесят.

Пальтів став за столик. Першого кухля випив одразу, посмакував трохи замислено, надпив з другого. Потягнувся рукою до одного хвоста.

— Дряннь, — сказав чоловік поруч. Виглядав доволі респектабельно: у ненашому кожусі, в ондатровій шапці, лице чисте, трохи навіть бліде. — Краще й не берися руками, не гадься, — повторив чоловік. — Хай її собаки їдять. Я тобі краще вобли дам. Своя воблочка, азовська.

— Ви до мене? — сказав Пальтів.

— До тебе, — сказав чоловік. — І не “викай” мені тут. Тут усі однакові — равноправіє. От, як ти, скажімо, попадешся мені в конторі під гарячу руку, тоді звиняй.

Він розламав рибину й половину дав Пальтіву. Пальтів подякував. Сказав, що він нетутешній, тому просить вибачити, що не знає звичаю.

— А звідки? — спитав чоловік.

— З Одещини, — сказав Пальтїв. — Приїхав тут племінника провідати. Женитися хоче.

— І те треба, — сказав чоловік. — Діло молоде. Жора, — назвався, і подав руку.

— Андрій, — сказав Пальтїв і подав свою.

— Молодець, — сказав Жора. — Повторимо? — і, не чекаючи відповіді, згріб кухлі на прилавок. — Повтори, Любо.

Люба повторила. Жора заплатив.

Так вони пили пиво й балакали. Дійшло до того, що Пальтїв розказав своєму новому знайомому про сон.

— Помреш скоро, — сказав Жора. — А ні, так хтось із рідних. Я на таких ділах знаюся. Я — екстрасенс. У мене, правда, невеличка криза, але сон уторопати я ще можу. І знаєш? Ще можу сказати, що зі мною сьогодні буде. Сьогодні, — він потер лоба тильним боком долоні, — мушу побитися в цьому барі з молодим чоловіком. Так що ти давай іди, як не хочеш мати неприємностей.

Пальтїв допив пиво і вийшов. Рідних не мав, життя його й так цапової душі не коштувало, так що міг і не переживати. До того ж хтозна, чи не збрехав цей “екстра”-як-там-його. А проте, одійшовши од бару кроків за двісті, Пальтїв почув іззаду гармидер і звук битого скла. На вулиці давно вже горіли ліхтарі, і він вирішив за краще йти відпочити.

XXVI

На другий день Ірина Вікторівна розказувала, що у пивному барі сталася якась бійка, що одного чоловіка поранено розбитим кухлем, а другий чи не при смерті в лікарні лежить.

— Андрію Кириловичу, ви нічого не бачили там?

— Не-е, — сказав Пальтїв. — Як я пішов, ще було тихо-мирно.

— Ну й добре, — сказала Ірина Вікторівна. — А то, знаєте, розказують бог знає що. У вас сьогодні, вибачте, які плани? Бо я запросила, знаєте, одного чоловіка, для діла. Розумієте? Треба Толіка прописати. Без прописки я його ні на яку роботу...

— Я в кіно зібрався, — збрехав Пальтїв.

— Ви вже пробачте, будь ласка, — сказала Ірина Вікторівна. — Така наша доля: без охоти, але треба його напоїти.

Пальтїв пішов, сів на трамвай, поїхав. Доїхав до Червоноармійської. День був холодний, тож у кіно мусив-таки піти. Потім пішов у друге

кіно, у третє, і так протинявся до вечора. Увечері, повернувшись додому, упав на диван і проспав до ранку.

XXVII

А вранці Толік-франт запитав у Пальтіва, чи не піде той з ними до ЗАГСу. Пальтів сказав, що кепсько чується, й лишився у чужій квартирі сам, коли не вважати за живу душу бабу, котра нібито жила у власній кімнаті, але ні Пальтів, ні Толік не бачили її на живі очі. Дивився телевізора, доки вернулися молоді та їхні гості, Наталині подруги. Ще як вони були внизу, ще як тільки приїхали, хмільні, вийшов з квартири, піднявся сходами на площадку вище і переждав, поки за гостями зачиняться двері.

Замість іти на зупинку, а тоді об'їжджати трамваєм довкола, спустився згори східцями. Вони давно вже потребували ремонту, поручень був у кількох місцях поламаний. Потім пройшовся бруківкою, мимо розмальованих віконниць приватних будиночків, до знайомого героя-тепловоза. Пройшов попід мостом, піднявся на міст і вийшов у самому центрі Києва. На розі вулиць Червоноармійської та Саксаганського стояв щит з рекламою фільмів у кінотеатрі ім. Ватутіна. Фільми називалися “Остатній патрон” — румунський бойовик — та “Білий Бім — чорне вухо”. “Остатнього патрона” варт було подивитися, але кінотеатр ім. Ватутіна чи не найпаскудніший у Києві. Там одвічна грязюка, й доводиться витягувати шиї, аби хоч щось побачити. Пальтів пішов до кінотеатру “Панорама”. Там показували “Золото Маккени”. Йому дістався квиток на остатній сеанс у першому ряду. До початку лишалось чотири години. Можна було зайти в тир. Пальтів зайшов постріляти. Можна було з'їсти кілька порцій морозива. Пальтів з'їв кілька у кав'ярні “Харків”. Потім можна було піти поштовхатися на Бесарабський ринок, подивитись на квіти. Але там його могли прийняти за злодія, і він не пішов. Трохи посидів, померз на Хрещатику, трохи прогулявся до площі Ленінського Комсомолу і далі, до стадіону “Динамо”, де подивився, як тренуються у паруючому басейні спортсмени. Словом, якимось убив час до початку фільму. Ще трохи постовбичив у касовому залі, доки почали пропускати. У холі оглянув фотопортрети усяких знаменитих артистів і артисток.

Фільм закінчився майже опівночі. Але вертатися на Батієву гору все одно було рано. І хоч холод піддавав жару, Пальтів вирішив ще пройтися Хрещатиком.

На Хрещатику все горіло, все світилося. Магазинів було без ліку — од махини ювелірного “Каштана” до скромної будки кіоска “Тютюн”. Центральний гастроном уже звільнився од натовпу і теж саяв. У вітрині магазину “Модний одяг” виблискували красивими костюмами пластмасові манекени й манекенші. На площі Октябрської Революції прожектор висвітлював пам’ятник Ленінові з оплотом, червоні цифри над Хрещатиком, 26, поперемінно показували час і температуру: час наближався до півночі, температура — до мінус десяти. На щастя, не було вітру.

Пальтів повернув од площі і пішки, все пішки, піднявся на Батієву гору. Було близько другої ночі.

Ірина Вікторівна не спала.

— Нагулялися? — спитала. — Господи! Аж посиніли! — вона хутко налила двістіграмову шклянку горілки. Пальтів випив, вона так само хутко підсунула йому ковбаси.

— А ви чого не спите? — спитав.

— Нема де, — одказала Ірина Вікторівна. — Доведеться нам з вами перебиватися до ранку тут. Поговоримо...

Але Пальтів сп’янів і почав трохи похитуватися на стільці. Тоді сів на долівку біля батареї опалення. З-під батареї не текло, слава богу. Так і заснув.

XXVIII

Спав Пальтів недовго. Його розбудила Ірина Вікторівна, бо просиналися вже й заходили до кухні прохмелитися гості. Була шоста.

Раптом з вулиці, з тиші, долинув звук мотора. Пальтів глянув у вікно і побачив, як з таксі вийшла його Світлана, розраховалася з шофером і сіла на лаві перед входом до під’їзду. Таксі не рушало з місця. Правда, то могла бути й не його Світлана, — надто мало падало на неї світла.

І все ж Пальтів накинув на плечі куртку, зняв з вішалки авоську, зав’язану вузлом, і вийшов. Ніхто не кинув йому “до побачення”, ані “куди йдеш?”. Внизу його справді чекала Світлана.

Вони поздоровкалися. Поцілувались.

— Тобі не холодно? — сказав Пальтів. — Без хустки, без чобіт, в одному плащикові?!

— А тобі?

Вони сіли в таксі.

— На Дорогожицьку, — сказала Світлана шоферові. Той завів мотора, і вони поїхали на Дорогожицьку. Вийшли на розі Мельникова. Ліворуч стояла забігайлівка і починався парк. Вони пішли праворуч у двір і піднялися на другий поверх. Світлана дістала ключа й відчинила двері.

— Ти тут живеш? — сказав Пальтів. Вони потрапили у чималу, добре обставлену квартиру: книжки, бронзові статуетки, столове срібло, багато кришталю, дерев'яні статуетки, живі гвоздики у вазі, домашній бар з винами та коньяками.

— Живу, — сказала Світлана. — Давай разом скупаємось?

— Разом? — сказав Пальтів.

— А що? Соромишся?

— Я думав, ти соромишся, — сказав Пальтів. — А влізем?

Вони влізли. Ванна справді була велетенська, і кольором теж не як у людей — рожева. Пальтів одразу захотів Світлани. Але вона його тільки під'юджувала, намілювала, вимивала. А як вимилися, приготувала постіль і лише в постелі віддалася з усією пристрасстю, на яку була здатна.

Любились до ночі. У перервах трохи дрімали й гомоніли, удень пообідали.

— Андрюшо! Ти такий мужчина! — казала Світлана, задихаючись. — Знаєш який? Ти — Мужчина, — вона підкреслювала кожне слово. — Я сама собі не вірю.

— Я теж собі не вірю, — казав Пальтів. — Я вже давно старий. Ну, ще там, як часом було підвернеться добра яка, то ще, а так то... А тут... Я тебе люблю.

— І я тебе! І я тебе люблю! Я без тебе жити не зможу! — казала Світлана. Їй стримувалася, аби не роздушити свого худорлявого, а такого вдатного до любощів, ув обіймах. — Андрюшо! В тебе багато було жінок?

— Гм, — сказав Пальтів. — Як тобі сказати? Я не донжуан, але життя, вона, знаєш, довга, хоч вона й коротка, ізвесно. Якби ми з тобою літ двадцять п'ять...

— Фі-іть! — сказала Світлана. — Мене тоді ще і в проекті не було. Розкажи мені про своїх жінок. Тобі з ними добре було?

— З тобою краще од усіх, — сказав Пальтів. — Їй-бо, не брешу. Такого, як з тобою, скільки живу, не знав. А шкода.

— Чого?

— Вмирати скоро пора, — сказав Пальтів. Вона його цілувала й голубила, й жалілася йому на свою долю, що так пізно вродилася.

— Знаєш, — сказала Світлана, — у мене таке щось у голові, ніби з мною усе це було. Я даже знаю, чим усе кінчиться. Ніби усе це було раніше, в якомусь іншому житті. У тебе не буває так?

— Ага, — сказав Пальтів. — Я часом думаю, що б його такого зробити, щоб обхитрити судьбу? Часом робиться нормально, а часом... геть і бачу, як воно йде так, ніби по-другому не може йти.

— А тепер? — сказала Світлана.

— Не-е, — сказав Пальтів. — Нічо. Як перший раз. А ти думаєш що?

— Я думаю, зі мною щось станеться, — сказала Світлана.

— Ну, ти даєш, скажу тобі, — сказав Пальтів, — Щось ми про смерть заладили...

І вони вибрались прогулятися. У забігайлівці “Ветерок” Пальтів випив сто п’ятдесят горілки, а Світлана — келих шампанського. Погода була гарна. Сонячно й тихо; зима ніби зібралася одійти далі, для розбігу. Звідусіль лунко крапало на асфальт. А там далі, у лісі, краплі спадали німо в оголену, розпушену землю. Пахло весною.

Вони й словом не перемовились. І так усе ясно, як божий день: Андрій + Світлана = Любов. У нього, правда, стачило ума не вирізати цю формулу на лаві чи на дереві, а Світлана — з жіночого роду. Обом було не з руки, а кортіло. Потім вони зайшли бозна-куди й повернулися знову на Дорогожицьку. При переході вулиці їй заманулося поцілувати його і довелось мати справу з міліціантом. Слава богу, міліціант був у гуморі і тільки змусив їх трохи постояти на островці безпеки. Потім для них загорівся зелений.

Було тихо і темно. Вони не бачили й не чули, як з двору виїхала “Волга” на повному ході. Пальтіва одкинуло ударом геть убік. Світлану вдарило спершу в коліна, тоді — у груди. “Волга” помчала далі, не зупинившись. Пальтів одразу підхопився на ноги, Світлана лежала мертвою.

Надбігли громадяни й два міліціанти з ліхтариками.

— Хто бачив? Звідки виїхав? Яка машина? Номер? Хто-небудь номера бачив? П’яний? Хто знає цю громадянку? Хто що бачив?

Пальтів тихо-тихо, тихесенько-тихесенько одходив. Одійшов до зупинки тролейбуса. Над’їхав тролейбус, Пальтів зайшов. Він би багато чого сказав, але хто він такий? Якби йому ксиву яку підходящу: живе там-то, робить те-то — щоб усе абдимахт, щоб комар носе... Господи Боже Святий! Чоловікові без бумажки — хоч у петлю. Єдина рідна людина, яка в нього була на землі, загинула, а йому за це у тюрму? За порушення паспортного режиму? На Львівській площі Пальтів випав з тролейбуса.

Десь, знайшлося двоє чоловіків, котрі однесли Пальтіва на лаву, і поки один викликав “швидку”, другий довго бив Пальтіва по щоках, аж той трохи прочунявся.

— Серце? — спитав чоловік. — Я маю нітрогліцерин. Тільки води треба. Знайдіть води, — сказав напарникові, котрий уже встиг подзвонити. — Я маю нітрогліцерин.

— Велике спасибі, — сказав Пальтів, як випив. — У вас свої діла. Мені вже легше.

— Ну, ми підем, — сказали ті двоє. — Дождіться “швидкої”.

За кілька хвилин Пальтіва й зовсім полегшало. “Швидкої” не було видно. Це й не інфаркт був, мабуть. Слабість якась. А Світлана... Господи!

Пальтів підвівся і почвалав униз, до Хрещатика.

XXIX

На ніч робилося холодно. Цифри на вежі показували мінус вісім, а потім і мінус дев'ять. Пальтіва, в його одежині, люди примічали. А що тут удієш? Може, й не примічали, а так просто. Може, у нього вигляд був старий і заплаканий? Не, він зовсім не годився їй у цей, як його... в Ромео і Джульєту гратися. Хіба там, на небесі, як тіло стане духом. Духом він і так з нею.

У метро Пальтів згадав, що десь посіяв свою авоську. Навряд, щоб вона й досі лежала там, де він упав, на Львівській, — поцупили, викинули, подерли, затоптали в багно і за ногами понесли. Тепер, без жодного папірця, його й зовсім не було на світі.

Лишалось тільки вмерти, а доводилося натомість виходити на станції “Вокзальна”. Можна було ще здатись міліції. Або такий варіант: сідати на дизель і шукати на селі якої вдовиці — хіба вона не жива людина? А з Пальтіва ще станеться. Дяка покійній Світлані — так і вмер би, нічого не знаючи. А читав був колись про це діло! Все брешуть. Нічого подібного.

Пальтів вийшов і піднявся нагору. Слава богу, міліціанти занадто не придивлялися, бо ще було трохи до півночі. Пальтів звернув ліворуч до зали. Там, у кутку, коло дверей начальника і далі попід вікнами сиділи й лежали, а декотрі й спали, цигани; циганки годували дітей або чіплялися погадати. Ще далі, на підвіконнях, сиділи й коняли командировочні з жовтими портфелями. Звісно, сидячі місця усі були зайняті. Пальтів сів на долівку, як циган, і закімарив по-командировочному. Потім устав, пішов умитись до туалету, бо очі не роздиралися, і вийшов на

приміський вокзал пошукати електричку на Південь, бо в Києві надто вже холодно. Все одно зі Світланою мало колись закінчиться.

Там стояло кілька електричок, як Пальтів вийшов. Пероном ішли двоє міліціантів з собакою. Пальтів хутко шмигнув мимо них і вскочив до найближчого вагона. Двері якраз зачинилися, й поїзд рушив. Така вже, видно, його доля. Людей у вагоні було небагато. Він підсів до однієї компанії. Спитав, що за електричка.

— А вам куди?

— В Миронівку, — сказав наздогади.

— Доїдете, — відказали йому.

Пальтів хотів був одійти, бо ті розкладались вечеряти. Але один з чоловіків запропонував йому закувати з ними, бо той, другий, не вживає, баба його — поготів, а самому — якось незвично. Тож Пальтів лишився з ними і вони познайомились. Чоловіка звали Василем. Ту парочку теж якось звали, — Скаліцкі, здається; вони всі їхали у Миронівку. Василь одразу перейшов на “ти”.

— Ти сам з Миронівки, чи як? — спитав. — Щось я тебе не знаю. Давно живеш? На роботу до Київона їдиш?

— Я не в Миронівку, — сказав Пальтів. — Я в Білу. В гості я. Племянник у мене там. Колишньої жінки сестрин син.

— Сьома вода на киселі, одним словом, — сказав Василь. — Щось ти темниш, чоловіче: то казав у Миронівку, а то в Білу?

— Я казав у Миронівку? — сказав Пальтів. — Я казав, на Миронівку мені треба. Я вийду в Білій, побачиш.

— Ладно, яке моє діло? — сказав Василь. — Давай лучше: щоб діти поїзда не боялися.

Він уже розклав на лаві городську закуску й наливав городської горілки з пляшки, схованої у сумку під лавкою.

— Вибачай, що один стакан, — сказав. — Так що, давай, перший.

Він подав шклянку Пальтіву. Пальтів випив. Потім випив Василь. Тоді спитав Скаліцкого, чи той теж питиме.

— Ні, — сказав Скаліцкі, — не вживаю.

Скаліцка вдоволено хитнула головою.

— Добре вона тебе в руках держить, — сказав Василь. Скаліцкі змовчав. — То бери закусоу.

— Дякую, — сказав Скаліцкі. — Спробуйте й нашого.

Василь з Пальтівом випили ще й стали пробувати у Скаліцкіх. Пальтіва не брало. Василя взяло одразу з другої.

— Ти з якого року? — спитав Пальтіва. Пальтів сказав.

— Майже ровесники! Я з тридцятого. Слухай, давай заспіваєм?

*Як поле виорють гранати,
Тоді зародить наш посів...*

— Цсс!.. Бендеровська пісня. Я з бендерщини, з Західної. А ти? А баба моя, хі-хі, кацапка. Слухай, друг, поїхали до мене? Знаєш, моя баба пельменів наробить, во! Як кулак завбільшки. Поїхали, друг?

— Я тоже з Західної, — сказав Скаліцкі. — Ну і що? А жінка — з Башкирії.

— Да-а, — сказав Василь. — Давай ще? По сто? Держить вона тебе. А куди ви їдете з бендерщини?

— Чорт його мами знає, — сказав Скаліцкі. — Везуть, то й їдем. Може, куди приїдемо.

— Общежитіє “Последняя пристань”, — сказав Василь. — Усі там будем. Не хоч? Ну, то по п’ятдесят. Давай, друг! Як тебе? Поїхали до мене. В мене баба наварить вареників з м’ясом. Так і не научилась, в душу мать! Поїхали?

У Скаліцкого забігав живчик на вилиці. Але він нічого не сказав. Скаліцка почала прибирати.

— А... ви куди їдете? — допитувався Василь. Скаліцкі і цього разу нічо’. Оно як Василь одкинув голову на спинку сидіння й заснув, мовив до жінки:

— Тра було б довести чоловіка до доми, бо як не проїде свою Миронівку то заберуть.

— Він тобі треба? Ти з ним пив? — сказала Скаліцка.

— Я доведу, — сказав Пальтів. — Мені всьо равно. А ви де сходите?

— Ми думали... — почала Скаліцка.

— Що думали? — скипів Скаліцкі. Язва, не чоловік. — Доїдем до Білої, а там візьмем хоч плацкарт. З моєю жінкою... У вас є білет? — спитав. Пальтів одбув мовчки. — Візьміть. До Миронівки доїдете. Не заснете?

— Не засну, — сказав Пальтів. — Не до снання мені.

Потім він зібрав, що там лишилося з ковбаси, хліб, цибулю, загорнув у газету й поклав Василеві в торбу. Пляшка лишилася недопитою, то він заткнув її паперовим корком.

У Білій, а може, й раніше, Скаліцкі вийшли. Оно й сказали, щоб не забув їхню фамілію. А на що йому та їхня фамілія?

Не доїжджаючи до Миронівки, почав будити Василя. А той, як зазявся. Попросив там одного, щоб поміг винести, але той не схотів. Ішов

мимо кондуктор, то він і його попросив. Кондуктор спитав за квитка. Так і порозумілися. Поміг кондуктор. Виставили вони Василя і на лаву поклали на пероні, й за торбу не забули. На свіжому повітрі Василь трохи одійшов, та й Пальтів, як-не-як, усе його штрикав і по мордах давав. Василь одійшов і тицьнув Пальтіва у щелепу. Так, що один зуб виплюнувся.

Потім вони довго мирилися, аж доки випили, що там у Василя ще лишалося в пляшці. Перестали водитися перед самим ранком.

XXX

Обоє змерзли на цуцика й витверезились.

— Ходім, у мене переночуєш, — сказав Василь.

Вони йшли довго, через усю Миронівку, аж за ріку. Василева хата була своя. Стояла третя скраю од річки. Двері були незамкнені, і Василь з Пальтівом зайшли вільно. Васильові насилу вдалось розбудити дружину, аби та приготувала для товариша постіль.

— Я думала, ти вже завтра приїдеш, — сказала Васильова.

— Похмелитись нема? — спитав Василь.

— Є, кажись, як не вихлептали вчора з Тихоном.

На Васильовій були теплий халат і рейтузи. Мабуть, вона так і спала. Під очима порозпливалися макіяжні тіні, як синяки. Вона взагалі була вельми намащена; теж, видно, вчора добряче напилася. Комплекції була такої собі — не нашої породи баба; і в хаті в неї нібито й чисто було, а все якось не на своїх місцях.

Василь перехопив Пальтів погляд на стіл, де червоніла велика пляма.

— Двадцять літ учив свою бабу український борщ варити. Вивчив, на свою голову.

— Нічо, — сказав Пальтів, — я що?

Васильорва внесла півпляшки самогону. Пальтів відмовився, бо заморився й хотів лише спати.

— Постели товаришеві у Миколиній, — сказав Василь. — Хай одихне чоловік.

І, як тільки Васильова вийшла, Пальтів був уже в ліжку.

— Ну, стара, я тоже пішов на бокову, можеш досипати собі, — сказав Василь. А Пальтів уже спав-спав-спав. І нічого йому не снилося.

На вулиці розвиднялося.

Післяобід зайшов Василь. Він уже був прохмелений.

— Одіспався? — спитав.

— Та, слава богу, — сказав Пальтїв.

— Там нашого старого моста розбирають через ріку. Не підмогнеш трохи? Бо розхватають, кляті душі.

— Поможу, чого ж, — сказав Пальтїв. — Шо я?..

Василь дав йому стару кухвайку й чоботи, бо була сльота. Коло річки копошилися люди. На новому мосту з бетону стояли діти й дивилися вниз, як розхапують старого, дерев'яного. Василь і Пальтїв виважили з моста балку, завдали на плечі й понесли до клуні.

— Треба буде й попиляти, бо взавтра буде шмон по хатах, — сказав Василь.

Вони зробили щось з п'ятнадцять ходок. Потім пиляли ті колоди, поки не стемніло. Аж тоді пристали й пішли обідати.

Васильова знов була напідпитку, але на столі їжі не бракувало. Вона й з чоловіком випила півшклянки. Пальтїв не схотїв пити, лише закусив шинкою з “придуреною” капустою.

— Ну, я на бокову, — сказав Василь і просто на лаві заснув. Пальтїв, лежачи в ліжку, наслухав, як Васильова гуркоче на кухні посудом. На решті, закінчивши, зайшла до кімнати й увімкнула електрику.

— Спиш? — сказала.

— Сплю, — одказав Пальтїв.

— Так уже й спиш? — не здавалася Васильова. — І добре тобі спить-ся самому?

— Нормально, а шо? — сказав Пальтїв.

— А я от думаю, які ви, мужики, гупі: знаєте оно роботу й випивку, а до чогось іншого вам і діла нема, — сказала Васильова, сідаючи на краю ліжка. — Ще як молодші, то сяк-так, через раз удасться одірвати од пляшки, а тепер... Хоч би книжку яку прочитати... Я колись книжки читала за милу душу. Я й тепер... Але, чим врем'я ближче до смерті, тим менш. Може, дати почитати?

Пальтїв знов одмовчувався.

— Хіба ти і вдома так рано лягаєш? — сказала Васильова. — Ще й дев'яти нема.

— Я трохи замучився, — сказав Пальтїв. — Давай будем спати. А то ше Василь прийде, шо подумає?

— Мій Василь? Йому вже хоч з гармати стріляй. До рана хропїтїме.

Вона встала, перебрала з місця на місце подушку, розправила, де сиділа, й хитнулася до Пальтїва. На її лиці лежала вчорашня косметика, лише трохи підтерта й підправлена. З рота тхнуло часником. А так, то була нівроку, неправду казав Василь. Можна було. Але хир-

лякувата, все-таки. Та й Василь. Якось невдобно. Не вспів повечеряти у чужій хаті, як — до баби. Пальтів трохи одсунувся до стіни. Васильова провела рукою йому по животі.

— Не треба дурості, — сказав Пальтів. — І літа в мене не ті. Іди лучше спи.

Васильова осміхнулася й пішла вимкнути електрику. Потягнулася, як кішка. Вимкнути вимкнула, але з кімнати не пішла. Роздягнулася і полізла до Пальтіва під ковдру, хоч як він старався втримати край, — сказано, кацапка. Вона була дужча, поготів, що нею поганяла хіть, сильніша од Пальтіва нехоті. Але, трохи поборюкавшись, Пальтів таки одбився од хтивої баби і випхав її з постелі. Вона не сказала нічо', оно ввімкнула електрику й зумисне довго стояла перед ним голою, а як, нарешті, пішла, Пальтів устав, одягнувся, накинув куртку з плеча Толіка Здоровеги і подався на станцію. За годину чи трохи більше його там знайшов Василь.

— Що, — сказав, — будем водити козу? Тебе що, моя чим достала? Чи яка тебе муха вкусила? Ходім. Не дай бог, пропадеш тута. Ще я не всю совість пропив. Чи чого ти хочеш?

— Нічого, — сказав Пальтів. — Тут холодніше, воно правда.

— Слухай, де ти взявся на мою голову? — сказав Василь. — Ти до Білої, здається, їхав? До п'ятистринеї сестри, через три... племінника? Я тебе геть-чисто до нутра бачу. Документи хоч якісь є?

Пальтів змовчав.

— Да-а, — сказав Василь. — Тобі зиму перезимувати треба. Коло теплої баби. Чоловік ти, бачу, роботящий, оно лемехуватий трохи. А може, й не трохи. Знаю тут одну бабу... Ти як?

— Не знаю, — сказав Пальтів.

— Але їй треба не оно по хазяйству запорувати, а й кілька разів на спину перекинути за ніч. У тебе як з цим ділом? Ну, баба, я тобі скажу. Що спереду, що ззаду. Сам пристав би на вихідні, дак за випивкою нема часу. То як?

Пальтів нічого не одказав, але з лиця було видно, що парубок з нього ще хоч куди. Як благословилося, пішли на Замостя, тоді далі й далі. Аж угрілися. Проминули Замостя, потім якийсь пустир і якийсь присілок, — і аж там жила тая баба.

— Клавдьюю звати, — сказав Василь. — Ну, гляди, не підкачай.

Вони зайшли у дерев'яну хвіртку і в хату. Господиня сиділа на лаві й збивала масло мутовкою. Була хорошої української породи жінка: кругла, широка в кості, кароока, з-під простої хустки вибивалося руся-

ве волосся. І вдяганка була на ній проста: шиті валянки без калосів, чорна спідниця, камізька. І з лиця ще рум'яна й свіжа. Літ їй, може, сорок п'ять — гарна жінка. Про таких кажуть шкодюючи: дав Господь краси та й недолі додав. Подивилася на своїх гостей так, ніби давно знала, що мають навідатися, і знов за своє.

— Здорова, Клавдію! — сказав Василь.

— Здорові були, — одповіла. — Заходьте. Сідайте на лаві, отут, — кивнула.

Вони сіли.

— Приймай гостей, Клавдію, — сказав Василь. — Тобі самій важко, чи як ти скажеш? То я тобі квартиранта привів. Поможє тобі по хазяйству і так чоловік добрий, роботящий, не буйний і лишку не перебере, як я, міру знає. То приймеш у квартиранти?

— Хай поживє, — сказала Клавдія. — Місця й на його хватить, а там не знаю. А ну, як обіжати буде чи ще що? Я — вдовиця. Як трава при дорозі: хто не йде, то урве. Як ти собі думаєш? Оно: й брикета вкрасити треба, і коровці якого де збіжжя чи макухи виміняти, і кроквину забити, і щита; за дранку, щоб перекрити хату, я вже й мовчу, хто мені перекрие? А за все дай: тому пляшку, тому дві. Мусиш гнати, без єї не проживеш. А на продаж не жену, крий боже.

Вона вже виставила на стіл пляшку самогону й закуску: сало, товчену картоплю з печі, огірки. У Василя зблиснули очі. Він моргнув до Пальтіва. Клавдія побачила.

— Ти оно посміятися прийшов, — сказала. — Прохмелишся й підеш зо своїм товаришем.

— Не, — сказав хутко Василь. — Я на правду. Але виголоднилися ми трохи. Правду кажу. Правда, Андрюшо?

Пальтів кивнув. Вона поставила чарки й сіла собі до столу. Василь розлив.

— Щоби їлось і пилося, щоб хотілось і могло, — сказав і випив сам перший.

Закусили, і Василь пішов.

XXXI

— Наївся, — сказала Клавдія, — то оддихни з дороги, я масло доб'ю. Можеш лягти у тій хаті на лежанці.

— Там уже оддихнем, на тому світі, — сказав Пальтів. — Інструмент єсть? Піду гляну до щита.

Клавдія показала йому інструмент у кліті й дошку. Інструмент був хороший, справний: пила розведена, як має бути, молоток і топірець на доброму ясеневому топорищі, рубанок і фуганок, обценьки з кусачками, коловорот і з півпуда цвяхів трьох сортів.

Пальтів узяв потрібний інструмент і цвяхів осібно у столярський ящик. Виніс з сіней драбину й приставив, де йому треба було.

Поморочившись з кроквиною, вирішив перекурити. Мацнув по кишеньках, і Клавдія здогадалася, чого йому хочеться — кинулась до крамниці.

Принесла п'ять пачок “Прими” і, як Пальтів накурився, спитала, чи не хоче, бува, обідати. Пальтів сказав, що не хоче, і знов узявся до діла. Управився години за дві.

Оно Клавдія заходилася накривати на стіл, прийшла баба-сусідка. Позичити самогону, сказала.

— Що ви, тітко, я ж не жену на продаж, — сказала Клавдія. — Та й дядько Василько не п'є. Чи що?

— То нехай, — сказала їй баба. — То я так. Дід побачив, як твій мужик хазяює, я й захотіла зблизька. Добрий приймак у тебе, Клавдійо. Ну, то я пішла. То позич хоч хліба, чи що?

Тільки-но баба пішла, як зайшов дід Василько.

— Здорова була, Клавдійо, — сказав. — І ти здоров, — до Пальтїва.

— Сідайте, дядьку, по сто грам, — сказала Клавдія.

— Я, вроді, той, не п'ю, — сказав дід. — Але зараді твого приймака вип'ю стопку. “Міліції” меї нема? А приходила?

— Ви ніби й не знаєте, дядьку, — сказала Клавдія.

— Ну, то будьмо, — сказав дід. Але ще зайшла молодиця:

— Клавдійо, нема в тебе лаврового листа? Бо і в коперативі нема, а я думала ухи наварити, чоловік решето поставив по першому льоду, повне решето в'юнїв, може, дати тобі в'юнїв до борщу? — теревенила, а очима так і пасла Пальтїва. Потім узяла, що просила, перекривила рота й пішла. Видно не вподобала Клавдійного жениха.

Тільки випили по чарці, як знов стукнула клямка у дверях. Клавдія схопилася з-за столу й шмигнула у сїни. Щось там з кимось погомонила, вернулася.

— Катерина Зверикова приходила, чи нема позичити сиру, бо наробила тіста на вареники, та й багато. А, ну їх, я заціпку накиннула.

— А ти звідкіль будеш? — спитав у Пальтїва дід Василько. — Родичі твої де живуть? Га?

— Родичів ніколи не було, — сказав Пальтїв. — Інтернатський я. Чули? Був такий маршал, Тухачевський. То я його син.

— Ага, — сказав дід. — Постраждав, значить, од врага народа Берії. Ми тоже постраждали. І в тридцять третьому, і в сорок сьомому. Да-а, було діло.

Далі дід Василько у політику не став занурюватися, як то робив зазвичай після двох-трьох шклянок, а взявся хвалити Пальтіва, що роботящий, не злодій і не ханига.

— Ну, — сказав наслідок, — ви тут оставайтесь, ваше діло молоде, а мені пора й честь знати.

Спробував був підвестися, але захитався і сів на місце.

— Отаке-то, Секлето: і чай пила, і пузо холодне, — сказав.

Клавдія хутко крутнулася до кухра, дістала кожуха і подала Пальтіву. Сама вділася у плюшеве пальто і зав'язалася чорною циганською хусткою з вензлями. Тоді взяли діда Василька попід руки й одвели до хати. Коли повернулись, було вже пізно, на стовпах горіли ліхтарі.

Видукавшись і залізши у чисту постіль, Пальтів одразу заснув. Прокинувся від поцілунків Клавдії: забувши про всякий сором, вона намагалася пробудити його чоловічу силу. Та все було марно: випробувавши все, що було можна й чого не можна, вона відкинулася на подушку, вся у гарячому поту. Трохи оддихалася.

— Ти сьогодні багато випив, — сказала врешті. — Я тобі завтра й краплі не дам. Давай спати, — й одвернулася од Пальтіва.

Пальтів скоро заснув, а Клавдія, певно, так до ранку й не задрімала. Намагалася ще перед ранком чого добитися — усе дарма.

Наранок Клавдія встала, витопила у печі, подоїла корову, поприморозила у хаті й наготувала снідання. Потім постукав у вікно бригадир і загадав їй іти на колгоспний двір перевіювати пшеницю. Вона розбудила Пальтіва. Вони поснідали, і вона загадала йому: доки її не буде, дивитися за скотиною й зробити там сякий-такий порядок у клуні й у хліві, а буде охота — збити ряжку свиням, бо зі старої вже витікає, та й скоро доб'ють її. Дошки у повітці, все інше він знає. І щоб не пив, особливо наголосила.

— Та шо я?! — сказав Пальтів. — У мене ні грошей, ані знайомих.

— Знаєш, — сказала Клавдія, — є така приказка: свиня собі баюру знайде. Знаєш?

— Обіжаєш, — сказав Пальтів.

— Сам винний, — сказала Клавдія. — Лучше б ти був лежень з лежнів. Яких світ не бачив.

І пішла, роздратована, на роботу.

— Їсти собі знайдеш у печі, — сказала ще.

Пальтїв спершу зробив корито. Гарне коритце, самому сподобалось. Приладив його замість старого. Потім забив десь там кілька цвяхів, там підв'язав щось дротом. Потім пройшовся поза хатою, попідв'язував молоді яблуньки і поставив кілька силків на зайців, бо деякі деревця були надгризені. В обід дав їсти свиням, корові, а тоді ще й наносив їй теплої води. Сам не їв нічого, — лише кури́в. З Клавді́ним сусідою поговорив про погоду, і сусіда сказав, що з такою бабою жити — то треба робити не оно вдень, а й уночі, і запросив на сто грам. Пальтїв відмовився, — мовляв, дуже зайнятий, та так і добув до вечора. А там і Клавді́я повернулася.

Було як учора. Повечеряли (хіба, що випити не поставила), напилися чаю з медом та й полягали. Як учора, Клавді́ї прийшлося погано. Пальтї́ву теж було не краще. Вона мучилася з ним до півночі. Каралася й каялася, що прийняла бабу, не мужика. Навіть була плакала.

— Господи! — казала. — Ще одне нещастє кровне на мою долю нещасливу. За що? Ну, вижену я тебе?.. Як бог свят, вижену. А що про мене люде знов скажуть? Права чи не права, усе в очі тикнуть.

Вона була доброю жінкою, тільки що недоля її дотяла. Вранці, ще зарання, щоб люди менше бачили, розбудила Пальтї́ва. Була вже вдягнена. І гарна ж молодиця, до лихої мами. Стала перед Пальтї́вом навколішки й показала на ікону Божої Матері у Красному куті.

— Осьо тобі, чоловіче добрий, Бог, — сказала, — а осьо — порог. Не осуди, що так кажу, я й сама себе судю.

Пальтї́ву лишилося вилізти з теплої постелі й помандрувати далі. Ні її кожуха, ні її чобіт не взяв, хоч вона й давала, подякував тільки за хліб-сіль, та ще пачка “Прими” причепилася до кишені. Клавді́я так і стояла, доки не вийшов баламут з хати.

Пальтїв пішов блукати через поле і за кілька нескінченних годин раптово вийшов якраз на миронівське Замостя. А там уже подався прямо на миронівську залізничну станцію. На перший-ліпший електропоїзд. То була ще одна примха фортуни: електричка рушила на Київ. Хай йому лихо. І свій шлях широкий. Кашляти знов почав, уже їдучи в тамбурі.

На вокзалі у Києві кілька разів одхаркнув кров'ю. Треба було десь негайно одлежатися, інакше — хана. Спитавши у молоді дамки дві копійки, подзвонив на квартиру Толі́ка Здрове́ги. Там була теща.

— Здрове́га? Толі́к? — сказала. — Не живе тут такий.

— Як так? — сказав Пальтїв.

— А хто, власне, його питає? — сказала теща.

— Пальтів я. Андрій Пальтів. Помніте? Недавно ж були ми у вас із Толіком. Толік вашу дочку взяв. Поженилися вони. Чи що?

— Ах, Пальтів! — сказала теща Ірина Вікторівна. — Андрій е... е... Кирилович? Пригадую щось таке. Знаєте? Ваш Здоровега — наволоч. Він мене обікрав. Нам більше нема про що розмовляти.

— Стійте-стійте! Як то обікрав? Він шо? Геть теє?..

— Ну, це я так образно висловлююся, — сказала Ірина Вікторівна. — Я його прописала, на роботу хотіла влаштувати, а він за Наталю й фіть! Завербувався кудись у Якутію.

— І вже поїхали?

— Що ви, — сказала Ірина Вікторівна. — Весною пойдуть, як потепліє. Та що ви мені голову морочите, тут без вас... — і вона кинула трубку.

Треба було їхати десь далі на південь. Куди? Яка різниця? Подалі од морозів. У Ялту чи Євпаторію. Треба було кудись податися. Не маючи грошей. Треба було проситися. П'ятнадцятий чи вісімнадцятий провідник порадив йому, нарешті, підійти до вагона-ресторану, там занедала посудомийка. Пальтів підійшов і — несподівано — його взяли до Харкова. Що ж, Харків, то й Харків, там уже мало бути тепліше.

XXXII

В усякому разі, доки їхав, було тепло. Навіть жарко. Посудомийку, сказав кухар, забрала “швидка”, з апендицитом, перед самим відправленням. Кухарем був молодий здоровий узбек. Він би й сам управився, але в нього намічалася якась амурна пригода. Кілька випадків збіглось до купи і проштовхнули Пальтіву у теплий поїзд.

Роботи було небагато, а після півночі й зовсім не стало. Пальтів хотів був заснути, але клятий кашель не давав. Просидів на мішку з картоплею до самого Харкова. Піти сісти по-людськи за столиком не наважився. Перед Харковом вернувся з гульок кухар і дав йому з'їсти шніцеля й напитися кави з молоком. Спасибі й за те.

У Харкові було ще холодніше, ніж у Києві. Приїхав на південь, називається. І хоч би тобі одна знайома пика.

Пальтів потинявся трохи у приміщенні. На вулицю виходити було не те, що не з руки — неможливо. Мороз — градусів з двадцять або й більше. Добре у шубі їм. Але раз утрапив на очі міліціантам, удруге — і мусив вийти. Нікуди було подітися. Міліціанти походжали собі парою, при ремінні й кобурах, і запримітили його вдяганку. Довелося йти гуляти по магазинах: зайде, погріється, впаде в око продавцям, і

йде на вулицю; щоб не вважали його за злодія й не викликали міліцію зо страху. Обходив усілякі універмаги, гастрономії-кулінарії і всі універсами у центрі, навіть у ювелірному потовкся, й повело його, повело — хтозна-куди. Перед смерком привів його дідько у закіптюжений індустріальний район, з дорогою начебто на висілки. Якраз почалася робоча перевозка, година пік, і вщерть набиті нещасними трудягами автобуси отруювали його своїм чадом. Парадокс, але й зігрівали. У каналізаційних люках теж було тепло: пара над ними клубочилась, як на Камчатці. Якби Андропов декого пересадив, а декого перестріляв, був би порядок. Розвели гуманізм.

Пальтів трохи очунав і огледівся. Між двома заводами, які теж смородили атмосферу немилосердно високими трубами з запаленими на верхах ліхтарями, прилаштувалась крамничка. При вході до неї стояв у присмерку старий-старий дід у солдатській шинелі і з солдатською шапкою в лівій руці. Люди часто заходили й виходили, хтось та кидав щось там у шапку. Дід хрестився дрібно правицею й ворушив губами. Лапатий сніг падав йому просто на непокриту голову. Ясно, чого потеплішало. Пальтів став унизу при сходах і склав човником долоню. Як на діда не звертали уваги, так на Пальтіва звернули.

— Ти б на завод ішов, молодий ще, — сказала йому пенсіонерка з сумками в обох руках. Баба була товста, як свиня. — Я вже двадцять літ на пенсії, а ще, як бач, при ділі, і дітям помагаю, — вона кивнула на свої сумки.

— Тьху! — сказала ще одна. — До чого дожилися. Здоровило таке милостиню просить. Кудя міліція смотрить, — і пішла.

Йшли три школярки чи петеушниці й недоходя спинилися. Пошукали у сумочках, одна в одній поспиталися і пройшли мимо. Пальтів засунув руку до кишені й піднявся до входу в магазин. У діда очі були заплющені, зате в шапці поблискувало.

— Не везе мені, — сказав Пальтів. Дід перехрестився. — Я кажу, чого мені не дають? Шо за судьба така?

Дід одчинив очі, змахнув рукою сніжинки з брів. Монети висипав у широкий кулак, шапку — на голову. Хутко перерахував копійки.

— На пляшку буде, — сказав. — Чого тобі, чоловіче добрий? — бо Пальтів так і стояв. — У компанію набиваєшся? Моряк моряка бачить іздалека. Ну, я теперічка добрий. Вгощаю. Чи ти що?

— Я нічого, — сказав Пальтів. — Лучше б поїсти?

— А ми хлібця візьмем і тюлечки, — сказав дід і зайшов до магазину. Скоро й вийшов. — Ждеш? Тож-бо. Ходім у столовку. Там і стаканчи-

ки знайдуться, — у руках мав уже хліб і пакуночка з тюлькою, обіцяна пляшка хилиталася в кишені.

Вони йшли досить-таки довгенько. Їдальня була за рогом, аж у кінці бетонної загорожі. Навпроти, через дорогу, починалася бетонна загорожа ще одного заводу чи фабрики.

У їдальні було брудно, деякі шматки бруду виявлялися тарганями, що ті перли з усіх закутів. Закусити шклянку спиртного можна було хлібною котлетою в тісті. У Пальтіва з дідом (дідом Миколаєм — так назвався) сяка-така закуска була. Вони взяли дві вимиті шклянки і сіли в куток за хисткий столик. Пляшку з горілкою, про всяк випадок, поставили долі, хоч за сусідніми столиками сиділи чоловіки з вином і горілкою зверху. Береженого бог береже.

Випили по першій і розбалакалися, займаючись тюлькою. Пальтів, правда, часто кашляв, навіть випивши, і хутко сп'янів. Після звичних “хто?” та “звідки?”, та “куди?” перейшли на політику, як же.

— В Андропова стріляли, чув? — сказав Миколай. — Ранили, кажуть, у печінку чи то в почку. Як ти думаєш?

— А що я? — сказав Пальтів. — Нашому брату треба сильна власть. В Андропова сильна власть. Сам бачив, як міліція в кінотеатрах шмає: чого, питаються, сидиш, кіно дивишся в робоче врем'я? Раз! Подзвонили, де той робить. А там уже кажуть, що такий-то не робить у їх. Так і треба, я так собі думаю.

— Будуть знов сталінські времена, — сказав Миколай. — Споминеш моє слово. Ти-то брешеш, що син Тухачевського, а я за свою житку надивився, не доведи Господи. Знаєш, скільки мені літ? Сімдесят! Не, я проти Андропова. Хай би його й застрелили.

— А що, — спитали з-за сусіднього столика, — не застрелили?

— Кого? — сказав Миколай.

— Андропова, — сказав чоловік там. — Ви ж про те, що в Андропова стріляли? Кажуть, у руку ранили. Чи як?

— Я чув, що в печінку чи в почку, — сказав Миколай.

— Так що? Переставився?

— Не знаю, — сказав Миколай і звернувся до Пальтіва. — Бачиш, уже всі знають.

— Мені всьо равно, — сказав Пальтів. — Тільки нашому чоловікові нужна власть, щоб його гнула добре. Якби був тут начальник такий, щоб духу його боялись — не сиділи б ми у цій параші.

— А сиділи б давно вже коло параші, — сказав Миколай. — Кому що нравиться.

— А чули, що у Брежнєва стріляли? — сказав той веселий з-за сусіднього столика. — На двадцять шостому з'їзді. Да змазали. Того чоловіка одразу хапнули й на цугундер. Привели його в кегебе й давай бити: чого не попав, чого, питаються, змазав? А той каже, що, як же ж було по-пасти, коли кожен до себе рве: “Дай я! Дай я!” — балагур засміявся.

— Старий анекдот, — сказав Миколай. — Покопирсайся у мене в сраці, може, чого свіжішого знайдеш.

Тут уже всі гахнули сміхом довкруг, навіть дебела буфетниця за прилавком вишкірила зуби, як печене поросся. Пальтів не сміявся, знай кашляв, одхаркуючи кров у куток.

— Ходи, діду, до нас! Сідайте до нас! — стали їх кликати чоловіки. Дід пересів до смішної компанії, а Пальтів вийшов.

Сніг на вулиці не падав, було морозно. Пальтів постояв трохи, подумав, зібрався й пішов. І пішов хтозна й куди. Блукав-блукав поміж бетоногорож, залізничних переїздів, просто колій, поки забрів у порожній вагонний тупик і хотів був упасти чолом до змерзлого заліза. Але йому не дали: двоє янголів умить підхопили його під пахви й вознесли на небесі.

XXXIII

Возносилися круто, вельми круто. Аж один янгол покинув Пальтіва й пірнув донизу знов, вочевидь, за новою душею праведною. У другого одразу поменшало сили. Він завдав собі на шию ще доволі тяжку земну душу і пішов пологіше. Пальтів почав гортати срібні цигаркові крила. Що там було насправді записано, того вже ніхто не визнає: ні Святий Ключник Петро, ані Сам. Бо Пальтів редагував ті записи власною рукою, поки возносилися, видерши у янгола срібне перо.

Андрюші три роки (може, три, а може, чотири). Мама крутиться коло зеркала, як метелик перед квіткою. Вони йдуть стрічати з роботи тата. Мама в Андрюші доросла й гарна. Вони йдуть сільською вулицею, обкутані вечірнім сонцем і пилюкою од череди, котра недавнечко вертала до своїх хазяїв.

Безвітря. Пилюка стоїть високо і не влягається. І вони з мамою дихають тою пилюкою, доки не звертають у другу вулицю. А там — у третю й приходять, де тато робить кочегаром. Великі-великі двері, а в них врзані трохи менші. Вони з мамою заходять у менші двері. Там, де робить тато, темно і прохолодно: сонце не палить, станція стоїть. Ремонт. Особливо темна глибока яма. Там унизу тато перемовляється з дядь-

ком Їгором: га-гага, лю-лю-лю, абщ... добре, гир-гир-гир. Мама кличе тата: “Кирилку?!” “С... ся!” — одказує тато. Мама підходить до самого краю глибокого чорного колодязя і зазирає донизу. Зараз упаде! Мамо! Не падай! І над чорною дірою показується татова голова і плече з мотком дроту. “Ну, здоров, парубче”, — ще каже тато.

У війну тата забрали поліцаї. Борисові дев’ять літ було — десятий пішов. Потім ще там дядьків позабирали за те, що хотіли станцію підірвати. Усіх дядьків одвезли в район і розстріляли, а тато вернувся. Потім одного вечора (вже пізно було, вони повкладалися спати) прийшов дядько Хведось зі ще одним. З берданками обоє, голодні. Мама їм їсти поставила й загорнула шматок сала в дорогу. Один тицьнув у капусту:

— Чим набирала? — сказав сердито.

— Руками, — сказала мама. — А чим?

— Вилкою треба, — сказав той один і вивернув капусту на землю. — Може, ти тими руками в дупі колупалася!

Мама заплакала. Той один сказав татові йти попереду. Як вони виїшли, мама з Борисом — за ними. В кінці городу той один сказав татові зняти френча і чоботи.

— ... ізменніка соціалістическої родини... к разстрелу! — з берданок блиснуло. Потім вдарило вітром, аж сорочка підскочила. Потім вистрелило разом. Дядько Хведось і той один, з татовими френчем і чобітьми і з маминим салом за пазухою, пішли. Борис стояв на місці, пока мама викопала яму, закотила в неї тата й засипала землю. Потім сказала йому йти до баби Солов’їхи в Луписоки.

— Так треба, — сказала. — Скажеш бабі, щоб переписала тебе на свою фамілію.

Вихторові ледь-ледь не хватило до шістнадцяти, як переставилася баба Текля. Вихтор завербувався на Донбас. То там гарне життя було, як у раю. Ходив такий віршик:

— *Як поїхав на Донбас вугілля довбати,*

А воно таке тверде (закреслено).

— *І я тоже там була, вагонетку перла,*

Якби не (закреслено), з голоду б умерла.

З отої пекельної роботи виходили Вихторові чималі гроші й значки усякі. Добре робив. Добре пив-гуляв, піднявшись нагору. Сипав трудовими то з лівого, то з правого. Друззя позад тічкою ходили і спереду забігали.

Холера була в якомусь порту. Вдома Ганя з командою мусили пройти через лазню-пропускник. Дві молодичі роздавали дуствове мило й руш-

ники, ставили трикутну печатку в папірець. Одній було літ за двадцять, друга була старша.

— Що за баби в мужеській бані? — дивувався дехто.

— Ми не баби, — огризалися лїново. — Ми на роботі.

Тоді чоловіки сміливо знімали одяг і йшли на процедуру. Мило. Вода. Рушник. Печатка. При милі й печатці стояла молодша. Чоловічі принади їй мало цікавили. Але Ганю вона запримітила, бо й чоловіки оглядалися на його феномен. Ганя не червонів, просто не знав собі ціни. Мило вона йому дала, як усім, оно, як він одвернувся, тихо охнула. На папірці проставила потім свій телефон і адресу.

— Подзвони після шостої. Га? — сказала.

Ганя нічого не сказав. Але подзвонив. Сіма виявилася пристойною жінкою. Хотіла була навіть і з чоловіком розійтися, як прийде з рейсу. Ганя їй відмовив. Обіцяв приходити собі з моря, як законний буде у морі. Але нічого з того не вийшло. Закінчилося їхнє кохання тим, що Ганя побив міліціанта, котрого викликав законний.

Шість літ для Доміня проминули, як півдня. Усе було. Робота була: зробив своє й хоч у стелю свердли. Чай був — можна й почефірити часом. Дисциплїна була. А автомати на вишках — так то хїба для порядку. На волі гірше. На волі треба думати про хлїб насущний. На біса така свобода? Доміньо їй не просив. Але випустили.

Євгенові й рік за тунеядство видався раєм. Нема що казати за Жору: рік роботи.

Зїнькові дали три роки “хімії”. Одне оно рятувало — робота. На волі грамоту б дали.

Йїван мав за дармоїдство скількись місяців. Заробив подяку за роботу і пристойну поведінку.

Стояла перед брамою хвостата черга, як вознеслися. Святий Петро зважував на терезах добрі й лихі діла тої чи тої душі, а Святий архангел Михаїл з палаючим мечем у десниці щось нашіптував йому на вухо.

Ключник підставляв пальця під таріль, де лихі діла, чи, навпаки, явно клав руку зверху тарелі з ділами добрими. Словом, усіх пускали в Гедемські сади, хїба що вже котрі геть нікчемні: тих одразу вергали в геєну.

Так що недовго й возносилася душа Пальїтїва; Землі, правда, вже не було видно, лише молочна пелена стояла навкруг. Сади були обнесені невисокими зубчатими стїнами. Вони ледь одтїнювалися в молочному тумані. Вхід був через хвїртку в брамі — з вушко голки завбїльшки. Праведники проходили вільно, а котрих святї мужї вибраковували, тим та хвїртка — що верблюдові.

Вправивши Пальтіва в чергу, янгол кудись згинув. Терпеливилась його душа в черзі, може, з півдня, а може, й двадцять літ, — черга була довжелезна, але порядна: хіба що хтось заводив з кимсь суперечку на теми теологічні та ще якісь давні знайомці дорікали часом одне одному зневірою у Царство небесне.

Як став перед Ключником у всій своїй наготі, лихі діла ледь-ледь перетягнули шальку. Але дихнув у вухо Ключникові добродій Михаїл, і шалька перевалила на “гаразд”. “За те, що не сквернословив ім’я Господнє”, — сказав Святий Петро й одчинив кватирку в брамі. Там уже під п’ятьма чи скількома там сонцями сподівалася на нього Світлана:

— Слава Богу! — сказала, вітаючи.

НОВЕЛИ

ІНТЕРЛЮДІЯ

У церкві був аншлаг. Горіли свічки. Святилися пасхальні хліби.

Різноколірна, різнокаліберна маса молодих людей помалу перетікала од входу до хору (хор прикривав підступи до амвону). Штрикалися ліктями і коліньми. Котрі ще не втиснулися у потік, навшпиньки старалися розгледіти попа.

- Кажуть, йому ще й тридцяти нема.
- А правда, що хрест у його із золота, а кадило срібне?
- Да ні, тарілка срібна, з яку він квачика макає.
- Кажуть, там свята вода?
- Інтересно, в його жінка є?
- А який він без ряси?
- Чоловік, оно з бородою.
- У мене і з бородою нема.

Бабусі в нашиваному, приперті до стін буйною повинню, хрестилися, зо злістю шипіли: “Антихристи. Харцизяки.” — й знов хрестилися: “Господи, твоя воля”.

“Антихристи” й “харцизяки” оцінювали саму церкву.

- А що ото за святки, з книжкою?
- А Марія, як жива!
- Нібито цю церкву сам Растреллі придумав.
- А що ото за військо спускається з небесі?
- Ха! То турки Єрусалим беруть. Нібито небесне військо щось там помогло.
- Весь Миколаїв за його проектом, то й що? Подумаєш, Растреллі.
- Навряд. Вельми вже непоказна, як з вулиці.
- А хто оце все так порозмальовував?
- Да-а. Не те, що в нашій “тискотеці”.
- Вміли колись же люди.
- Все-таки пій “Богоматері” далеко до врубелівської.
- Далеко чи близько, а хтось тут, за всіх цих святих і пречистих, чималі грошики згріб.

Котрих устигли розчарувати зеленава мідь попівського хреста й панікадила, й борода, й презирливі потилиці хористів — повертало до виходу.

- Нічого в йому інтересного.
- Казали, золота навалом. Брехня. Не, мене більше не купиш.
- По телевізору такого не побачиш.
- А на що тут дивитися?
- Брати, щось у мене в горлі пересохло. Накурив тут своїм кадилом.
- Заре скропимо, мої предки пирогів напекли, раді Пасхи, кролика засмажили. Як теля!
- Як kota.
- Можна й розговітися.
- Треба гонця послати за “святою водичкою”.
- За водочкою.
- За “самограєм”.
- Ху, ти, яка жара.
- Гля-гля!.. і молода ж іще.
- І з пузом.

Чотиригранна колона розбивала течію на два рукави. Перед образом “Богоматері Нечаяної Радості” стояла навколішки Юлька. У руці — запалена свічка. Молилася. Раз по раз накладала знамення: на лоб, на груди, на плечі. Ледве уклонялася.

“Заступнице. Ти — Мати. Ти знаєш, яке то щастя, носити під серцем кровину свою, свою надію, свою долю. Укріпи мене, многогрішную. Зглянься, Долготерпеливая, Зсеблагая і Милостивая. Заступись. Сьомий раз ходю, а в хаті й разу дитя не крикнуло, не засміялося, не заплакало. Не знаю я радості-щастя. В час Воскресіння Сина Твого єдинокровного благаю Тебе: яви Свою милість, вділи Своєї радості рабі недостойній, Юльці, нерозумній. Заступись перед Господом нашим, що нині воскрес і вовіки-віків воскрес. Заклинаю Тебе! Забери мою душу і вдихни у мою надію: хай мене Господь простить. Не за себе прошу і волаю про допомогу до Тебе. Над чоловіком моїм зглянься, Всеблагая, — Мироном. Не бачить він світа білого, ні щастя, ні радості через мене безпутную, нерозумную. Подай милості сироті бездітному, Всепрощаюча. Не прогнівись, Пречистая. Усіх докторів обійшла я: нема долі. На Тебе уповаю, Заступнице. Грішна я, по самую маківку у смолі кипітиму. Заступись у час Воскресіння Господнього. Яви милість. Яви радість, якої не чаю. На Тебе одну покладаюся. Тобі душу вручаю нову, ненароджену, і свою й чоловіка мого безбожника, великогрішника.”

Юлька поставила свічку. Видалося, що Мати дозволила їй поцілувати край свого плаття. Й маленький Ісус торкнувся її чола ніжною рукою. Піп сказав: “Ісус воскрес!” Хористи одказували: “Воістину воскрес!”

- Єси, Господи, – прошепотіла Юлька, й підвелася поволі.
- Ти диви! Образи виціловує.
- Там же інфекція, “спід”.
- Тоже мені, віруюча.
- З єю пошуткували, а вона й надулася.
- Думає, що боженька їй pomoже розродитися. Наївняк. Як не даси в руку то й сам чорт не pomoже.
- Скрізь нашого брата дурять.
- Треба вміти крутитися. Мультика бачили? Ти кому-небудь чого-небудь подариш, тобі хто-небудь чого-небудь подарить... Тепер така жизньь.
- Нам, аби водочка не перевелась...
- І не подешевшала, бо переп’ємося.
- Невже ж вона вірить?
- Ет, придурюється. В наш вік вірять оно дурні й пришелепуваті.
- Не скажи, старі люди вірять.
- Привичка. Як сигарета чи сто грам перед обідом.
- Он, дамочка. Согрїшила, а не знає з ким. Молить свого бога, щоб послав їй чоловіка перед самими родами.
- Марія Магдаліна.
- Нехай дасть об’яву у “сплетнік”.
- Кудя?
- “Вестник Прибужья”. Молода, незамїжня, на зносах, шукає собі до пари: без дурних привичок, не старіше шестидесяти.

Юлька ще була з Богоматір’ю. Радість Матері-матерів і її виповнювала радістю. Воскресіння Сина Божого вселяло у неї надію. Більше вона нічого не мала.

“Во єдиную же од субот, Марія Магдалина прийде, заутра, іще сущій тьмі, і віде, камінь взят од гроба...” – читав піп.

Жваво забилося дитя. “Знак Господень”, – подумала Юлька. Знак був добрим, радісним. І тільки сумний досвід стримував Юльку піддатися спокусі. “Дякую Тобі, Заступнице”. Дитя забилося сильніше й болючіше. Ледь стрималась, аби не скрикнути. Це повернуло її до земного. Очистившись та укріпившись, пора було подумати й про відпочинок.

Юлька повернула до виходу. Одразу перед її очима два річища зливалися у одно. “Як же мені вийти?” – схаменулася.

- Грїшниця до Марії задом і та до єї тим же місцем.
- Прийдеться. дамочці прямо в храмі й розродитися. У цю товкот-нечу як попаде, одразу вичавлять грїха.

Юлька здригнулася, затремтіли уста. Вельми болів живіт. Раптом їй зробилося страшно. Дитя не билосся. Юлька прислухалася. Тихо, тільки:

— Хай йому чорт, оно врем'я убила.

— Через усіх цих віруючих нічого не побачила. Оно й видно, як піп там щось губами перебирає.

— Ну й духота!

— Треба якось до виходу продихнутися.

— Перестань, течія сама винесе.

— Гля! й пузата приперлася. Тоже віруюча. Чи, як і нам, дурним, екзотики заманулося?

— Забобони бабські.

— У попа тверда зарплата. За всеночну йому ще й нічні...

— Не хлібом єдиним жив чоловік.

— І горілочкою.

— Жив... чоловік.

— А я кажу своєму: “Не буду рожати”, — і всьо. Шоб я була отака страшна? Не хочу. І не буду, хай як хоче.

— Братан, поїхали на хату. Заб'єм “косячка”...

— О! Ще одна діва непорочная.

— Однажды, в образе красотки, явился пастуху злой дух...

— Не матюкайся в божім храмі, бо піп кадилом наверне.

— Одній уже навернув, аж пузо рознесло.

У Юльки мерехтіло в очах. Дитя не озивалося. “Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий Безсмертний...” — ніби проказував хто в голові.

Раптом...

Раптом три сонця стали над Єрусалимом. Три десятки сяйнозбройних янголів, з архангелами на чолі, спустилися з небес. Рафаїл і Гавриїл повели наступ на невірну облогу. Враз розламалися металльні й стінобитні машини і башти. Урозтіч кинулися бойові слони, підминаючи піших і комонних; схарапуджені коні понесли колісниці; заїржавіли мечі у піхвах, уткнулися в землю списи і стріли і проросли. І впали невірні, і душі їх грішні одлетіли у їхній вирій, просто у пекло огненнее. Архангел Михаїл скомандував на “анцихристів” і “харцизяк”. Умить оголилася сяюча бронь. Громовиця прокотилася попід церковними банями. Стрепенулося полум'я свічок, і погасло. Наче сонячний вихор увірвався крізь браму. Михаїл опустив свій палаючий меч на самую гущу природніх міщан і міщанок. І почалася січа велика, січа кривава.

Репались, повні розумом, еретичні голови, сипались долі благородні зуби, упереміж з природними, відлітали вуха, начинені золотом-сріб-

лом. Де опускав свого палаша вогненного котрий янгол, там вилягло з тисячу “анцихристів”, де архангел Михаїл врубався у коловерть, там і десять тисяч “харцизяк” не могли встояти. Побожним бабусям під стінами обсмалило боєм брови й повіки. І вставав стогін страшний, і крик, і скрегіт зубів.

“... прийде Ісус і ста посереді, і глаголя їм: мир вам”, — читав піп.

За церковною брамою дужі хлопці у синіх мундирах односили тіла забитих.

Все. Аплодуйте.

ДРУГА

Добридень, Славко!

Не писав тобі, мабуть, цілу вічність, у всякому разі — більше року. Визнаю свою провину. Гадаю, що ти вибачиш-таки, особливо прочитавши оцього добрячого листа, у якому я надсилаю тобі майже невиважене оповідання одного мого знайомого, під назвою “Ч. К.”. Крім того, я б хотів розказати тобі про історію, яка спричинилася до написання, і про те, що я з’ясував опісля, і взагалі, усі події довкола мого знайомого та його рідних — це жахлива історія. Проте, не зважаючи ні на що, я зібрав надзвичайний матеріал, можливо, на якусь трагічну поему чи (боюся у цьому зізнатись самому собі) на справжню, повнозначну трагедію. Власне, як ти сам пересвідчишся, в оповіданні нічого такого нема, тому, за прикладом моїх великих улюблених вчителів Марка Тулія та Плінія Секунда, я спробував попередньо надати усій цій історії художнього вигляду, щоб твоє читання було приємним і корисним — я не прихильник того читива, за допомогою якого люди прагнуть згаяти час у громадському транспорті. Зрозуміло, що проза — не мій жанр, тому, можливо, моїй епістолі бракуватиме деякої довершеності, але повір, що тільки деякої, оскільки зібраний матеріал разом з оповіданням, промовляють самі за себе. Уяви: такий собі “простойван”, — так він сам назвався, — написав оповідання, ще й з якимось сенсом. Щоправда, я сам його прохав написати. Ми познайомилися в поїзді. “Просто Іван”, а по вуличному, як я пізніше довідався, — Жорж, сказав, нібито теж пише вірші, але його ніде не друкують. Я й байдуже. А потім була вельми “романтична” пригода з провідничкою, Іванові-Жоржеві вона не сподобалася (ти мене знаєш), а я йому порадив читати з такого приводу, скажімо, Горького. Але він висловився у такому сенсі, що нема, мовляв, на тебе Гані Чека. Мене той Ганя зацікавив найбільше. Я умовляв нового знайомця розповісти мені, що то за один, але він сказав тільки, що Ганею Чека у них на вулиці матері лякають своїх лобуряк, мовляв, коли який неслух переходить межі дозволеного, мати погрожує йому: “Діждешся й ти! Будеш знати Ганю Чека!” Я йому запропонував, коли вже він пише вірші, то, можливо, напише й про того Ганю, та дасть мені прочитати; якщо б мені сподобалося, сказав я, я відредагував би, та й видрукували б у нашій молодіжній газеті. Іван-Жорж якось

непевно відповів, що він вже, можливо, й пише. Я запропонував йому заходити до нас у літстудію. І він заходив-таки. Правда, я допоміг йому видрукувати кілька поезій, хоча, сказати по правді, поезії такі собі, але я сподівався, що він принесе вже своє оповідання. Коли я його запитував, як посуваються наші справи, Іван казав, що пише, але не приносив. Потім він щось довго не заходив, зрештою, я дізнався, що він скінчив життя самогубством: застрелився. Я — притьмом до нього додому. Слава богу, знайшов оповідання у купі старих газет. Я тобі пропоную його прочитати, а тоді вже розповім, що було далі.

“Ч. К.”

Ганя спав у голій глухій кімнаті без вікон. Крім панцирної кровати, етажерки в кутку й солдатської табуретки, у кімнаті нічого не було. На табуретці стояв графин з водою, на етажерці — усякий мотлох, а зверху — кілька томів кримінальних кодексів та коментарів до їх. Над головою у Гані висів листок із шкільного зошита у клітинку з такими записами:

Кужель — ст.19, п.2; ст.41, ст.8, ст.24, ст.93.

Малий — ст.93, ст.8, п.2; ст.41, ст.34, ст.19, ст.24.

Середа — ст.93, ст.8, п.2; ст.41, ст.34, ст.19, ст.24.

Раб — ст.93, ст.8, п.2; ст.41, ст.34, ст.19, ст.24.

Поц — ст.93, ст.8, п.2; ст.41, ст.34, ст.19, ст.24. Пацан — ст.8, п.2; ст.41, ст.18, — малолетка.

Серий — ст.93, ст.8, п.2; ст.41, ст.34, ст.19, ст.24.

На боковий стіні були пришпилені шматочки паперу різних форм і кольорів, а також офіційні бумажки. В різнокаліберних записках значилося:

“Мамаша еще раз пойдешь к прокурору будет старшему то что младшему”

“Бабуля мы не шутки шутим береги старшего чтоб тебе за обома не реветь”

“Старая сука предупреждаем последний раз”

“Заткните свой рот или мы вам заткнем хуже будет”

“Если Раба не выпустят мы тебя отпидерасим”

— решта записок були характеру ще менш цензурного. В офіційних бумагах на різні лади писалося, що прокуратурою ведеться слідство “по делу” й таке інше (“по делу” — це про убивство Ганіного молодшого брата Володі). Остатня бумага була означена датою трьохлітньої давності.

Так що Ганя спав і снівся йому сон. Відомо, сни бувають віщими й пустими. Аби йшлося за пустий, не варт було б і згадувати, але Гані наснився віщий сон. Мало того, йому наснилися три віщих сни.

Спершу йому явилось, ніби він стоїть перед якоюсь порослою мохом кам'яною спорудою: всередині горить вогонь, а коло — б'ється в судомі недорізана корова... Словом, він стояв перед поганським храмом, і голос сказав йому:

*Той гідний покари безсмертних богів,
Хто, намірившись супроти Долі,
Стежку лукаво торує хистку,
Хоче привласнити хліб несмертельних.*

Тут Ганя скинувся, перевернувся на бік і йому наснився другий сон. Привидівся Гані Бог-Син з ікони у маминій кімнаті і сказав:

Нема прощення ні на землі ні в Царствії Небесному, хто підняв руку на брата свого. Да воздається їм за діла їх.

Ганя скинувся удруге і почув третього оракула. Третім явився бог партійний, бо Ганя ж був атеїстом і членом Партії:

Для борьбы с пьянством, наркоманией, бандитизмом, коррупцией и организованной преступностью повсеместно создаются чрезвычайные комиссии с самими широкими полномочиями. Образующие комиссии действуют на местах независимо от официальных органов сыска, дознания и правосудия. Действия комиссии определяются рамками действующего законодательства, — так сказав.

Тут Ганя скинувся втретьоряд і проснувся. Добре обмисливши свої сни, він, як чоловік консервативний, хоч і вельми грамотний, лишив перші два оракули без уваги, настільки вони виглядали невиразними, й спинився на більш-меншій конкретності. А раз якась-от конкретність мислі була вилучена, можна було, навіть слід, приступати.

Ганя встав. Першим ділом пішов до ошадкаси і зняв з книжки, що там мав з грошей. Потім купив на товчку тонкі кожані пальчатки. Другим ділом купив конвертів і написав сім листів такого змісту:

“Ти, такий-то, п'яниця, наркоман, насильник і бандит. Ти повинен у смерті такого-то й такого-то, у продажу наркотиків, у розбещенні дівчаток і в усяких других гріхах і злочинах. Згідно до статті такої-то, параграфу статті такої-то тощо КК УРСР тобі виноситься вирок: смерть через розстріл. Вирок буде виконаний, — і підписався. —

Ч. К.”

Правда, у листі до Пацана, замість “вирок буде виконаний” Ганя написав, що, так, як той був ще малолітнім тоді, як забито його брата Володю, то, і не зважаючи на його нинішні гріхи, почасти досить незначні, бо він як був трусом, так ним і останеться довіку, і ця обставина вже сама по собі достатня кара за всі його гріхи минулі і майбутні, — то Пацан не заслуговує на виконання вироку над ним.

Третім ділом Ганя над’їхав до заводу ремонту БТРів і спитався там солдатика на посту пістолета. Солдатик довго йому не йняв віри, так, що Гані прийшлося подати через двометрову загорожу з колючкою угорі свої документи. Зрештою, той зголосився. Правда, сказав він, нині нема чого запропонувати, але за кілька днів має прибути нова партія БТРів з Афганістана. Вони договорились, як мають стрінутися знов, і за ціну.

Кілька днів прийшлося потерпіти, але пістолета таки доп’яв. Ніякий то не був якийсь особливий, звичайний собі пістолет Макарова, тільки набоїв було малувато, усього вісім патронів. Усе, що було — так сказав солдатик.

Мокрої півночі, Ганя вийшов. Він направився на Четвертий Участок до Раба. Четвертий Участок був недалеко од Парників, де мешкали Ганя з матір’ю. Раб мав тоже свою хату. Собаки у дворі не малося. Ганя зайшов через хвіртку.

Раб сидів на порозі під козирком у майці й трусах, розглядав дощ і комарів довкола лампочки. Курив.

“Обкурений,” — подумав Ганя, а вголос сказав:

— Здоров, Раб! — але він помилився.

— Здорово! Как дела?

— Ти моє письмо получил? — сказав Ганя.

— С каких это пор? Ах, то? Ха-ха. Ишь, ты, а я думал, братва балуется. Ты не спятил, случайно?

— Я не шуткую, — сказав Ганя. — Ти то вже точно там був, як Володю забили. Тебе й міліціанти взяли.

— Был-был, взяли-взяли, — сказав Раб. — Братан твой свое получил. А что умер, так кто ж ему виноват, що он такой хилый родился. Меня выпустили. Понял?

— Тебе выпустили, бо в тебе дядько — зам прокурора, — сказав Ганя. — Ладно, я — Чека!

— Не смейся людей, — сказав Раб.

Тої ж миті Ганя вистрілив. Куля попала у плече. Ганя ще вистрілив. Як з хати вибігли родичі, Ганя вже був на сусідній вулиці. Ще через одну

вулицю жив Середа. Собака у дворі мався, але він Ганю знав за свого. У хаті було темно. У Гані трохи дрижали руки. Він обійшов хату довкола і постукав у вікно. Постукав сильніше.

— Хто? — спитав голос його колишньої жінки, Томи.

— Розбуди Середу, — сказав Ганя.

Тома встала, підійшла до вікна й розчинила.

— Ти шо? шпіониш за мною?

— Здалася ти мені к такій-то матері, — сказав Ганя. — Я думав, ти йому треба була, оно як була мені жінкою. Розбуди Середу.

— Середа, уставай! — сказала Тома. — Наш друг Ганя явився, — вона виглянула. — Чого ти хоч? Воно ж п'яне. Ми вчора трохи загуляли. Сама не помню, як тут опинилася.

— Ти завше мала коротку пам'ять, — сказав Ганя. — Давай, буди його, а то я сам залізу. Мені нема коли.

— Да п'яний же, кажу.

— Сама ти п'яна, — сказав голос Середи. — Хто тамо?

Тома одказала.

— Заре вийду, — сказав Середа. — Дай, трусина знайду. Подожди коло веранди. — Тома сказала йому накинути дощовика. Ганя пішов до веранди. Скоро вийшов Середа.

— Шо таке? — спитав.

— Здорово ти мені завше помагав, помочнічок, — сказав Ганя. — Спасібо, не дав пропасти Тамарі.

— Да-ак, пристала, як смола, — сказав Середа. — Я то точно не помню, як до дому прийшов. Помню, шо вийшли з кабака удвох, казала доведе мене. Ти шо? через Тому? Ну й дурак.

— Я не за Тому, — сказав Ганя. — Ти з дружками Володю забили. Ти моє письмо получив?

— Ти шуткуєш, канечно, — сказав Середа. — Я тобі скільки казав, не був я там.

Ганя дістав пістолета.

— Ну, а на шо ти мою жінку оформив? Вона того вечора забрала собаку, гуляти, нібито, а сама тебе ждала у парку до одинадцяти. А ти з дружками ждали Володю. Потом вона тебе не дождалася й пішла з собакою до матері ночувати. Якби собака остався у дворі, був би Володя жив.

— Шо ти мелеш? шо ти мелеш? — закричав Середа. — Опустити пушку! Опустити пушку, я тобі кажу!

— Це стартовий пістолет, — сказав Ганя. — Правда, Раб уже перелякався на смерть. Я — Чека. Виношу тобі смертний приговор...

— Подожди! Не стріляй! — крикнув Середа. З дверей висунулася Тома. — Иди отсюда! — визвірився на неї. Вона стала.

“Кончити б обох, — подумав Ганя. — Патронів мало.”

— Слухай, подожди, — казав Середа. — Слухай, я розкажу, як було діло. Думаєш, твій Володя — ангелочок? Як би не так. Не хотіли його вбивати. Хотіли проучити, щоб не було дурних мислей в голові. Він з повинною ходив. Ти Раба пришив, кажеш? Ти нічого не знаєш. Я — пешка. Думаєш, якби я не зробив, що мені казали, я балакав би заре з тобою? Вони страшні люди. Слухай, не трогай мене? Кужель нам сказав. Ти ж знаєш Кужеля. І дядько Раба. Дядько Раба з Кужельом всьо організували. Я його й не бив. Ну, не сильно. Кужеля з прокурором Цицкою приший, і заживем з тобою...

— З моєю жінкою знов заживеш, — сказав Ганя, — як мені ще примантуриться женитися. Ти висповідався?

— Ганя, — сказав Середа, — забери пушку. Ну, прошю. Хоч? на коліна стану перед тобою. Прости, брат?

— Тобі шо? — сказала Тома, — свобода надоїла?

— Змийся, — сказав Ганя, — щоб я в тебе нечаяно не попав. — Він подумав, що як ще трохи послухає й подумає, то може й передумати. У такому ділі роздуми не годяться: раз рішив, значить треба робити, навіть коли починаєш сумніватися.

— Ганя, — сказав Середа.

Ганя вистрілив, але змазав. Вистрілив ще раз, ще раз і ще раз.

— Я тебе не оцінила, — сказала Тома. — Не переживай, я тебе не продам. Чи в тебе патронів нема? Че-ка.

— Ти просто шлюха, — сказав Ганя. — На тобі крові нема. Дура.

До горла піднялася жовч. Ганя повернув до хвіртки. Звідти, раптом, завалував собака. Ганя наставив на його пістолета, але подумав, вчасно, що має ще два патрони, і вони не для того, аби собак стріляти. Він повернув, переступив через забитого Середу і пішов городами, як і од Раба. Перелізаючи стіну до сусідів, він виблювався. У голові зашуміли джмелики. Але то він почув міліцейську сирену, яка, очевидно, направлялася до Раба.

“Шось вони скоро, — подумав. — Чи то я з Середою загаявся? Чорт, скоріше треба було.” Але тут до його дійшло, що Середа таки правду казав, не з того він почав, почав з тих, на кого більше злості було. А треба було? До того ж осталося два патрони. А, як би там не було, а щоб його взяли посеред дороги, ніяк не можна. На Хуторі треба сховатися. Там “партизанський” край, там танка можна заховати.”

Ганя вийшов на вулицю і пішов на Хутір. Тоді одумався. Вибіг до тролейбусної зупинки, і якраз їхала машина. Він спитався підвезти до центра. Там пересів на іншу машину й поїхав назад. Коло Четвертого Участка було вже з півдюжини міліцейських машин. Заїхати на Хутір шофер відмовився, та й дощ полив сильніше.

— Ладно, — сказав Ганя. — Вези на Водопої.

Що йому було робити на Водопої? Прокурор Цицька жив на четвертому. Вікно не світилося. Пальнути разок? Все одно два патрони тільки. Треба ж було возомнити себе ковбоєм: кожному по кулі. Але, як валандатися, так можна й не довести діло до кінця.

Тоді Ганя вирішив зробити не так. Знайшов на новобудові коротку арматуру, подзвонив до унтер-прокурора і, як засвітилося у вікні, сказав, що дзвонять з управління внутрішніх справ, бо на Четвертому Участку забито його племінника і ще одного, по фамілії Грищенко. Мусить добиратися самотужки, бо міліція має проблеми, з бензином. Потім став під сходами і, як Цицька вийшов, діло було зроблено. Шкода, що не було як зняти з унтер-прокурора допита. “Я його попереджував”, — подумав Ганя про листа й пішов пішки до центру. У центрі жив Кужель, на Херсонській, хоч і невідомо було, чи вистачить на такого звіра двох набоїв, він теж мусив мати зброю — не без того. Зрештою, хто їх знає, як вони живуть, ці вовкулаки, у кінах показують по-всякому, а другої інформації Ганя не мав.

Дощ ішов. Ганя відчув, як гидко у роті, й напився з калюжі. Згодом його підбрала якась машина.

У будинку Кужеля світилося. У голові Ганя не мав ніякого плану. Він піднявся на поверх і натис кнопку дзвінка. Вийшла жінка.

— Кужель вдома?

— Нема. А що?

— Я його заб'ю, — сказав Ганя. — Де він?

Жінка мовчала. Побачила, як одувається кишеня з пістолетом. У хаті плакала дитина. Жінка заплакала теж. Вона хотіла зачинити двері, але передумала.

— Он у своєї сучки какой-нибудь, — сказала, і назвала кілька адрес.

— Зброя в хаті є? — сказав Ганя.

— Не знаю, — сказала жінка. — Знайди, як знаєш де.

Ганя зайшов. Трохи розкинувши мізками, знайшов пачку набоїв у зеленій вазі з пластмасовими квітами. Доки жінка готувала оцтового компреса для дитини.

— Ти мене знаєш? — спитав до жінки.

Та похитала головою. Йому, раптом, зробилося шкода, що дитина останеться сиротою.

— Дівчинка? хлопчик? його?

— Дівчинка, — одказала жінка. — Моя.

Ганя ще трохи постояв осеред хати, шукаючи якісь потрібні слова. Не знайшов. Мовчки подався геть.

— Спрячь игрушку за брюки сзади, — сказала жінка, зачиняючи за ним. — Кто-нибудь увидит.

— Відіо надивилася? — сказав Ганя. Вона не усміхнулася.

При виході Ганя зарядив пістолета, висипав набої, які осталися, до кишені й таки сунув зброю за штани, як вона казала. Самому знов зробилося смішно, але подумав, що у цьому кіношному прийомі щось є.

Кужеля знайшов на четвертій “хаті” у Варварівці. Варто було сподіватися, що відчинять і, що Кужель п’яний, а то й обкурений.

“Не може такого бути, — подумав Ганя, — щоб ішов до “харька” озброєним.” І розстріляв замка у дверях.

Стачило й на бандюгу. Дівка одразу сховалася за ліжко.

— Я здаюся, — сказав Кужель, сидючи на постелі й піднісши руки догори.

— Я тобі не міліціант, — сказав Ганя. — Я — Чека.

— Ты что, братан? — сказав Кужель. — С ума выжил? Знаешь, чем это пахнет?

— Ти думав, — сказав Ганя, — як посилав мого брата вбивати? разом з покійним унтер-прокурором Цицькою? Ти знав, чим це пахнуть?

— Какой брат? Какой прокурор? Ты ж интеллигентный человек. Что ж ты, так и будешь в безоружного человека стрелять? А як я тебе сниться стану?

— Хитре ти стерво, — сказав Ганя, і розстріляв усі набої, аж доки затвор застиг у задньому положенні. Ганя знов зарядив обойму, не виходячи з хати.

— Твое щастя, Идо, ти мене не бачила, — сказав тій, за ліжком. — Ще ліпше було б, аби ти мене й не чула.

— Я и-и не слышала ничего, — сказала та. — Н-не у-убивай меня?

Ганя вийшов. Доц раптово притих, але ще трохи сіявся. “Добре є, як кажуть на Бендерщині”, — подумав Ганя. Вже у городі вдалося піймати машину і він поїхав на Пески. Поц і Серий жили сусідами. Але вони тоже десь п’янствували на Хуторі, сказала Серого мамаша. “У таку пику тоже варто б усадити дев’ять грам”, — подумав Ганя. Прийшлося їхати знов на Хутір, а скоро мався бути ранок.

Знайшов потрібну хату на тому лядському Хуторі вже завидна. Але дощ сіявся, можна було не перейматися. Навіть коли б і не сіявся, Гані те було до одного місця.

Його жертви чи то ще не було п'яні чи то вже.

— О! Інтелігент явився! — сказав Серій. — Здоров!

— Не за твоїм хлібом, — сказав Ганя, і витягнув пістолета. — Я — Чека. Давайте, гризйте стола.

Ті — не руш. Ганя вистрілив у тарілку з оселедцями. Тарілка розлетілася. Дівки тихо завили й полізли під стіл. Серій з Поцом почали гризти.

— Слабо, — сказав Ганя. — Щоб мені було чути, як ваші зуби тріщать.

— За што? — сказав Поп.

— За Володю, — сказав Ганя, і стрілив Серому в голову. — Я — Чека.

Кров з мізками цвіркнула на дівок. Ті попадали в обморок. Поц теж завалився. Ганя хлюпнув на його чим попало зо стола. Як той розплющив очі, вистрілив у рот. Зробилося повно крові. Пахло порохом і се-чею: Поц обгадився і котрась дівка не вдержала. Лишивши цей Содом і Гоморру, Ганя пішов до Малого. Він уже не мав ніяких сил, і застрелив його, коли той виходив з дому на роботу йти.

Таке Іванове оповідання. Повір, Славко, що я у ньому ні слова не поправив, крім орфографічних помилок. Доки я його читав, там, на місці, з'явився дільничий міліціонер, перевірів мої документи і запропонував пройти “зі мною”. Власне, нічого страшного не трапилось: мене дуже ввічливо розпитали, чи знав я, що в Івана є пістолет, які між нами були стосунки та де Іван міг дістати зброю та набоїв. Прикро було, звісно, що Іван загинув, але я сам ладен був запитати, скажімо, наскільки можна вважати за правду те, що він записав? Незручно було знову йти до хати покійного, коли мене відпустили під розписку, що я нікуди не виїду з міста, не повідомивши до міліції, але, не рахуючи класиків, я ще вважаю своїм наставником у літературі нашого сучасника, Віктора Астаф'єва, тож я взяв собі за правило, не зважаючи ні на які перепони-заборони, усюди бувати, знати все, що лишень можливо, і цікавитись усім на світі. У мене було дуже тяжко на душі, але я пішов розпитати Іванову маму, і сусідів, якщо буде нагода. Сусіди бачили, як мене заарештовували (мабуть, вони саме і подзвонили у міліцію), підозріло дивились, коли я знову йшов вулицею, не бажали зі мною говорити. Але я на них не образився, і мені вдалося-таки розговорити кількох. Сусіди розповіли, що сам Іван був хлопець тихий, лагідний:

“мухи не зобидить” і майстер “золоті руки”, — одружився на розлученій, узяв її з дитиною, то вона ним крутила, як хотіла, а сама була пройда з пройд. Коли я запитав, чому вони розлучилися, то одні казали, що Іванова мати її вижила, інші — що Іван настиг її, одного разу, з коханцем, а один хлопець сказав, що Іван узагалі, м’яко кажучи, не здатний до подружнього життя, як чоловік, тож вона жила з ним з жалісливості: скільки змогла, стільки витримала. Щоправда, коли я делікатно натякнув про таку думку Івановій мамі, вона обурилась: “Отой Середя проклятий. Шоб йому Господь добра не дав! Знайшов у кого питатися! Скільки йому Іван ремонт робив у хати, хай скаже! І всьо за “спасібо”! Сам Іванову сем’ю розбив, ще й насміхається — хлющ такі!” Я, у свою чергу, остовпів: чи не той це Середя, з Іванового оповідання? Тож вирішив розслідувати далі усю цю історію з самогубством. На моє прохання, Іванова мама віддала мені ті папірці з Іванової (в оповіданні — з Ганіної) кімнати. Справді, це були ті самі папірці з кімнати Гані Чека, співпадали навіть такі подробиці, як статті та параграфи Кримінального Кодексу. Мені знову довелося звернутись до Іванових сусідів, для того, щоб з’ясувати, чи у тому списку були справжні імена (а ймовірніше, що прізвиська) чи вигадані. Справа була ризикованою, тому що старі люди могли не знати молодих на прізвиська, потрібно було звертатись до молодших. Але мені вдалося щасливо уникнути непорозумінь, і я з’ясував-таки, що усі названі Іваном люди насправді живуть та поживають. Навіть більше того, мені вдалося дізнатись, що слідчого районної прокуратури А.П. Забарного на вулиці презирливо називають “Цицькою”. Його, виявляється, справді близько року тому призначили заступником прокурора району. І ще одна цікава подробиця: коли я запитав у Іванової мами, чим займався Іван до самогубства, вона мені сказала, що він з півроку ніде не працював, навіть відмовлявся від “халтури”, цілими днями лежав на ліжку, втупивши погляд у стелю, та й годі, навіть не пив, що буває дуже часто з людьми, котрі морально опустилися. Отже, Славко, хоча мені й не вдалося з’ясувати причину Іванового самогубства (зрештою, ним повинна займатися міліція, разом з прокуратурою), зате до моїх рук потрапив, як ти сам мав нагоду пересвідчитися, багатющий матеріал, принаймні на добру поему, а буде вдасться, то й на...

І ще одне, щодо Іванового-Жориного героя Гані Чека. Був, начебто, такий чекіст у період громадянської війни — з колишніх анархістів (хоча, дехто вважає, що він таки був більшовиком ще з дореволюційного часу). Жив він у тому районі, де відбуваються більшість убивств

Іванового-Жориного оповідання. “Уславився” своєю жорстокістю і сваволею. На жаль, у мене нема доступу до відповідних архівів, але з тих часів лишився про нього переказ. Начебто його стратили-таки у двадцятих роках за самоуправство і розстріл заарештованих під час допитів.

Оце й усе. Будь здоров. Пиши.

ВОРОН ВОРОНОВІ

Двом здоровим мужикам прийшлося забити до смерті барана. Ногами. Вельми, бачте, зголодніли хлопи, рішили шашликів наробити, а як тую скотину зарізати чи заколоти, навику не мали. Спересердя мусили закóпати.

Обидвоє тоті убивці пройшли уже і Крим і Рим. Одного звали по-вуличному Лигаретом, другого Кільом, тоже по-вуличному. Обидвом ще було до тридцяти. Лигарет, правда, був молодшим; він оце щойно вийшов з тюрми. Кільо, хоч і був старіший, досі вперто розминався з “тіткою”. Ходили чутки, нібито він там десь когось підрізав, та “дав” судді. Але, якби те було, то ни ж важко йому було б зарізати барана? Поготів, що й сили скільки ж то тра було витратити, доки того барана забито! Майже півгодини з ним мучилися. Скотинка так страшно мекала, що у ворота зазирнула горбатенька бабця-сусідка.

— Хлопці, — сказала, — не фуліганьте. За шо ви тую бідну скотинку мучите? Ой! я не можу!

— Пошла вон, старая, — сказав на неї Кільо.

Бабця поспішила щезнути, од гріха: оно хрестилася.

— А побила би-м вас сила Божа.

Але тра було йому щось зробити, аби не гвалтував.

— Перебить ему челюсть, что ли? — сказав Кільо.

— Давай, свяжем ему пасть проволокою, — сказав Лигарет. На тому й порішили. Так і кінчили скотинку. І попадали без сил на лаву у затінку.

— Папаша! — гукнув Лигарет (убивство мало місце у їхньому дворі). — Папаша!

— От гаспид явився на мою голову, — сказав сам до себе “папаша” Лигарета. — Ну, якого ще тобі дідька лисого? Да хто єї видумав ту амністію? Хай би його туда самого. Явився синок на три роки раніше строку. Да хай би сидів, я б, може, за три роки сконав до чорта-диявола.

— Папаша! — кричав од лави Лигарет. — Кожу отдели от этого зверя! Шашлык делать будем!

— А, била б вас лиха година, — знов почав старий.

— Діду! — крикнув Кільо. — То ви будете його обдирати?! А то я його можу обсмалити, як гуся! — хлопи зайшлися сміхом.

— Да вже! — гукнув старий. — Дідько тобі дід.

Він оббілував того барана, розділив і поодрізував м'ясо од кісток, для шашликів.

Кільо, тим часом, збігав до крамниці й приніс пів'ящика “сухарика”. Тоді, нанизавши баранини зо спеціями на шампури, почав її готувати на плиті у дворі, де Лигаретова покійна мама варила колись варення.

Поки Кільо смажив і поливав “сухариком” шашлики, Лигарет набрався того “сухарика” всередину, і його зморило сном. Так його й застав, сонного, слідчий з міліції. Молодший лейтенант Полисько — так слідчий звався. Він розбудив Лигарета і говорив з ним, намагаючись не дивитися на ліву щоку, де відбилася розколота дошка з двома гвіздками. Права щока мала блідий вигляд.

— Мені сказали, що у тебе самогон вариться. А ти ж недавно вийшов під нагляд, — сказав Полисько, молодший лейтенант.

— Не имеешь права, начальник, — сказав Лигарет. — Я не в зоне. Это моя хата.

— Обідати собі готовлять, — вмішався старий. — Осьо, одвідайте, прошу.

— Ты што? папаша? очумел? — сказав Лигарет. — Он меня в лагерь, а ты его шашлыком моим угощаешь? Врешь! — він вихватив з рук міліціянта шампура з шашликом.

— О! — сказав Полисько, молодший лейтенант. — То ти накачаний. А ну, давай, пройдеши зо мною.

— Я щас те как пошлю, да-к ты долго ходишь будешь! — сказав Лигарет, і наставився на молодшого лейтенанта шампуром, наче шпагою.

Полисько засвистів у свистаку. Прибігли п'ятеро міліціантів. Один мав у руках “демократизатора”. Пробігаючи у дворі, він потягнув тим ділом Кіля. Уздовж спини. Кільо закричав і хотів оддячити, але його скрутили. Лигарет рипнувся був утікати, але скрутили й Лигарета. Запихнули їх у машину-будку — “чорний ворон” називається — й одвезли у витверезник.

Вранці хлопів забрав з витверезника молодший лейтенант Полисько. Й посадив у КПЗ.

А Лигаретів “папаша” уже з ночі чергував коло районної міліції. Побачив, як привезли Лигарета з товаришем і, заломивши шапку, подався записуватись на прийом до слідчого. Той побачив старого.

— Чого? — спитав.

— Да не можна ж йому, господи, твоя воля, — сказав старий. — На йому ж три роки висять.

— Нічим не можу зарадити, — сказав молодший лейтенант.

— А, може, заяву яку можна написати? На поруки, там, чи що? — сказав старий. — Куди ж його подіти? своє дитя. Я колись такі заяви писав.

— Нехай, — сказав Полисько. — Покладете вашу заяву у конверт.

Так Кільо з Лигаретом сиділи у камері, доки старий пішов та зняв з книжки сотню; потім написав сяку-таку заяву і засунув обидві бомаженції до конверта за півкопійки.

Полисько витягнув з конверта заяву й почав читати. Конверта поклав у кишеню.

— Усе вірно, діду, — сказав. — Последній раз вас шкодую, не передаю на суд, а там, глядіться. Овва! я й забув, треба сплатити за витверезник.

— Да вже, якось, — сказав старий.

Лигарет, проте, не хотів виходити з камери без Кіля.

— Пускай старый за двоих выложит бабки, — сказав Полискові.

Полисько одказав те родичеві.

Пішов старий тепер до сусід, позичити де шістдесят рублів, і сплатив за обох убивциь. Мусив ще везти їх на таксі, бо вони “морально перевтомились” — так сказали.

Як приїхали знов у двір, хлопці почали шукати прохмелитися. Знайшли пляшку “сухарика”. Оно роздрочилися.

— Папаша, — сказав Кільо, — збігайте де-небудь, на півлітра нашкребїть там.

— Чи вже вам того мало? — сказав старий.

— Не суй свой нос, — сказав Лигарет. — Тебе по-руски говорят.

Родич пішов і приніс-таки пляшку.

Поки він за нею ходив, парубкам захотілося їсти, бо вино почало бродити у животах. Спам’яталися за шашлики. Стали шукати, де старий їх заховав. Не знайшли. Вельми розсердилися. Кільо зробив носакон дїрку в холодильникові, а так, то чекали на старого.

Старий приніс пляшку, охрещену “нуль-вісім”.

Лигарет забрав самогон до себе, а родичеві сказав принести м’яса й шампурів, бо йому з товаришем навіть шукури не вдалося знайти, видно добре заховав — голова.

— Да не хавав я, — сказав старий. — У Митрової дядини хтось барана одібрав по дорозі до міста. Хотіла спродати племінничкові, коб на базарі не стояти. Митро у міліцію заявив. То я усе викинув од грїха.

— Кудя?! — ревноули Кільо з Лигаретом.

— На контейнер, — сказав старий. — Уже буде на смітнику досі.
— Нехорошо, папаша, — сказав Лигарет.
— Помнишь, братан? — сказав до Лигарета Кільо. — Сидел с нами в камере один пидер?
— Какое мне к нему дело? — огризнувся Лигарет.
— Его за угон мопеда взяли. Мотор он угнал, точно. Но смешнее всего, что он и барана нашего на себя взял. Ему твой любимый следователь обещал не передавать дело в суд. И сопли распустил.
— Да какое мне дело? — сказав Лигарет. — Ты што? — до родича. — Издеваться решил? Я три года, как сука, оттарабанил. Мне што? уже шашлык, заказано? Да как ты вообще смел?
— Действительно, — сказав Кільо. — Где наш законный ужин из шашлыка? За это быют.

Далі було без слів. Лигарет ударив родича кулаком. Старий упав. Потому, закопали його, як того барана. Правда, старий мав уже немало літ, і не кричав — так знебожився.

Пляшка з самогоном уціліла. Убивці випили її за милу душу. Просто з горла. Кільо пішов шукати ще, а Лигарет завалився на лаву коло літньої плити. Так і заснув.

Осеред ночі хлопці з'ясували, що з родичем негаразди. Але, найперше, мусили випити, бо у мізках було надто вже “хмарно”. Відшукавши у відомій “точці” на прохмілля і довівши мізки до “перемінно”, стали думати.

— Надо бы бабок искать, — сказав Лигарет. — Заметут.

Кільо висловив свою солідарність з товаришем і поїхав по “бабки”. Поки він їздив, Лигарет зробив найліпше, а найліпше було відпочити.

Кільо привіз “штуку”, себто близько тисячі “ре”, і пляшку. Од того в обох мізки прочистилися майже до “ясно”, і Лигарет подзвонив у трупарню.

Звідам його одіслали до “швидкої”. Зі станції “швидкої” його узагалі не відомо куди послали, у всякому разі досить далеко, бо вони там переймалися тими, кому ще можна допомогти. І Лигаретові прийшлося подзвонити ще, сказати, що родич при смерті. Як “швидка” за півгодини явилася, родич уже сконав, чи, принаймні, міг би сконати. Що й засвідчив швидкий лікар.

Лигарет тицьнув йому в білу кишеню за гонорар “дерев'яного” — щось близько сотні “ре”.

— Шо треба? — спитав швидкий.

Убивці спробували щось йому пояснити на мигах. І так пробували і с'як. Лигарет, зрештою, плюнув.

— Ясно, — сказав швидкий. — П'ять дерев'яних, і комісійні, понятне діло. Післязавтра явитесь в морг за трупом.

— Я должен явиться за трупом? — сказав Лигарет.

— Ясно, — сказав швидкий. — Ще два дерев'яних.

Як тіло родича однесли і “швидка” рушила, хлопці ще мали й на “за упокій” цілого “дерев'яного”. В акурат стачило прохмелитися наступного ранку.

ЧЕТВЕРТА

Явтух Стеценко умер зо сміху.

Про Явтуха

У тому не було ніякої чудасії, бо Явтух з дитячих літ був м'яким до сміху, як допотопний чоловік. Бувало пальця йому хто покажи, його вже й живого нема: заходиться, аж за живіт держиться, — а тут — стрінутися з трикстером, себто з паном Трикстером.

Про трикстера

Того звали Миходьом, на прізвище — Коронний. Батьком йому був Серльо Коронний, відомий на Волині тим, що виводив свою родину то од Коронного Гетьмана Потоцького, то од Князя Конецпольського, то од Ноя, а то од Девкаліона, на повному серйозі пропонуючи до усіх та всіляких інстанцій документальні тому свідчення, його невдовзі по Польщі замучили браві совецкі чекісти, котрі так само мали гандж почуття гумору. Зрештою, Федьо Сліпак тоже страждав од цього діла, заки смерть Явтуха причинила йому очі, вирятувала з біди та змусила й собі засміятися. Сам Федьо остався живий оно дякуючи Провидінню Господньому, одній старій досвідченій санітарці і ще якимсь добрим людям, котрі помагали його одкачувати й приводити до тям.

Про Федя Сліпака

Роду Федьо був невідомого. Виріс ув інтернаті безбатченком. Сліпаком його вже по виховательлові записали. На безбатьківстві він і зійшовся коротко з Миходьом, позаяк мати того, хоч він про неї і знав, тоже вмерла рано. Федьо був, а чи вважався, мало що не другом Серльового Миходя, принаймні доти, пока вони сиділи за одним столом в одній класній кімнаті одного управління (Господь уже зна, чим воно там управляло), пока Миходя не призначили богом, а може, — пока Миходьові не заманулося обізвати молодшого колегу “духовним сином”, а чи “синком”.

Про трикстера знов

Миходьо Коронний і до того, як його призначено богом, — навіть не богом, а так, божком місцевого значення — трикстером, без культу, зрозуміле діло, — потроху смішив народ православний, католицький, юдейський, магометанський і невірний, а радше безвірний. Перше, що він зробив одразу по приходу в учреждение, то проміняв батька Серля

на батька Едуарда. Потім уже, вибившись у панове, йому й назвисько Миходьо видалося не вельми благозвучним. Так Серлів Миходьо став Георгієм Едуардовичем, однак Коронним.

Про Федя

Федьо Сліпак запитав був якось Миходя про це діло.

— Я, — сказав Федьо, — аби знав, як звали мого батька, бодай би його звали й Гівняком, чи ще там як, повік-віку не погодився б переписатися на якого-небудь Сергійовича.

Його самого кликали Сергійовичем по-батькові, але й ім'я тоте носив його вихователь Сліпак.

Про трикстера знов

— Знаєш що, синок, — сказав Федьові Георгій Едуардович. — Ти вже вибачай, що так тебе називаю, адже ти мені справді у сини годишся, я б справді хотів, щоб ти мені став сином, духовним сином, звичайно. Що скажеш?

Про Федя

Федьо при тих словах зробився червоний на виду і зміг хіба чогось промурмотіти. Зрозуміле діло, чого йому було не до сміху. Однак йому не повезло: під ним проломилася підлога (потім вияснили, що у тому місці був заводський брак; хоч і старанно замаскований, а прийшла йому пора проявитися) і він гепнувся посеред такого ж класу на третьому поверсі. На щастя пролежав ув іншому заведенні оно два місяці.

Георгій Едуардович не згадав йому тоту пригоду і тоту розмову, тож так вона й осталася недоговореною.

Про трикстера знов

Сам по собі Миходьо Коронний не був таким уже й чудним. Звичайний собі чоловік, правда, не вельми вийшов зростом, мав усього півтора метра вишини і не то два не то три сантиметри понад того. Таке мав тіло. А от душа, — що б там не казали про тіло і душу поети, естети, філософи чи теологи, — у ній було зросту багато більше.

Навіть не так. Себто не завше так.

Про тіло і душу

Зазвичай Георгій Едуардович дивився на свого молодшого колегу Федя Сліпака згори-вниз. Як йому тоте вдавалося? Федьо не міг досягнути до згаданого трагічного випадку зі Стеценком. А все було просто. У Федьовому тілі, як і в душі, було оно сто сімдесят сантиметрів зросту. Георгій Едуардович дивився на його з вишини своєї душі, а в тій було метер і вісімдесят дев'ять сантиметрів.

Про Федя

можна сказати оно те, що, позаяк його були навчили, нібито тіло і душа — одне, і займають, попри усі та всілякі нерозбери-бери з часовою координатою, один і той же об'єм у просторі, — і то була суцзя правда, — Федьові той погляд завдавав немало клопотів. Отож щоразу, коли, розправивши крила, маленький чоловічок з вишини своєї високої чи великої? (може, величної?) душі вимовляв: “Знаєш що, син...” — Федьо падав на третій поверх і ламав собі костوماхи, та так, що на йому вже й жадного живого місця не осталося — самі рубці. У кращому разі, коли щастило не провалитися, Федьо прокидався наступного ранку посеред власних всціклизн. І всі тоті діла були благом для його, а інакше б йому й зовсім не вижити.

Про тіло і душу знов

Перед тим, як отримати призначення за окремиї стіл з чотирма телефонними апаратами зверху (одним чорним, одним білим, одним кольору кави з молоком і одним синьо-жовтим, перефарбованим з червоного), Георгій Едуардович майже зрівнявся тілом і душею, вилиці йому поззеленіли, на лобі навіть під час короткого нетривкого сну залягали три глибокі та дві не вельми глибокі зморшки, голос йому ламався, наче в юності, слова недомовленими застрягали в животі (од чого там постійно щось ніби вуркотіло), пальці на руках тремтіли не в лад, а якось кожен палець у своєму власному ритмі; а душа змаліла настільки, що хоч і не втекла у п'яти, але хіба оно на п'ять чи сім сантиметрів виглядала з нещасного тіла. Навіть на Федя Сліпака, свого молодшого колегу, Георгій Едуардович мусив цілих три дні дивитися знизу вгору.

Про Федя

Федьо жалів нещасного Миходя-Георгія. Жалісливим був зроду, певно, коли вже його й інтернат не навчив уму-розуму.

— Георгію Едуардовичу, — казав Федьо, — пожалійте ви себе. На вас лица нема. Якби мені золоті гори і молочні ріки з кисельовими берегами обіцяли, я б не зголосився на такі муки.

Про тіло і душу знов

— Справді, — казало тіло, — останнім часом щось я неважно почуваюся. Погано виглядаю?

— Багато роботи, — казала душа. — Доводиться ночами працювати. Ти ще, Федю, не знаєш, що то таке, працювати по-справжньому, творчо, натхненно, віддаючи всього себе роботі, не переймаючись скороминущими побутовими проблемами, не думаючи про кар'єру...

Про Федя

— Але ж треба трохи й про себе згадувати, — казав Федьо. — Так ви себе у смерть загоните, цією проклятою роботою.

Про тіло і душу знов

— Що є таке тіло? — казала душа. — Тлін. Людина — це душа... Ну, тобі ще до цього далеко.

— Пропонують ось, — казало тіло, — зайняти оцього порожнього стола. З усіма можливими наслідками, які можуть з такої пропозиції випливати. Не знаю, що й робити. Висока зарплата — те зрозуміло...

— А чи варта вона тієї високої відповідальності, — казала душа, — яку, хоч-не-хоч, доведеться звалити собі на плечі. Що таке гроші? Тьху!

Про Федя

Федьо у якийсь спосіб знав, а чи відчував, що вакансію призначено саме Георгію Едуардовичу, але, що це так насправду, почув щойно.

— То ви так через те місце побиваєтесь?! — казав. — Ну, раз ви так переживаєте власне рішення, мабуть з вас буде добрий і порядний керівник.

Про тіло і душу знов

— Не знаю, не знаю, — казало тіло.

Душа, тим часом, стулила повіки і поволі піростала. І піростала одразу сантиметрів на десять.

За три дні Георгій Едуардович знов дивився на Федя Сліпака згори. Його душа сягнула двометрової вишини. Тіло набуло природного кольору, голос — тембру, пальці — ритму, хоч і подригувалися ще часом, особливо, коли раптово треба було бігти “нагору”.

Про трикстера

Так Серлів Миходьо на прізвище Коронний став трикстером, паном Трикстером, — смішним чудовиськом з неспівірними тілом і душею.

Про тіло і душу знов

Нова мітла не одразу стала мести по-новому з причини роздвоєння особистості: пока тіло щомиті мусило бігати то “нагору” то “згори” з цінними вказівками, без яких воно, нібито, й кроку не сміло ступити, душа освоювала окремішній стіл, стілець коло того і що там ще і вчилася говорити у всі тоті нові телефони.

— Ні, — казала душа. — Він тут не працює вже. Так, — казала душа. — Коронний Георгій Едуардович. А ви у якій справі телефонуєте? Та-ак... та-ак... — казала душа. — Дуже добре... Дуже добре... Знаєте що, дорогий мій... знаєте що, дорогий мій... мені ніколи з вами тут довго базарити, у мене й без вас досить справ, але я спробую дати наколку

нашому молодому колезі... Ну, тоді звертайтеся до Н... Номер телефону у довіднику.

Тут прибігало “згори” захекане тіло.

— Ну, як тут? Ну, що тут? — казало.

— Та, ось, — казала душа, — дзвонив один фраер щойно. Насправді то він йолоп. Косив на те, що хтось там йому щось не те сказав, не те зробив... А що я йому — нянька? Я за усім не можу сам прошнирити. У мене і без його тут: он — цілий колектив треба забомбажити роботою, дисципліна висвистачилась — на склізвих нулях. І взагалі...

— Ні, — казало тіло. — Ні, не можна так з людьми. А раптом потрібний чоловік дзвонив? Ні, треба порадитись... Треба порадитись.

І тіло знову мчало “нагору”.

Душа знов говорила у якийсь апарат.

Не одразу, але невдовзі настав час зібрати так би мовити колектив і виголосити так сказати б промову щодо політики нової мітли. Що й сталося. І Георгій Едуардович сам усе те зібрав і все те виголосив.

— Ми всі тут свої, — говорило тіло. — І я від вас нічим не відрізняюсь. Ми всі повинні, кожен на своєму місці, сумлінно виконувати свої обов’язки перед народом. Ми всі повинні сумлінно працювати на благо України. Для цього, насамперед, ми повинні об’єднати свої зусилля, щоб не було ні кроку вправо і ні кроку вліво, щоб усі ми були, як одна істота, яка живе одним тілом, думає одною головою, говорить однією, українською, дозволю собі зауважити, мовою і має один дух і одну душу, пане Сліпак, дорогий наш молодий колего.

— А що робиться у нас, у мене, у нашому, у моєму колективі? — говорила душа. — Один, це вас стосується, пане Сліпак, курить на коридорі (“Хоч не на робочому місці, і то благо”, — буркнуло тіло), другий — член Соціалістичної партії, у третьої мала дитина нібито хворіє два тижні щомісяця, четвертий узагалі рухівець... Звичайно, для повнокровної діяльності колективу можуть і повинні бути якісь особисті смаки ув одежі чи у виборі сповідника. Але народ нам не дозволить і бог нам не простить, якщо ви не перестанете курити на коридорах і гробити моє здоров’я, носити штани замість спідниць, голити бороди і човгати ногами у той час, коли я — працюю.

— Мабуть є сенс у тому, — говорило тіло, — щоб декому з нас написати заяву за власним бажанням. Може вам, пане Сліпак?

Про Федя

Федьові Сліпаку при тих словах ажно слина покотилася з рота. Наче б на палю його насадили, або мішком з-за рогу по очах. Потім

уже, як собрание розбіглося, а Федьо закрив рота і втер слину, і очі його ввійшли у власні межі, він підійшов до пана Трикстера порозумітися.

— За що ви мене так? — сказав Федьо. — Що я вам поганого зробив? Що курю в коридорі? То я обіцяю покинути курити взагалі. Чесне слово. А більш я за собою нічого такого не помічаю. Звичайно, усі люди грішать, і я не без гріха, але залишитися мені у такий непевний час без роботи? То було б вельми жорстоко з вашого боку.

Про тіло і душу

— Ви мені вже не раз не два обіцяли покинути курити, — сказало тіло. — Отак. От і все, як бачите. Ваше слово нетверде: а раптом ви не зможете позбутися цієї шкідливої звички?

— А вона загрожує моєму здоров'ю, — сказала душа, — і здоров'ю усього мого здорового колективу. А та цифра, яку ви сміли поставити не там, де я вам радив, а там, де вам самому заманулося? О! — це вже аргумент куди важливіший. Якщо кожен захоче ставити цифру, куди йому заманеться, так усе перевернеться догори ногами.

— Зрештою, — сказало тіло. — не я сам усе вирішую. Там “нагорі” не дуже гарної думки про вашу професійну спроможність. Я нічого не можу вдіяти. І я не всесильний.

— А ці ваші постійні бридкі обмороки? — сказала душа. — Є такі відомості, що ви всіцаєтеся вночі. Я не можу допустити, щоб такі... розтлінно впливали на мій здоровий колектив.

— Пиши по-доброму заяву, — сказало тіло, — та й бувай здоров. І — дякуйте богові, що я не злий чоловік. Інший на моєму місці вигнав би вас у три шия, і говорити б не став. Усе, ідіть. До речі, на ваше місце вже рекомендовано чоловіка.

Про Федя

— І ви вже його прийняли? — сказав Федьо.

Про тіло і душу знов

— Прийняли, — сказало тіло. — Завтра здасте йому справи.

— Мандруй відсіля, доки трамваї ходять, — сказала душа.

Про Федя

Федьо втік, зрозуміле діло. Потім він, назавтра вже, приніс заяву. І застав у тотому класі нового чоловіка.

Про Явтуха Стеценка

Тим новим чоловіком виявився Явтух. Він мав прийняти у Федя Сліпака його роботу і місце. Зрозуміле діло, хтось за Явтуха мусив замовити словечко “нагорі”.

Про трикстера, про Федя і про Явтуха знов

Явтух сидів за Федьовим столом і... кури́в. Федьо заходив до класу. Пана Трикстера вже зрання десь-от носило, тож він ще нічого не знав.

Про Федя

Федьові прикро було, що його “підсиділи” та ще й так брутально і безцеремонно викинули на вулицю, хоч він і не розумів за що. Федьо рішив пожартувати трохи. Забув уже, як те робиться і звідкіль те діло, сміх себто, береться. А тут...

— Здоров, — сказав Федьо. — То ти будеш приймати у мене діла?

Про Явтуха

Явтух тут же захихотів.

— Та, — сказав потім. — Забудь це діло. Куриш? То на, закури.

Про Федя

Федьо взяв запропоновану цигарку (а цигарка була ого! — Федьо ніколи не міг би дозволити собі купити), закури́в, як чоловік, сів поряд за стіл і закинув ногу за ногу.

Про Явтуха

Явтух сміявся.

— Що? — сказав. — Дємбель давай? Зовсім друге діло, правда? Людиною себе почуваш. Давай, закидай ноги на стіл, — і сам зробив це першим.

Про тіло і душу знов

Коли принесло пана Трикстера, хлопці вже мало що пісень не співали. В зубах тримали по черговій цигарці. У класі стіною стояв димок. Пан Трикстер вийшов з себе. Душа так і осталася стовбичити при вході, немовби застигла, а тіло метнулося одчиняти вікно.

— Знаєте що, па-но-ве, я ніколи не розумів, як можуть люди, які називаються освіченими, культурними і, навіть, інтелігентами, постійно тримати у роті всіляку гидоту, — сказало тіло. А душа...

Душа ссала карамелю і з жахливим, оглушливим, безсоромним гуркотом перекочувала її язиком з кутка в куток між рядами зубів.

Про Явтуха Стеценка

Завидівши таку картину, Явтух беркицьнувся на спину, разом зі стільцем, і сміявся доти, заки й дух з його одлетів. Не помогли вже йому ні лікарі, ні ліки, ні сціклизни одної старої досвідченої санітарки. Ніщо Явтухові не могло вже допомогти. Так він і переставився у корчах, тіпаючи од нападів.

Про Федя Сліпака

Федьо беркицьнувся услід за Явтухом. Але для його здоров'я влас-

тине йому почуття гумору виявилось не смертельним. Тота стара до-
свідчена санітарка його й вирятувала, коли далеко вже після заходу
сонця од цілковитого виснаження він перестав тіпатися. Тіпалося, та
й то ледь-ледь, оно серце.

Федя одкачали, хай йому Господь здоров'я верне.

Тут кінець сеї новели.

З : 1 (Три до Одного)

Драма на одну дію

Діюві особи:

Тінь Копачки Василя, слідчого обласної прокуратури. Плотське життя Тіні ознаменоване, як і годиться, народженням, успішним навчанням у школі й на юридичному факультеті. З певних джерел відомо, що за життя числився “сек. співробітником” КГБ, псевдо “Акоп”. Що кохався в літературі, а улюбленими його книгами були “Дайджести” Юстиніана і два Кодекси: Карний та Карний процесуальний, якими Копачка мав за звичай по черзі бити підозрюваних під час допитів по “м’якому місцю”, себто по голові. Що володів, і то досить пристойно, джизу-джітсу, але рук не розпускав. Що за ним не числилося жодного — жодного! — нерозкритого “діла”, інакше — злочину. Що у злочинному світі та у світі, який тому нібито протистоїть, був відомий під прізвишками “Самсказав” та “Ipse dixit”, які, по суті, одно. Що без тямі кохав свою дружину, був у неї під п’ятою. Що помер на сорок сьомому році праведного життя од струсу мозку, подрібнення кісток тазового суглоба, розривів аорти, печінки і правої нирки. Похований на -ському кладовищі. Похований за два рази: першого разу — без дітородного органа.

Копачка Лизавета, до заміжжя Красавкіна. Удовиця покійного Самсказав. Тридцяти чотирьох літ. За освітою педагог. На хліб заробляє інструктором обкому Партії. Числиться “сек. співробітником” КГБ, псевдо “Агат”. Після того випадку з загубленим і знайденим фалосом небіжчика, коханого Самсказав, ув обох згаданих світах — один, котрий злочинний, другий, котрий тотому нібито протистоїть, — відома під назвиськом “Ізіда”.

Загребельна Марина. Повногруда ще дівиця двадцяти шести літ без певних занять. Постійно мешкає у місцях, не вельми далеких, але різних. “Сек. співробітником” карного розшуку, псевдо “Сафо”. Після наглої загибелі слідчого Самсказав передала на волю сімсот рублів, аби тому, вже мертвому, вирізали згаданий сороміцький орган. За якийсь місяць, чи за два, за рік, чи за три — з волі, од Ізиди теж прийшла купа грошей, і Сафо порізано перса, од чого вони і всохли. Як оклигала, оддала й собі ще півтори тисячі за око Ізиди. Ідейна.

З відомої причини любить своє діло, кохається в ньому. Як і з другими, “коблами” їх називають там. Вельми красива і кохана багатьма. Згодом не красива і не кохана.

Соколов Семен, підполковник міліції. Шеф Сафо, прізвисько “Каратист”. Научав колись того діла комсомольців, пока заборонили. І добре зробили, до речі, бо... У колі “старших товаришів”, себто при начальстві, любив розказувати одного і того ж анекдота: один його “сек. сотруднік” каструвала, трупа вже, “сек. сотрудніка” КГБ; за що, так і не призналася; Каратиста вельми цікавило, що її штовхнуло саме на такий акт, бо, само собою, був то акт якоїсь відомсти, але то вже їхнє діло; і що, ви думаете, сказала йому Сафо? — що однаково той був імпотентом; “Та звідки ж це тобі, дитино, відомо?” — дивувався Каратист; “А, сам сказав!” За це він не вельми любий. Переживає на посаді зама вже п’ятого начальника. А спеціаліст класний.

Начальники шефа Сафо. Через одного, чи й густіше, “сек. сотрудніки” КГБ. Ближче не відомі. Хіба, що не люблять Каратиста.

Веселі хлопці. Скільки їх там було, точно не встановлено. Не встановлено й те, з якого дива їм примантурилося умертвити нещасного слідчого прокуратури Самска за в у жахливо нелюдський спосіб. Правда, у згадуваних світах циркулюють циркулярно чутки, що то були колись вельми пристойні хлопаки з ПТУ №5 (ну, покурювали тихцем конопельку чи, ще рідше, “плен”, могли побуяннити трохи по-п’яному, да й скільки вони там випивали тоді: “сто грамів для запаху...”; природно, що усе це минуще, а для багатьох поважних отців навіть вельми шляхетних сімейств є найприємнішим пунктиком у ностальгічних спогадах про юність, якої вже ніколи не повернути). Для них Самска за в домігся в засуді рівномірної кари: кожному присудили десять літ проживання поза рідними стінами й робочими місцями, за одне діло, кваліфіковане як “статевий злочин”. Нібито, як мовиться у тих циркулярних чутках, вони вийшли на волю по смерті “вірного лєнінця” Черненка.

Синчик Катерина. Ставна, апетитна жіночка. Педагог. Та дівчина, яку нібито знахалили пристойні хлопаки з ПТУ, у чому тоді й призналися після кількох співбесід з Самска за в. “Сек. сотруднік” КГБ з п’ятнадцяти літ, псевдо “Покладиста”.

Міліціанти: Кожрик, лейтенант, і Приставкін, тоже лейтенант. Позбавили цноти, школярку ще, Синчику Катерину за її згодою і полюбовно.

Синчик Людмила, в дівочості Козуб. Мамаша Катерини. Катерина мусила вигадати для неї, а не для прокуратури, казочку про

нахальство, коли мамаша стали її бити ще й лаяти і називати “сучкою” і “простітуткою малолітньою”. Не штука-бо мамаші було втриматися, як дитина явилася з дня народження — “Це так тепер називається!?” — о четвертій ночі, з перегарним душком і закривавлена: усе те свідчило відомо про що. Вислухавши казочку, наполягла, аби дитина звернулася до засуду.

М а й о р К р и с л а т и х . З обласного КГБ. Прізвисько “Жук”. Як не відхрещувалися од гріха міліціанти К о р ж и к і П р и с т а в к і н , історія буцімто нахальства школярки К а т е р и н и С и н ч и к осталася таємницею, либонь, оно для її мамаші. Майор Жук змусив лейтенантів вибратися з області в інші, різні, місця, ще й виправив їм у начальників щонайкращі характеристики-рекомендації на дорогу. Лейтенанти ще дали К а т е р и н і по півтори тисячі “дерев’яних”, як прощалися. П о к л а д и с т а тихцем сховала ті гроші на книжку, і їх хватило, аби згодом успішно закінчити столичний університет, не часто витягуючи гроші з родичів.

Ч е т в е р о в е т е р а н і в Афганської війни і один м і ч м а н : П е т р е н к о , С к л я р о в , Д е м и д е н к о , З а п и к а і К о л е в . Усі п’ятеро, так чи інак, мають добрі навички рукопашного бою. Бачено, як тоті ч е т в е р о , не то празнуючи, не то тризнуючи у так званий “день перемоги” п’ятнадцятого лютого, частувалися з баклагі од десятої рана, а потім, уже до темна, частували й м і ч м а н а К о л е в а , котрий проходив там був мимо і пристав до веселої компанії ветеранів (було те о 14.37); бачено, нібито, як усі п’ятеро ще о 13.03 понуро, у зловісній мовчанці, п’яними напившись, сідали на першу марку трамвая на зупинці “Залізничний вокзал”. А недалеко відти конав на ту пору понівечений С а м с к а з а в . І свідчено про бачене. Усі веселилися згодом на тих луках, до яких ще не діставався зо своїми телятами якийсь Макар.

С у д д я К а б а к о в і н а р о д н і з а с і д а т е л і . Тоті засудили чотирьох ветеранів і мічмана. Уже після засуду ветерани і мічман привселюдно обіцяли усьому складові веселе життя, але те їм чогось-то ніяким боком не вилізло. С у д д я К а б а к о в , на прізвисько “Лапа”, сам веселий чолов’яга передпенсійного віку, за різних обставин і в щонайрізномастніших товариствах, розказував згодом анекдота про Ходжу Насреддіна, котрий узявся був вивчити грамоти п’ятьох віслюків для п’ятьох баїв: двох за вісім, інших за дев’ять, десять і дванадцять років.

У с і л ю д и . Вони бачили, як справляли “день перемоги” четверо ветеранів і мічман і як тоті сідали на вказану марку у вказаному місці.

С в і д к и . Вони свідчили потрібне.

і виконавці:

С і р и й . Близьче не відомий. За гроші “сек. сотрудника” міліції Сафо проник у трупарню, кастрував трупа слідчого прокуратури, “сек. сотрудника” КГБ Аюопа Самсказав, і вкинув одрізаного органа у кошик до сміття. Де його і відшукала Ізіда.

В а с я , А р т у р і Ж о р и к . Сидять у -ській жіночій тюрмі, і сидіти їм ще довго. Перші дві близьче не відомі. Жорик — то “сек. сотрудник” КГБ, псевдо “Жанна”. За гроші Ізіди порізала перса Марині - Сафо.

К а л а ч . Близьче не відомий. За гроші Марині - Сафо вибив око і зламав праву руку Ізіді.

І н ш і . Близьче не відомі: одні ще, другі вже.

А в т о р . “Сек. сотрудник” усіляких організацій, які надають своїм клієнтам таємні послуги (інакше, відкіля йому знати подробиці драми, списаної нижче). Переклав з російської діалоги і написав ремарки.

Одна дія

Місце дії: тісний кабінетик слідчого прокуратури. Загратоване вікно. У вікні темрява. Полиці. На полицях — необхідна, для роботи нібито, література. Сейф. Стіл. На столі лампа. Світло од лампи б'є по очах Сафо, котра сидить по один бік. По другий бік, у напівтемряві, сидить Тінь Самсказав. Під рукою у Тіні знамениті книжки Кодексів.

Т і н ь (зумисне запанібрата). Давай, сестричко, викладай усе чисто, і розбігаємося. Мене ще, розумієш, чекають в одному місці.

С а ф о . Ми з вами, громадянине начальнику, свиней не пасли. Прохаю вас не “тикати” мені.

Т і н ь (усе ще лагідно). Ну, так уже й не пасли? Гаразд, це до справи не стосовне. Викладай, будь ласка, усе-чисто, і розбігаємося. Мене ще, розумієш, чекають в одному місці.

С а ф о . Ти ці свої кадебістські маленькі речі покинь. Тобі гаразд відомо, що до чого. Перебалакай з підполковником Соколовим. На увазі його відсутності, я з тобою розмовляти не буду.

Т і н ь . Ну, це ти даремно. Я маю наказ... (сіпнулася, вочевидь обмовившись).

С а ф о . Я також маю наказ.

Тінь (*саркастично*). Ти? Наказ? Ти? “Колупалка” гидотна? Ти маєш наказ? Займалася б, краще, зі своїми Йванчиками чи Васильками статевими стосунками, аніж залізати у справи громади. Вона має наказ. Ти будеш розколюватися? Востаннє запитую.

Сафо (*вона поволі буряковіє на лиці*). Я вже говорила. Усе решта — не твого розуму справа.

Тінь (*з єхидною усмішкою*). Ти, хоч це не мого розуму справа, гарна баба, уся при собі...

Сафо (*усе лице в неї вже достигло і взялося блідими плямами довкола прищів*). Тобі добре відоме моє “я вірую”.

Тінь (*так само усміхаючись*). Відоме. А тобі відоме, що я не маю нерозкритих справ? Ти будеш розколюватися?

Сафо *мовчить. Тінь раптово надимається, набуває об’єму, підводиться з-за столу, бере до рук знамениті книжки Кодексів і по черезно б’є Сафо по голові.*

Сафо. Вар’ят нерозумний! Тобі такі маленькі речі не минуться!

Тінь (*продовжує свою роботу*). Говори! Говори!

Сафо. Ні! Поклич сюди негайно мого гетьмана! (*Непритомніє*).

Тінь *набирає в рот води з графина у сейфі. Порскає своїй знебоженій на хвилю співбесідниці на лице.*

Сафо (*розплющує очі, розпрямляється*). Ну, ти...

Тінь. Ну, що промовиш?

Сафо. Іди ти до мами, з якою я мала статеві стосунки! Ти — особа чоловічої статі, що не має властивої їй сили!

Тінь *знову по черезно б’є Сафо знаменитими книжками Кодексів по голові, а коли та мліє, спихає з табуретки на підлогу.*

Тінь (*затято*). Я тобі зараз покажу, хто з ким мав статеві стосунки. Я тобі зараз покажу. (*Задирає на “сек. співробітників” поділ і повертає долілиць.*) Я тобі зараз покажу особу чоловічої статі, що не має властивої їй сили. Я тобі зараз покажу... Я тобі зараз... Я тобі.. Я...

Завіса

М Ў З І Ч К А, або ж ПІСНЯ ПРО КОНЯ

Судили Савку Діденка. І засудили. Але.

Про коня

Той звично теліпався проспектом Героїв Сталінграда, тягнучи воза на гумовім ходу, на якому мистився величеський прямокутний бак з недоїдками з солдатської столовки, бо ж і бак тотою, і віз, і сам той кінь служили Вітчизні інвентарними номерами танкової частини. Кликали того Орликом, Буяном, або ж по масті — Гнідим, хоча попередній машталір, вільнонайманий Клим Зарезако, розмахуючись для стимуляції гнідкової ходи майже голим пужалном з кучим шматком дерматину на кінці, що він це діло чомусь-от обзивав “кнотом”, здоровим баритоном проказував-проспівував: “Гой! Конь мой ва-га-араной!” Орлик-Буян, щоправда, залишався до тих стимуляцій, чи то пак “ін’єкцій” (Зарезако до найму по “господарській лінії” був літ зо тридцять служив Вітчизні санітаром десь на Байкаллі), неодмінно байдужим. Мабуть же він тямив своєю конячою тямю, що поспішати машталіру однак нікуди, як, зрештою, і йому самому, а особливо по тому, як безіменну його сиву подругу віддали ’комусь селякові, взамін клячі, що її переїхав був якось своїм танком механік-водій на прізвище Уразумбеков (ще за советів те було). Відтоді й Орлик-Буян і візця його, машталір Зарезако Клим, добряче постаріли, за тієї лиш відміни, що Клим у своє небесне царство вже переставився, а Орлику-Буянові у своє ще доведеться, і того вже, як бачиться, ждати недовго.

Про того, хто поганя

На тотім інвентарнім возу, поперед інвентарного того баку на “козликіві” недавнечко ще сидів охламоном воїн Савка Діденко зо справжньою, хоча й самотуж виплетеною з ялової шкіри, гарапою. І того тягнув було гнідко Орлик-Буян, нітрохи тою гарапою не переймаючись, ба й не відаючи, для чого те причиндалле цей *hoto novus*, прибутний, західняк і бандера взагалі брав до рук, влізаючи на воза. Мабуть вони там, на своїй Західній вже навіть не “проходять” Антошу Чехонте.

Воно звісно, що то за погонич, без добрячого поганяла? А ще трапиться йому кермувати котрим молодим, норовистим... Колись, давно, ой як давно те було, ще й гнідкову прабабу не виволокли були заліз-

ними гаками де на стерво, й ходила вона під совхозним бригадіром, то вже тотой мав гарапу справдешню, не гарапу — канчука. І вправлявся ним — брат ти мой! Бувало прабаба, молода тоді ще кобилиця Броня, візьме та й вибрикне якомсь по-неположеному. То бригадір — чоботи на йому чорні, юхтові, блищать, як котячі яйця; галіхве на йому з американського сукна: воловою шкурою вся срака обшита; мундір на йому в англійську діагональ, ковнір стоячий, на гаплик застебнутий; на голові шапка-кубанка, в руках ша... канчук той самий, з костяним руків'ям, різьбленим — бригадір і вусом не моргне, хіба скаже: “Канчучка захотелось!” І прабаба гнідкова Броня ураз як шовкова зробиться. А воїн Савка? Гарапа в руці для краси хіба малася. Чоботи, незнамо коли мащені, галіхве, не галіхве, а обносок якийсь; кухвайка... Зате на погоні, хоча й вузенька, а — смужечка. Не дарма кажуть: “Хахол без лички, шо...” — ну, далі ви знаєте, дівчата. Воїн Савка. Маладой боєц, одне слово. І правильно опреділив його гавновозом старшина танкового батальйону прапорщик Криленков, на прізвисько Бубна.

Про пра

Дружбу з прапорщиком Бубною гнідко Орлик-Буян водив ще тоді, коли той служив Вітчизні простим бубенчиком у полковому оркестрику. Не раз, не два досвітки підбирав його, непритомного, після якого весілля чи поминок, тоді ще легко й весело тягаючи свого інвентарного на інвентарному, які також були ще свіжі, новенькі, рипучі й лискучі, гостро пахнули кленом, гумою, салідолом, суриковою фарбою і ще бозна чим, і на горловині баку тоді ще була алюмінієва кришка од бидона, з прокладкою з чорної пористої гуми, і защіпка, і спокуса від солдатських недоїдків не дровичила гарячих ніздрів гнідка, чи ніздрі усіх тих людців, що вони були стрічалися, все ж, обабіч проспекту під ту глупу пору, або, як молодий, тоді ще ефрейтор надстрокової служби, прапорщик Бубна, валялися де-небудь поряд тролейбусної зупинки “Миколаївський кораблебудівельний інститут”, позаяк було то улюблене ефрейторове-прапорщикове місце. Часом, правда, у своєму надлюдському потягові до казарми він заходив і далі, та частіше його вистачало хіба на те, щоб форсувати моста через річку Інгул, прочесати парк Перемоги й хоробро впасти там, де вже за якийсь час відзнаходили тіло Орлик-Буян, гнідко, та вільнонайманий Зарезако.

І Зарезако був тоді ще кавалер. Він, підбравши спершу Бубнового кашкета з кокардою, хватав попід пахви самого ефрейтора, обох укладав поряд на возу, а гнідко вже довозив їх до казарми. Коли ж на зупинці “МКІ” бубенчик не валялися, то багацько можна було дати

за те, що на наступній (бо там ще була лава і над головою був дах) стріне Орлика-Буяна й машталіра Зарезаку піснею: “Ой, чий то кінь стоїть? гризе гнuzдечку!..”, — а його кореш, старший матрос надстрокової служби Овсієнков супроводжуватиме його спів, щось наг्राючи на баяні; або заведуть удвох: “Розпрягайте хлопці-коні...” І все тоте було б нічо’, усе було б добре, якби до голосу одного та слух другого. Тож така стріча діяла на гнідка й на візцю — куди там твоїй гарапі: на що вже вільнонайманій Зарезако вмів і по-простому виразитись, а й того стачало хіба поза чергою вколоти “ін’екцію” підлеглому, без розлогих спогадів про Матір Божу чи Святих, і то був чи не єдиний випадок чинності Климового батога.

Про старшого матроса

Кореш ефрейтора Бубни його заковиристої пісні про коня не знав, але відчував животом навіть, що в ній щось нібито не так. “Неправильно ти співаєш, — казав він на кореша. — На Кубані, як я там служив, співали не так.” “Ну, ну, — казав кореш, — ізобрази.” Старший матрос на те міг хіба одмовчатися. Зате потому вже одвести душеньку канонічною: “Маруся-раз-два-три-чотири...” А на зауваження кореша, що дід того, Йосип Криленков, — а родом він був, щоб ви знали, відси не далеко, з Красного, — такого дивного приспіву наче б не знав, кореш одказував, що не дарма ж і йому вдалося-таки вивчитися грати на такому здоровезному бубні. “А ти, — казав тоді Бубна на кореша, — чи-но не брешеш. Де ж то тама, на Кубані, море?” “Не море, голова твоя садовая, — казав старший матрос. — Ріка! Секретна Кубанська Річкова Флотилія, знаєш? Козаки! Гвардейци!” “І ти там трубив у секретну трубу, — казав ефрейтор, — а як розсекретили, то тебе виперли сюди.” “Що ти тямиш, — казав на те старший матрос. — Я секретчиком служив. Старшиною по Первій статті. А постраждав за любов, — і, рипнувши басами, перекривляв класика: “Я был батальонный разведчик, а йон писаришка штабной...” Да-а. Вона приходилася сестрою нашого флотського писара, старшого мічмана Чупрінкова. Любою звали.”

Про любу старшини 1-ї статті

Люба була лошицею тою ще: породистою, тонконогою, з круглими лицем, персами та стегнами. Не порівнюючи з братом, старшим мічманом, що йому од діда Карабашева — батька їхньої матері — дісталася у спадок гострі вилиці, пласкі груди й ноги колесом, не малося в ній жадного ганджу. І вдачі була, як і туга її коса, яка сягала нижче спини, — вогонь; та, попри те, що старшина 1-ї статті таки був знадив її, за віщо флотський писар самовільно понизив йому військове

звання, лаштуючи папери для боязливого донжуана, коли той задумав комбінацію, як уникнути Афганістану, перекинувшись од секретчиків до музик, а з Кубані в рідний Миколаїв, — недотрога. І не лише вдалася тілом, душею, а й таланом Господь скарвав: співала й танцювала в Кубанському Народному Хорі. А як заведе, бувало, де в кущах чи в готельному номері: “Чорноморець, матушка, чорноморець...” або “Коні мої, соловії, коні мої милі...” — то хоч її лозиною січи, хоч подушкою рота затикай, так що, раз був старшина 1-ї статті свою любу ледь не задушив зовсім. Після чого й почалося.

Про єфрейтора. А потому про прапорщика

Хай би єфрейтор Бубна йняв віру, хай би не йняв віри своєму корешу, старшому матросові Гласу, як прозивали того, в силу причини звісної, та ще через тую трубу, яку начальство записало якось, будити військових матросів та ні в чому не винне цивільне населення з будівель довкола частини, де тих перших призвичаювали до служби, — хоч і має голову велику, не конячого ума діло. Йому собі цокати асвальтовою. Єфрейторові ж нагулятися, заки молодий, та вбратися у глузди: закинути свого бубна, забути оркестрика, побувати де у світах, у яких Германіях, та Монголіях, та, нібито, у В'єтнамах і вернутися на родину, хоча й тим же, — хай навіть старішим, важнішим і в тілі, а тим же — Бубною, зате прапорщиком. Не старшим, правда, бо до старшого йому чогось там не то не хватило не то не хватало. Усе ж, як згодом роз'яснилося, і прапорщик — офіцер. А роз'яснилося просто.

Судили Савку Діденка, на прізвисько Музичка

Клим Зарезако, Царство йому Небесне, був переставився, не дждавшись навіть ні молодого поповнення, ні давнього їхнього з гнідком Орликом-Буяном клієнта, тепер уже прапорщика, Бубни. Тож із місяць гнідком правили якісь геть-зовсім випадкові людиці, навіть не вільнонаймані, а то й узагалі — баба. Врешті поповнення таки явилось. В особі тридцяти одного водія-механіка, дев'ятнадцяти командирів та одного Савки, котрий півроку був навмисне учився на зв'язківця, а доти прослужив у танкових військах цілий тиждень. І явився прапорщик старшиною танкового батальону.

— Гражданская професія? — спитав у Савки, обмацуючи поглядом молодих бійців, шукаючи якого селяка, та, здається, визнайшовши.

— Музика, — Савка одказав.

— Ага, — сказав старшина Бубна. — Такого рогуля нам треба. Будь тобі паном возним.

— Гамновозним! — хтось сказав збоку.

Виявилось, що той хтось був “дедушкою” Української Армії з ремонтної роти. Бо увечері, власне, вночі вже, після команди “Отбой!”, він і ще там двоє таких, лисих, не встаючи з ліжечок, зажадали: “Маестро! Музичку!”

І так, в один день, заробив Савка на голову собі дві служби. Вдень, правда, міг спати од пуза, але спозаранку носом покльовував, кажучи м’яко. І чоботи не мастив, і вдягався у — тьху! — у казна що. Чи й умивався коли? А гнідко усе знай волочив на собі, чи то пак, на возі все ж... І так би й волочив, до скону вже, певне, якби одного досвітку не трапилися їм на звичному та забутому давно місці прапорщик Української Армії Криленков та кореш його, мічман Російського Флоту Овсієнков, з баяном; та не ревнули якби: “Засвистали козаченьки із Дону і Дучи!..” — а Музичка не перелякався зо свого хронічного напівсну та не огрів одного й другого нагаєм: по нижчеспині одного, а другого по литках дістав; а в першого (у Бубни, себто) мундір і галіхве вціліли, а шинеля й шкура нижчеспини репнули; у другого (у кореша його, мічмана Гласа) флотські брюки так витримали, а на литках одбився пасаман. — І тоді воно вже так і вияснилося, що обидвоє були — офіцери. І засудили воїна Савку. Але.

Про коня. Пісня

Склав її у смертну свою годину (саме розпріг був Орлика-Буяна, зібрався дати якої хоч соломи трухлої, притрушеної задля аромату колюхами, та, раптом, ноги йому підкосилися і він упав без тями в “сінникові”, а коли ще до тями раз дійшов, то заспівав, а по тому вже переставився) вільнонайманий Клим Зарезако. Ось вона повністю:

*Друг Стенів — вороний Пожиратель Вівса
Не довго й тобі волочити осталось Баржу Суходолу
Між стійлом Залізних Коней та Будівлею
Призри Кирзи для Гарматного М’яса
З Шприцом Для Ін’єкцій на Полу Баку.*

А ви, дівчата, хто чули, кивайте головами, славте Кліма, бо сказано: хто пісні не втне — нікчемний воїн.

ЧОЛОВІК, ЩО ВІН СКИДАВСЯ НА АРЕШТ

У метриці чоловік був записаний Орестом. Тут, у Миколаєві, він жив, можна сказати, інкогніто: називався Гаріком. Люди, фаху переважно шоферського, котрі знали або взнали од інших, близьких до канпелярії, справжнє його ім'я, говорили проміж себе не раз, що, мовляв, “Арест” не винуватий у дивацтві його родичів-западенців, які вочевидь годні ще й не те то вигадати; хоча, казали, воно й обидно: знаний чоловік, а ім'я — собаці такого не дають. Не раз, правда, вони натякали й на те, що в імені воно таки щось та є... Городська Чутка запевняла кожного, хто був ладен слухати, нібито там десь, “на Западній”, той Арест мав літню вже кривну сестру на ім'я Ела, а ще — зовсім стареньку матір, Крістіну, здається; нібито сестра та, Ела, — велика знахарка, відьма, до якої їздять “високі” люди не оно з Західної, а й звідусюд, навіть з Болгарії, не кажучи за Польщу чи, там, Білорусію; нібито мати Крістіна живе з одним, заради котрого колись давно, ще молодою, отруїла законного чоловіка, Арестового батька; нібито Арест не то мусив був одного дня повернутися до себе на Западну, поквитатися з матір'ю-перелюбницею та з отим, хто займав при ній місце його покійного спородителя і звільнити сестру-провидицю од її тяжкого талану, не то був так і вчинив. Над Чуткою, як же над жінкою, старався взяти гору Поголос. Цей хватав за вилоги маринатки пасажирів громадського транспорту, шарпав за рукава перехожого на Совецькій, заглядав до рота і голосно шепотів у вухо молодим людям про те, що мати оцього, як тепер виявляється, Ареста була “підстилкою” румунських вояків, а батько (звали його, щоб ви знали, Ага, він був татарин) за десять рейхсмарок водив на налігачі до Миколаєва жидів з довколишніх сіл. Люди з тутешнього РУХу виводили рід Ореста Драгана (бо таке мав прізвище той чоловік) від одного з драгоманів-тлумачів гетьмана Пилипа Орлика: в одній прокламації, що ними свого часу були обклеєні всі городські стовпи, загорожі та стіни, оповідалася романтична історія, як у період Інтервенції французький підданий, але свідомий свого українства Ніколь (Миколь) Драган був пристав до одеського козацтва Гриніва та в недовгій часі полонений і закатований більшовицькими комісарами, справившись, проте, передати одній свідомій українці своє сім'я та

прізвище синові. Люди з “Просвіти” досі розповідають, як простий водій О. Драган допомагав Самому уникати переслідувань охоранки, як перевозив його своїм “далекобійним” МАЗом то з України в Литву, то з Литви у Москву, то з Москви знов на Україну, то знов з України в Казахстан. Молоді ще бабусі з колишніх функціонерок розказують своїм онукам-наркоманам “каким он парнем был”. І ще була така Думка, — гадка, — що замолоду, там десь у себе, на Западній цей-о Гарік-Орест був-була дівкою на ім’я Орестея. Гадка ця — рапорт за підписом офіцера внутрішньої розвідки професора Еріхтоненка П.О. — зберігається у бездонному архіві компетентних органів. Вона прямо говорить за те, що батьки Ореста-Орестеї Драган — а жили вони в селі Макарах у тодішній Галичині (на Волині, в дужках) — з року в рік приводили по дитині (по дівчинці), та, стараючись і молячи Бога про хлопчика, привели дівчат п’ятнадцятеро (шістнадцятеро). Орестея була остаточною і наймолодшою. Батько їхній, що його звали просто Петром, був знаменитим тоді на всю ту Западну теслею і вважався великим ворожбитом. Проте, так воно буває, що чоботар сам без чобіт ходить: як Петро Драган не ворожив, як не чаклував, як не возив свою дружину — Христю на ім’я — до львівських лікарів і до почаєвських ченців, сина собі так і не настарався. З розпачу, певне, — бо ж на Орестеї плодовитість Христини урвалася, — Петро витесав для тої найменшої прутика з дерева граба, чарами вживив його в дівоче тіло, став називати Орестом, відповідно виховувати та навчати ремеслу. Врешті й у цьому остатньому зазнав поразки: як Орестея, ще будши дівчиною, посиділа якось за кермом автомобіля (ЗіС то був, на ньому приїздив до однієї чи й до двох-трьох сестер Драганих якийсь військовий), прикипіла до шоферського діла, а старий Драган з розпуки та недолі захирів і вмер. Мати Христина на час складання рапорту усе ще була жила на цім світі, але не мала й краплі глузду, себто була геть безумною, хоча й не буйною, і так само вважалася ворожкою, що їй цей дар нібито дістався у спадок від покійного чоловіка; утримував її якийсь егоїст. За іншою версією, що радше до неї схилялася Гадка компетентних органів, Орестея вродилася гермафродитом. Спершу, до вісімнадцяти років, розвивалася як дівчина, а потому перса їй всохли й уся стать без жодного тобі знахарства чи хірургічного втручання перекинулася на чоловіцький бік. Щоправда, свідчень на користь цієї Версії-Гадки офіцер і професор так само не знайшов, бо приміщення сільської ради в Макарах згоріло у 1949 році під час нерівного бою загону “істребків” з регулярним підрозділом УПА. Тоді й там згоріла вся сільська

документація. Акушерка-комсомолка Бойко, що вона була приймала Орестею, героїчно в тім бою загинула, а її родину того ж таки року етаповано в Сибір, і вислідити бодай кого, хто б міг пролити світло раціональності на усе це чаклунство, не уявлялося можливим. Єдине вдалося: знайти в церковних книгах запис, що п'ятнадцятою (шістнадцятою) дитиною Петра та Христини Драганів таки була донька, що вона у хрещенні отримала ім'я Орестея таки.

Мешкав оцей самий Гарік-Арест, одні кажуть, на Сухому Фонтані, у державній чотирикімнатній квартирі, й вечорами пізно, роздягнувшись догола, заглядав у вікна дівочих гуртожитків. Другі кажуть навпаки, що — на Абісінії, у власному будиночку без “зручностей”, без води, без газу: його він самостроєм втиснув поміж двох таких самих, — і була та хатинка притулком не то для поетично-мистецької богеми, не то для ватаги горлорізів-гопників. Але всі, хто його знав, а хто й не знав, одно твердять, що вмер Арест-Орест при вході до гуртожитку для самотніх чоловіків Чорноморського заводу, що їх є три по вулиці Бутоми, в Лісках. Нібито у день своєї смерті (квітень місяць був, іменини одного Вражого сина) він зранку вів себе якось дивно: вештався коридорами з поверху на поверх, вітання не одказував, ні руки не подавав, і щось сам до себе гомонів. Нібито десь перед обідом бачили його з Євангелією в руках, а опісля — з молитовником, якого принесла для нього, взявши з дому, вахтер — стара штундистка Теофіла Сабівна, бо він же її про те слізно благав. Нібито читав він уголос молитву до свого Янгола-Хранителя, закликаючи, щоб той до нього прийшов. І нібито добився свого. Принаймні надвечір, коли в гуртожиток збирається по зміні робітнича братія, Орест вийшов з будівлі у супроводі чоловіка у білому вбранні, і ніхто на того глянути не смів, а котрі сміли — по такім поглядові з чверть години не бачили нічого. В руках він тримав стільця, брусок свяченого дерева граба та перочинного ножа зо срібним черенком, що його потім витребувала взамін щезлого кудись молитовника стара штундистка і тепер ним її онук де у Парутиному чи в Мигії крає м'ясо для шашликів. Поставивши стільця на ганок, Орест сів і став стругати те дерево, граба, тим ножем, і той у білому стояв у нього за плечима. Нібито час від часу він тому щось говорив, чи казав, чи розказував, а той же — ні пари з уст, лиш стояв просто, слухав, мовчав і кивав головою, мовби на підтвердження своєї повинності слухати та неповинності говорити. Те, що Орест вистругував, мало, нібито, бути костуром, з яким він збирався обійти світ і збити його до ручки не то в надії на прощу за відомий, а мо' й невідомий ще давнішній гріх, не

то предтечею нового Спасителя Світу. Нібито його витвір був майже готовий, лишалося зрізати й обстругати гладко одного сучка, коли з дверей гуртожитку вийшла жінка — свідчать одні, або дівчина — свідчать другі. “Добри вечір!” — сказав до неї Орест. Жінка та, дівчина... Чорне плаття з дорогою тонкої матерії, на якому проступав візерунок з великих чорних квітів, закривав їй груди й усе тіло майже до п’ят. Поверх нього, поверх оголених рук і рамен розхристувалася на легенькому вітречі прозора накидка з чорного шифону. Непокрита голова чорніла фарбованим, стриженням під служку волоссям. Вона усміхнулася, відкрила рота, повного золотих зубів, і з нього на Ореста полилась така чорна лайка, що той у білому позад нього на мить одвернувся. І тоді вже вона прийшла і скосила: щось невидиме, якесь чорне Слово заникло в Орестові груди й стиснуло серце, і серце йому розірвалося. Що та жінка, та дівчина, що той у білому ту ж хвилину пропали кудись, наче й не були. Недороблений костур і ніж випали йому з рук, Орест упав на стружку свяченого граба і вже не вставав, і не встав. Стружку ту згодом прибрали й викинули на сміття, а костура поклали Орестові в домовину.

Поховали Ореста не за містом, як звикле, а на старому кладовищі на Слободці, неподалік церкви. На камені, яким об’єднання громадян та державні установи, скинувшись, пригнітили його могилу, Мирон Гільберштайн, каменярь, вирубав чотири рядки з поеми “Черви” тутешнього поета С-ла, їх і тепер ще можна розібрати під шаром пилу та грязюки:

*Заплатиш обола, тицьнеш в долоню гривню
Харонові, цьому старому пролазі;
У царство черви на човні він тебе одвезе,
Як ринь чи асфальт у Вознесенськ Орест Драган на МАЗі.*

БЕЗ МУЗИКИ

Семен Прудкий (чи, як його прозивали у посеїбичному життю, Сьома Приткій) лежав у гробі лицем до неба, усміхався намальованими устами й, певно, веселився од душі.

Друге діло, що помирав Сьома тяжко: спершу йому одібрало ноги, за місяць чи півтора — решту м'язів, а там уже й мову і все таке; хоча й нагло — як же музика: на п'ятдесят шостому році життя йому урвалася печінка од “схильності вбирати у себе все життя одразу й залпом”, — як те сказано було в некролозі, що його скомпонували виконавці остатньої волі небіжчика Ізяслав Спотикайло та Вілен Бричко(в). Врешті, могло статися й так, що згубила Сьому не “любов до життя”, а якраз навпаки, що урвався йому терпець; тож одного спекотного літнього дня, отримавши розплату за місяць служби хористом при музичному училищі (0.87 гривні денно), він зайшов у найближчий “п'яний двір”, випив гранчак настоящего на курячому послідові самогону й дві дволітрові пляшки з-під якоїсь “коли” — з собою, докупивши до цього діла пачку пакетиків *herbaty* й насиченої картопляною паличкою півхлібини, усамітнився на березі Інгулу, в буді, яку усе ще обзивав причалом. Словом, коли за два дні на тотому “причалі” з'явився хористи Семена начальник, — пан Ізяслав Спотикайло, з чверткою “Миколаївської №7”, бо увечері мали виступати в концерті не то на честь дня народження ректора якогось новоспеченого університету, не то на честь приїзду якого міністра (може й — культури), — йому осталося хіба викликати “швидку”: Сьома вже був, буквально, без “задніх” ніг.

“Ай-ай-яй,” — казали, дивлячись на усміхненого в остатній шлях Сьому: “Ай-ай-яй!” — що, певно, мало означати шкоду й “скуку” за тим, що помер Сьома молодим ще, можна сказати, що мав таланта, що не мав талану, і все таке. “Ай-ай-яй!” — казали, дивлячись на Ізяслава й Бричкового Вілена й тиснучи їм долоні. Ізяслав же й Вілен лишень стенали плечима, мовляв, нічого не знаємо, така його остатня воля, такий заповіт небіжчиків, а ми — що? — ми сумлінні його виконавці, інструменти навіть, можна сказати. “Ай-ай-яй!?” — хитали головами ті, хто відходили, а ті, хто лишалися, також мались непевно. І діло вочевидь було в тому, що були то все — музики головно, та сподіватися

їм випадало лиш на те, що вся ця кумедія закінчиться ще до західсонця, вони вип'ють заупокійної та й забудуться, та й забудуть.

Погода, як для похоронної драми, — вдалася. Тихо стояло насичене вологою повітря. Імла поглинала й автомобільний гамір од проспекту. З яворів осипалося зелене ще листя, змертвіле од недавніх передчасних морозів, і лягало на землю нечутно і тяжко. Зрідка хіба тенькала пляшка об пляшку на приймальньому пункті обмінної тари: це робітній люд і така ж інтелігенція ігнорували таїнство; натомість бомжі, що вони тут щодня сновигають сюди й туди, не сміли супроти Сьоминої смерті здолати чотири чи п'ять хідців углиб землі, до віконечка, лишень підходили, ставили собі під ноги брудні безформні сумки, й сумки, й пластикові горбинки, хрестилися часом, завмирили, на хвилю даруючи всю свою пильну увагу й дорогоцінний час виставлений для суспільного огляду труні та тим, кого некролог обізвав “рідними та близькими небіжчика”, й устрявали в таку саму, як і погода, тиху й неспішну, наразі, бесіду зо своїми знайомцями: про Смерть, про Бога, про Віру та про Обряд.

Насправді жодного кривного Сьоминоного родича поміж безпосередніх учасників драми не малося. Що ж до “близьких”, то і з церковних хористів дехто прийшов, не застановляючись імперативом “ніяких співів на моїх похоронах!” — і, слідом за регентом, явився хор музучилища, чи не цілком. Приятелі, знайомці, а то — колеги, та й годі.

Зовсім осібне діло — батюшка. Перед ним стояло питання вибору вселенського. І все ж. Щоправда і для панів Спотикайла та Бричка-Бричкова не все було з батюшкою гладко. І тут вони остатню волю “жодних попів” порушили прямо. З другого боку — порушили, так би мовити, компромісно: умовили батюшку “молитися в душі своїй”, як же сказано, а ні — поезію в молитвах замінити прозою, аби — без музики. Батюшка рішився не зронити й слова, зате бути й відправити. Й коли настала вже пора, труну з Сьомою піднімали й несли ажно цілий квартал до вулиці Чкалова, й котрі з хористок щось там заскімили, батюшка лишень позирнув, і тиша впала знов. “Цивільним” хористам не дали плакати Вілен та Ізяслав. Панам-бо так здалося, чи не нагадує те їхнє скавуління соль-мажор, хоча й фальшивий: під таку, як бачите, погоду, та без того, щоб розспіватися.

У кожному разі, спільними зусиллями громадськість втихомирилась. Одні, кому призначено було, взяли на плечі труну, другі — віко, та й рушили. Мовчки і так само тихо. Хіба хто рипів підбором, чи покашлював, та шурхотіло під ногами незвично зелене листя.

До Чкалова не дійшли. Відкілясь узявся якийсь чоловік, котрий виявився тутешнім інспектором міліції. Забачивши процесію з Сьомою-вперед-ногами, він вихватив з-за штанів табельного Макарова і просто так, щоб порушити тишу та звернути, певне, на себе увагу, стрельнув угору. По тому кинувся до музик зі схованими у чохла інструментами. Кричав. Вимагав грати чи робити бодай що. Лиш Сьома ні на що не зреагував, а вся процесія спинилася і стала.

“Где, вашу матъ, ваш катафалк!?” — горланив міліцейський інспектор. Побіг на Чкалова, пригнав і катафалка і ПАЗика. Заштовхав усіх до автотранспортів та погрожував ще з ними “разобрацца”.

Як, на кладовищі вже, Сьому стали закидати землею, Вілен та Ізя слав цитьнули й на церковних. Тоті зронили по сльозі, батюшка покурив ладаном, та й од’їхали. На могилі осталися трое змовників-”духовиків”: альтист Кольо Дримба і двоє баритоністів — Бодьо Зануда й Василь Жир. Спершу вони розчохлали свої інструменти й дунули, видуваючи одну-єдину ноту “Прощай!” (чисте “до” другої октави, тривалістю повних чотири такти). Потому Василь дістав пляшку, Бодьо — другу, вони скропили хреста, вінки та жовтий пісок, решту випили, інструменти зачохлали і все, пішли геть.

Ще бачили їх коло пивного кіоска на Космонавтів, де самогону, за бажанням клієнта, наливають просто у пиво. Після того їх не бачив ніхто, ніде: понівеченого альта знайшов наступного досвітку котрийсь сухотник, прогулюючись для здоров’я в Дубках, а обидва баритони міліція вилучила у підпільного купця кольорового брукху чомусь ажно на Великій Морській.

Тож каменя Семенові на могилу поставили Жирова Роза, Дримбова Філадельфія та Занудина Ярина з дітьми. Досить довго не було на тому камені якої фотографії, ані жодного надпису. Може й тепер нема.

ДИВІНАЦІЯ

Мій брат-близнюк — ми народилися з ним однакові, як ті два бублики з вареного тіста — помер у дворічному віці від того, що не хотів жити.

“Рід відходить і рід приходить. І сонце сходить, і сонце заходить і поспішає до сходу. Вітер віє на південь, і звертає на північ: знай крутиться та й крутиться, та й знов повертає до своїх кругобігів. Усі ріки течуть у море, та море не повниться. Усякі речі втомлюють чоловіка, а чому — ніхто не зна. Око не сититься баченим, вухо не повниться слуханим. Те, що було, є те саме, що буде; те, що зробилося, є те саме, що зробиться”, — так він мені тоді сказав. Ми сиділи на банці притопленого човна, вмочивши ноги в однакових рудих сандаликах у солонкувату теплу воду. Батько з матір’ю кохалися на цератовій скатертині осеред голого степу. Сонце прикривалося безносою сніговою бабою. Ідесь далеко, на самому краю світа, раз у раз хтось із серцем опускає віко стародавньої, ще прабабиної, скрині: “Пахх! Пахх!” Зусибіч було так просторо, так легко, так радісно. Здавалося, он, з тамтої хмаринки, схожої на велетенську конячу голову, на Крокодила Гену, на слоника, на “баламуте, вийди з хати”, раптом вигулькне зірка, розкривши серце премудрості зірок, і станемо ми як боги. Лиш під ногами здійсмався тлін, тхнуло сирою рибою і чимсь зеленим і ніякого простору не було. Арсеньо, так мого брата кликали, говорив про час. Ми бавилися у гру, яка називалася “пити пиво”. “Бачу, — казав Арсеньо, пильно щось розглядаючи на уявному дні уявної пивної кварти. — Бачу, як ти ідеш до школи. Вчителька виганяє тебе з уроків, бо ти босий, забув узути черевики.” Я “заглядаю”, але нічого такого не примічаю. Мені здається, Арсеньо “мухлює”, однак мовчу. Киваю. “Бачу, — каже Арсеньо. — Знаєш, що таке гіпертрофована ввічливість?” “Не.” “Тобі дванадцять. Ти сидиш в автобусі. Поруч — несимпатичний чоловік (на виду написано: вчитель марксизму-ленінізму) прикриває капелюхом лисину. Поряд стоїть дама — вочевидь капелюшницька колега. Батько з матір’ю десь там, збоку, як завше. “Тебе не вчили у школі поступатися місцем старшим?” — каже капелюшник нібито тобі, але, щоб те чула дама. Тож до самого Харкова ти муляєш стегна своєю кістлявою сракою то батькові, то матері, слухаєш щебетання старих педофобів.

Так шо вчительом тобі вже не бути. Доведеться навчитися чого-небудь робити самому.” “Може стану вченим. Тоже не треба нічого робити.” “А прийдеться попотіти, — каже Арсеньо. — Зароблятимеш хліб свій... ну, і все таке.” “Стану Гагаріном. На конях їздитиму. Тебе повозю. Хоч?” “Не. Ай ем студент ов зе марін скул. Це ти в самій Одесі, на Дерibasівській, пробуеш зрозуміти, чого од тебе хоче індонезійський моріман. Він, звісно, хоче пива й дівчат. Якби ти вчився історії та англійської, може й показав би йому, як знайти “Гамбринуса”. А так, то пикаєш, микаєш.” “Я не буду моріманом, — кажу. — На шо мені англійська?” “Не буде він моріманом. А перед дівчатами хизуватися: брюкі-кльош, ай ем со глед? Знаєш, яка в тебе буде жінка? Не. Дві жінки. Диви’.” Я знов нічо не бачу. “Одна така собі, а друга... цілу купу дітей тобі приведе, ганятиме тебе, як kota серливого, по всяких кабінетах просити: квартиру, дотацію, пенсію, дитяче харчування, стипендію для одного, червоного диплома для другої. Якщо вони тебе усі разом не з’їдять. Раптом — не. Станеш філософом: звечора копати-меш черв’яків, зранку йтимеш на рибу, або собаку вигулюватимеш, як усі нормальні люди.” “А ти? — кажу. — Мені баки забиваєш, а сам. Як збираєшся жити?” “Я не збираюсь”, — каже Арсеньо, уриває нашу гру, одвертається, розглядаючи щось там уже, за човновим бортом. Я також дивлюся туди, де пливе насінинка якогось дерева. У ній, а то у подібній, а чи й ув іншій вбачав якусь-от нагоду поет, здається — для висіння. Надивившись, Арсеньо просто переліз через борт, і все.

А мене кинули у в’язницю. Спершу в домашню, як же. Батько й мати провели розслідування, обмежившись допитом підозрюваного, визнали винним і винесли вирок. Я навіть не мав права найняти собі захисника, позаяк у нашій сім’ї інститут адвокатури в особі баби Софії був заледве, що в зародковому стані. Щоправда за дванадцять літ по тому — в чотирнадцять — при живому державному стряпчому, що йому баба платила більше, аніж могла собі дозволити, мене визнали винним заново і перемістили до в’язниці державної. Словом, уся Арсеньова дивінація, хоч як це прикро, стосувалася, певне, кого іншого. Хіба вчительом мені стати не судилося справді. І тут я його так розумію!

...ДТХН...

Ось. Він лежить там, на канапі. Як на столі, як символ нежиття. Лежить навзнак. На знак поразки — краватки вузол на хребті. Цнотлива ковдра — символ сну — йому коліна огортає. Срамоту натоптаних підшв — шкарпетки. В шкарпетках жодних символів. Так треба розуміти. Лише ноги. Руки уздовж тіла. І на долонях лінії минулого життя. Заламані, як жовта лілея за вухом. Тепер його годиться звати духом. “Агов!” Ба, ні. Дух вийшов з уст ще до того, як на канапу хтось поклав його дбайливо. І срамоту прикрив. І лілею... І карк вузлом...

Хто ж то був? Хто тхнення йому спер? Хто дихати не дав? Шкарпетки смішні... Хто вдягнув? і руки вирівняв? долоні виорав, засіяв сме...

Смішні люди. Я убивця. (*Далі* в протертих окулярах, сказав би, що картина нереальна. А Галина — Гала...) Отож. Ім'я.

Ім'я

Здається, колись-от якимось же його та звали. Чи кликали. Обідати, скажімо. Чи — на “ковьор” (хоча тоді казали: Аніщенко? — і: таваріщ! — а інколи: громадянин!). А мама...

Мама

Не та, котра вродила. Тої попіл росте у буковому лісі. А, може, у кедровому валяються де кості. Без хреста. Та — безіменна. Ні, не жидівка. Од тої хрестик був десь. Срібний. На ньому голкою царापано було якесь письмо. Якихось двоє-трьох слів. Хтось хрестика того, мабуть, на кулю перелив, очікуючи демона відплати. Казенна мати втирала йому носа час від часу. Кажучи... “Онищенко!” — й казала. Часом... Хоча, ні. Ні разу не назвала на ім'я. Наче й не знала.

“Онищенко! Ти теє. Ноги. Бережи. Онищенко! Я тапочки тобі купила. Онищенко! Я тобі сала привезла. Як то не можна сала? Чи ж ти турок? Оддаси бідному кому. Онищенко! Ти нащо знов сюди приїхав? Хіба не треба там тебе? Онищенко! Гріхи ми одпусти. Чи якимось так”, — й наклала руки на себе. І вже не скаже. Її під каменем сховали, призначені для цього люди. (Також безіменні.) Його там близько не було, коли то не вона, а невідь що, прикрашене умільством, забите дошкою опущено у землю. Потому. Заздрісник один і давній залицяльник...

Залицяльник

Один у лицях двох. Той мав якесь звання. Заслужене, здається, чи Народне. Незваним заявившись. У справі, нібито. І справді звістував навмисне, що “Твоя...”.

Онищенко (Я також так казатиму на нього.)

Онищенко, за груди ухопившись. Потім — заломивши руки. Артистичні. Ось. Артистою він був. Він грав. Когось такого завше. Нетакого.

“Що з мамцюю?” — спокійно проказав, показно.

“Твоя як-ка-же-те-ви-мам-ця утопла в Інгульці. Чи то в Інгулі. Я не розібрався. Кажу, що знаю. Утопилась.”

“Коли?”

“Гай-гай, тому вже місяців чотири буде.”

“І не знайшлось нікого...”

“Я знайшовся. Знаєш...”

“Прошу Вас дати мені спокій. Ви мені огидні. За три або чотири дні приїду. Справлю тризну”, — сказав. І стратив тям.

Народний в обмороках тямив. Од голоду. Поклав на стіл канапку. Символ залицання?

Артиста з’їв канапку. А в Миколаїв не поїхав. І не поїхав років десять. Один у лицях двох Народний йому зображення прислав фотографічне: в Мишківці прибрана могила, надгрібок, імена і дати, — й на звороті...

На звороті

Мруганий! Мругання то є мейбэжне!
Кіндати мобі ланэжне,
Джамуй, тедá ю жиміли.
Урдюа небé еліли.
А тарáю! Тарáю! Тарáю!

Ли ж модімтýсь? Ли ж поскандіюсь?
Ли з ўтроті жлікнуть пітўнки
Пілющі, і áрмо пінусь?
Опінуся, крожбунўся, жетемітима...

Вáкре ватáе дені мебé.
Доїтўми то бéне, то бéне, то бéне
Квінуть.
Лобóрі глімуть, тенўтно.

Тусотіре ді ї,
Млірні тјуди то ї
Вилійбін бежнований!
Розбене ю бінко, ї сјорно, ї нјтно.
Мруганий!

— писалося неруською, а давньою: етруською, так бачиться, чи етрусинською (неукраїнською — синонім — якою, нібито, писав Франко, і хто там ще). Онищенкові це чужинецьке письмо здалося схожим на ритмічно впорядкований гармидер. Поготів, що нижче, відмінним почерком дописано було: *“А сонечко латунне якийсь-от варвар із надгрібка видер”*. Ні підпису. Ні імені. Ні дати.

Імена і дати

Прапревом звали чоловіка, котрий ім'я, а то й життя, дав дівчинці, яка вродилася тридцятого або ж тридцять якогось року (зображення в тім місці трохи заплямоване). Про нього більш нічого не відомо. Хіба лишень, та й те ймовірно, що його прізвище дитина також вспадувала. Тож, раз вона Бровата, він — Прапорреволюції Броватий. В паспорті писався. Якщо ж йому могила де знайшлась, хто, може, вирізав тоте на тумбі деревляній, яку таки сточили, сподіваюсь, досі хробаки. Ось. Бровата. А на ім'я — Кармаволена.

Карма. Або ж Доля

Мама Воля була не перша його жертва. І не остатня. В світі мертвих не мала спокою одна. (Вона своє наймення загубила. І над могилою ні зірки ні хреста. Та й — де могила та, сирітська?) Їй не було й сімнадцяти, коли дізналася, у кого закохалась. Одна болгарка-молдаванка-сербіянка (насправді її предок був зі сходу та із півдня; хоч він не говорив на хінді, не читав санскриту, про Будду чув та принца Гаутаму) Онищенкові карму вирекла, відкрити їй — не раз йому казала — в минуле і в майбутнє на два кроки. Собі зломилла нігті, йому роздерла щоки. Була б і очі видерла. Слова пророчі спинили бійку й Онищенкові зір урятували. Ось. “Ви в попередньому життю, як і тепер, були скотиною безмовною. Тоді вже чеберяли ви ногами. Пісня мами, тихий відрух музики Айнурів, особливо духовною вас передспівала. Ваш батько сáлій. В наступному житті вам на роду написано безногим повзати чи комарів ловити на болоті.” Вона зле скінчила. Торгувала кайфом: соломкою, травою, широм. На голку сіла. Світська влада в печі спалила її тіло, себто те, чого чума од тіла полишила. Один коханець Салія. Ось. Салія. (Коханка в трансі по роду його назвала.) Коханець давній, в нам'яті затертий, — гороскопа склав навчений хлопець. Той

гороскоп назвав нове ім'я в новім життю, що Салію по смерті гада, а чи жаби, на дні морському доведеться жити ним. Ті водорості зуться якось. По-латині. По-нашому нема такого слова.

Слова

Салій (я також так казатиму на нього). Я з Текльою. Ось. Текля. Він нам зустрівся на вокзалі. Ми з Ірпеня, з будинку творчості поетів, наслухавшись віршів та компліментів, на Київ-Пасажи́рський прибули. І? Як і на кожному вокзалі, де люди зуться “пасажири”, де і ріка й човен залізні, де тратиш гроші на ніщоти, де всяк старається згубити, коли не час, то хоч здоров'я...

Вони на клучочках сиділи у показній безпечній простоті. Ну, геть-тобі були б селяни, якби не зраджував артисту важкий погляд очей безмисленних, яким він букви на стовпі читав незрозумілі, — реклами, себто, — а коханця — неунікненної засади артистизму (символ) — заглядини на хлопців мускулистих, що вони мали на меті (заглядини, бо хлопці не зважали, саме вони й були сільськими, мабуть, бо вельми вже самі старались показатись), — що мали на меті накликати скандалу, чи ревноців артисти, чи просто одвернуть того увагу од стовпчика, який заледве що не гнувся. Я з Текльою. Ми йшли уздовж перону між річищ. Аж раптом стали подавати фірмового: “Південний Буг” — писалось на фіранках. Стерпів стовпчик. Текля. “Диви-но! — скрикнула. — Онищенко! Щоб я добра не мала! Оце так так!” — і кинулась до нього, із сумочки діставши збірку віршів. Моїх із нею. Наших, себто. Вони вже клунки підхопили, хоч поїзд ще не зупинився. Текля. За вирву ув асфальті зачепилась і впала позад нього на коліна. Колготи... Байдуже. А наші вірші під поїзд хрумко полетіли, а ріка залізна (символ? більшовизму?) ковтнула їх чи, радше, підім'яла. Вони... Я їх не пам'ятаю зовсім. Хіба, що він мені присвячений. Текля написала:

Ми підем. Не туди, де схилилися трави.
Бо ми взагалі не підемо.
Ми відійдемо. Тихо і просто.
І не разом, не втрюх,
не в граніті чи в бронзі,
лише кожен в своїй самотині;
засмутивши на мить, чи на день, чи на тризну
не вітчизну, тимчасову так само,
як і та, а чи те, хто за нами зітхне:

серце звиклого друга, подруги, родинне
(родину хто має і ще з нею в ладу).

Не дадуть (хоч хто такі не відомо — вони)
не те, що впитися чи випить, хоч як би не просити,
(якби було кого, нам часу і натхнення
стачило б не звестися з колін), —
спочити не дадуть (ті, хто давать чого не мають),
ані з собою втому пронести,
ані самим пройти.

Вірші упали. Впали клунки. Рвучко повернувся. Погляд. Надігнувся стовп. Мене по пиці різонула зненависті хвиля. Текля. “Автографа. Хотіла. Попросити.” “Що ви... тут робите? Що... з вами? Вам недобре? Чому ви на колінях стоїте? Автографа? Якого ще автографа?” “Твого автографа, дубино”, — сказав коханець, підійшов до Теклі, допоміг піднятися. “Автографа, — сказав Салій. — А поїзд... Вже посадка. Звичайно. Тут у мене десь була мала афішка з фотом. Ваша книжечка... Боже! а коліна?” “Подобаються?”

Більше ні слова не сказавши, трохи попорпавшись у клунках, дістав якогось зшитка, олівця, щось там писав, і так душив немилосердно, що олівець. Зламався. Текля простягнула авторучку. “Як вас звати?” Дописав і дав нам прочитати. “На щирю добру згадку, — тут олівець і тріснув. — Теклі. Я вас усіх люблю”, — чорнилом додано. На вирві з зошита для нот, як з’ясувалось. “До побачення”, — сказали, підхопили клунки. І щезли у “Південнім Бузі”. Текля. Колготи драні, закривавлені коліна. “Я їду з ним.” “А я?” “Так це ж чудово! Їдем разом!” І ми поїхали. (І символів — ніяких знову.) Менехватило до Московського депо. Подальше видавалося нестерпним.

Нестерпне

Так воно й було. Колготи Текліні. Коліна. Атмосфера могла, здавалось, розірватись. І розірвалася. На першому ж, чи то на третім перегоні.

Газети згодом просвітили наївну публіку, що винуваті хлопчачки, які не в Чехова учились, а в перверзантів з Голівуду, що, нібито, чужинського кіна передивившись, вони намірились розбагатіти: пустити поїзд під укіс, добро в багатих одібрати, і поділити. Насправді все було інакше. Мистецтво вибило машину з колії. Якраз тоді, коли, нібито, хлопчачки остатню гайку одкрутили й домкратом виважили прасло на

стику, в кутку купе плацкартного вагона сидів Салій і вірша чийогось, може й свого, читав надтхненно. Які були слова у тому вірші, яким розміром складений він був — ніхто не знає: коханець Салія на місці вмер, ударившись об віщось головою, а Теклі одібрало пам'ять, — не розкажуть. Самого ж Салія, щойно закінчив він читати, з такою силою грудьми приперло до столика купейного, що вийшов з нього дух.

Дух

Навмисне вийшов, також підвладний магії мистецтва. Ідесь, в яко-мись місці опинився. Чи, не у місці, а в якомусь часові та просторі тонкому. Там, де ми всі, здається, будемо. Або не будем просто. Словом, дух Салія спинився у психозі, де він себе не пам'ятав, не розумів, не праг і не жадав нічого. Поряд нього якийсь ще дух снував поволі (імовірно, Теклін; він блукав недовго у сансарі: йому не став ще час) і, раптом, притьмом одлетів кудись чи щез. Не маючи мети чи проводу, не будучи живим чи мертвим, дух Салія застиг у тім тонкому світі, не знаючи, що з ним і, взагалі, — чого і де він опинився. Якби йому, замість читати віршів, грибів об'їстися шаманських, чи обкуритися по Кастанеді, чи хоч нанохатись епени, як робить індіанців яноама вождь-тушава, збираючись на зустріч з хекура, і якось усвідомити себе (а Кант старий сказав би, що й реальність-об'єктивність доволі лишнього тонкого психозу покласти таким чином), то почув би, може, “Онищенку! Онищенку, прийди. І увільни і вибав”. Якби знайшлась душа, щоб так його вона кликнула. Якби йому не з теплого, хоча й смердючого — те правда — купею вийти, а з каземату, чи де з сибірського бараку, не з віршем на устах, — з молитвою про хліб і воду, може, побачив би й того уїцраора клишоногого, що він нащадку Шівченків явився, може, почув би ті століття нутра уїцраора, в якому й мамця: “Онищенку, прийди. І увільни і вибав”. — Прапрев, її родитель, і сам Салій, і салії до сьомого коліна попискують тихенько “ще не вмерла” або белькочуть п'яно “не встанемо, Мамо”. Якби... А так, то дух мав лишень відрух. Сліпий і творчий: в результаті переходу з тіла фізичного у тіло тонкого психозу (причиною чому було читання вірша, слова якого розгубились) кількадесят жінок, яким вдалося трохи обгоріти, трохи злякатись, трохи зламати костюмашин — майбутнє стали провіщати: котра в селі своєму де, а котра з теле-радіо-газети. Лиш Текля. Текля пам'яті лишилась. Минулого свого, не те, щоб уселюдське майбуття спізнати, подібно тим жінкам вагонним, і нормальним. Їй дух, мабуть, не зміг вернутись, подібно духу Салія. Душа, проте, тримала в охороні тіло.

Тіло

Тверде. Абсолютно чорне. Коханця Салієвого. Дух Салія вселився спершу в нього, повернувшись, тонкою сансарою засліплений і творчий, у світ термодинаміки і танцю, світ, що той свого скінчення не діждеться. Утрутившись у це загибле тіло, яке не випромінювало вже, усі закони зберігаючи Природи, — і танцювати вже напевне не могло, — у мертве це створіння, в якому свого духу, як бачиться, і зроду не було, — злякавшись, певне, ентальпії (чи неможливості ентелехейї), знов перейшов у тіло тонкого психозу. І там завис (у разі можна так сказати) у зблисках та громах сансари, наче кажан, очікуючи другого прищестя, хоч не Христа, то Будди. І був би так висів. Але на те пшеничне поле, де порозсипано було нещасних пожертв Слова, де хлопчаки лишень шугали, тим врзуючи пальці, рвучи вуха та підбираючи добро (газети так, принаймні, цю картину описали), приїхали ще люди. Між них були і лікарі. Хірурги Салія взяли до себе: вправляти ребра. А шойно ребра йому стали, душа, що вона також — як Теклина її — його тримала тіло, дух з тонкого психозу одізваля. Салій зітхнув так повно, що лікарі були перелякалися за ребра й за життя (вправляли ребра без наркозу, бо не мали). Оdkривши очі, хоч нікого не побачив, сказав: “Де моя мамця? Мамцю, де ти?” — і з болю просто стратив тямку. Згодом поправився. Міг танцювати, співати, навіть грати на фортеп’яні. Хоча остатнє — лиш удома. А Текля.

Теклі

не пошкодило нічого, із чим вона прийшла у світ. Те, що була вона жила й кохала, не пам’ятала лиш. Кохала Салія. І — треба ж! — покохала знову, побачивши на коридорі відділення реабілітацій. Він якраз проходив ходюю пружною, знайомою уже, відомою далеко. Вона... Ось. Текля. Хіба їй було знати, що, вимившись, убравшись, прибравши вигляду такого, яким уразив серце її, ходу спружнивши, як раніш йому бувало, він на побачення ішов до ’дного, не то хірурга, не то педіатра, словом — до мужчини. Так, може, й на роду йому написано було. Але ж. Текля. І, здається, ще й сорок не минуло днів, як попереднього коханця закопали незнайомі люди, навчені до цього, і — невідомо де: по ньому також імені не стало.

І от

Він лежить там, на канапі. Ми з Текльою. Ось. Текля. Харитина. Марта. Оксана. Ще одна Оксана. Соломія. Я з Текльою. Виходимо. Нехай. Відпочиває. Відпочине. Просто.

ПРЕМ'ЄРА НА ТЕАТРИ (уривок з недописаного роману)

Театр давав казочку для дорослих, як же “Про рибалку” тутешнього актора Альберта Вербеця: *He was an old man, who fished alone on his own*. Рибалка там, на театрі, рибину ловив. Але спершу одчинилися двері. Потім перервалися квитки, куплені загодя в білетній касі білетера. І двері і квитки були справжні, не зфальшовані. Не якісь, там, хвіртки чи білети, лотерейні або казначейські, навіть не купонокарбованці. Двері були дубові, соснові, березові, осинові, осикові, липові, з фільонками. Двері у, а не двері до. Квитки були трамвайні, тролейбусні, метрові (автобусні відмінили), залізничні, авіапасажирські, концертні, циркові, театральні, стадіонно-видовищно-пасажирські, учнівські, студентські, партійні, профспілкові, ДТСААФ, ДТ “Колос”, ІТД – не пасажирські й не видовищні – членські. Фон Занутдінови мали звичайні собі театральні (видовищно-пасажирські) квитки, тоті й перервалися. І саме вчасно. Перервись вони ментом раніше, їм би вказали на ті двері, що у, а не на ті, що до, ще й розказали б, як і кудою пройти до білетної каси, аби там придбати квитків, скільки вже їхня душа забажає. А так, то квитки перервалися в руках інших, в категорії іншого, й нічого іншого не вимагалось, а Лесьо й Ніна, Занутдінови, фон, проникли до *sancta sanctorum*, вступили, втрутилися, вкралися, влипли у цитадель тутешньої культури, у тутешню цитадель. І процес пішов. Лесьо пішов просто до мужеського *water-closed*, Ніна – просто до женського. В обох тотих, таких схожих і таких відмінних (на дверях, що за них проходили чоловіки, висіли виточені не то барене то горе-льефи костура і *condomusa*, на дверях, що за них навпаки, проходили жінки – старомодного черевика на платформі), в обох наче наш Дніпро широкий текла вода. “О, блаженство!” – сказали фон Занутдінови разом, наче змовились. А чого там змовлятися. У їхньому, чи, певніше, у татому, де вони мешкали, гуртожитії сьомого поверху водичка сягала не часто, через що приходилося часто одному чергувати на першому чи у підвалі, а ні – бігати з відрами, відерцями, цебрами, цебриками, цеберками, каністрами, кандейками, бідончиками, бідонами, танками й ракетами і все таке ін. куди далі. “О, бла-

женство”, — сказали фон Занутдінови. Лесьо тоді вимив руки, вмив обличчя, шию, вуха і, втершись кишеньковою хустинкою, помочився у просторий білий, кахляний, пісуар. Ніна тоді вимила руки, вимила обличчя, шию і вуха і, втершись кишеньковою хустинкою, помочилася тоже. Лесьо тоді наваксив черевики і вимив руки ще раз. Ніна тоді підфарбувала уста, вії, брови і щоки. Лесьо прилизав залишки волосся й поправив краватку. Ніна тоже поправила зачіску і бюстгальтера. Лесьо зустрів поета Йозефа К. Ніна нікого не зустріла.

Поет Йозеф К. був більше, ніж поетом, але хорошим і різним. Того вечора він мав на голові капелюха, на якому весняним дощиком прибило торішню куряву. У капелюсі, правда, виглядав не вельми лепсько, а от коли *threw his hat away*, себто по команді “Шапки геть, панове!”, сів дрібними, але частими *sprangles* на всю Адміральську, або на Рози Люксембург, або на обидві Морські — Малу і Велику, — або на обидва проспекти: Леніна і Миру, — наче літній сад по зливі. К. не зловживав своєю протеемністю, але таку вже мав манеру: “шапки геть!” — то був безумовний рефлекс, інстинкт на з’яву в полі його зору колеги: по перу, по пензлю, долоту, різцю, чеканові, пюпітрові, смичкові, мундштукові, клавішних, ударних, голосних, приголосних, наголошених, ненаголошених і чого там ще. Забачивши Лесью фон Занутдінова у вбиральні, він не змусив його довго ждати, безумовно зняв капелюха і засвітився своєю тихою радістю (як чийсь-от очі, чийсь-от обличчя, чийсь-от серце, чийсь-от легені, нирки, печінка, шлунок, кишечник у відомого романіста-новеліста Іваничука-і-Кравчука. “Ми зустрілись раз случайно, — сказав К. — І так далі, і так далі, і так далі. Де б ще зустрітися українським поетам, як не у російському театрі. Як ся маєте, колего?” “Слава Богу, потихеньку, — сказав Лесьо. — Добривечір, колего.” “Давайте, краще, — сказав Лесьо. — посцимо спокійно, та підемо дивитися виставу.” “Фі, колего, — сказав К. — Відтоді, як ми бачилися востаннє, ви не перестали бути грубіяном.” “Це все пусте, — сказав Лесьо. — Це зайве врешті-решт.” “Це все не те, — сказав К. — Осьо, скажімо, прив’яжемо коня, та й заглянемо на хвилику в “Малібу”. Там зустрілася невеличка така собі компанія. Маю завтра власний ювілей. Ви вочевидь не пригадуєте. Ви, звісно, з вашою прекрасною половиною, як завжди?” “Як завжди, — сказав Лесьо, — Як завше. Як інколи. Як ніколи. Вже, певне, ніколи до “Малібу”. Уже, певне, Ніна давно мене жде.” “То я вже той, — сказав К. — Струшую осьо передостатню краплю, як казав один колега...” “Упала крапля поміж трав... — сказав Лесьо. — Хай буде по-вашому. А що, другий дзвінок уже?” “Та ще до

першого!” — запевнив його К. “О, коли б не поет!” — сказала Ніна, стрівши обох майже при самому виході. К. поцілував її “ручки” й “кожен пальчик зокрема”. Не вельми, правда, голосно, але доволі, щоб Ніна почула. “В “Малібу”, — сказав Лесьо. — У поета К. гроші завелись, він їде в Сочі. Отдыхать.” “В Ялту.” “В Піцунду.” “В Одесу.” “В Комарово.” У Простоквашино.” “В Ірпінь.” “У Мостисько. Третя хата од моста.” “Моста-Запорожста. Куди йдеш?” “У “Малібу”!”

В “Малібу” К. підвів фон Занутдінових до однієї *band* юнаків та дівчат похилого віку. *Hloptsyes* були при вусах, люльках, вишитих сорочках, жупанах і шипунах, при шальварах і при гострих бузьких козацьких *shabbelkas*, дерев’яних, правда, але цвяхованих міддю, на ногах мали добрі *postolys* на товстій підошві, виробництва Чорноморського суднобудівного заводу. *Devshatas* була одна, у такому ж — українському — *stroy*, хіба що без шальварів, та замість гострої *shabbelka* до боку їй була припнута запаска; терновий вінець — віночок з живих квітів прикрашав їй милу голівоньку сиву, і безліч *stritchkas*. Поміж юнаків та дівчат сиділи двоє акторів тутошнього театру (вони по-нашому ні бельмеса не тямилі). А перед усією чесною *band*, на столі, стояв *Kulish* (Пантелеймон, Твори у двох томах), а до його вся приправа: кава, “*Gaydamatskaya*”, “*Khryshtalewa*”, “*Ukrainskaya*”, “*Ukrainskaya z per tsem*” і “*Russkaya*”. (“Русскую”, вочевидь, пили тутошні.) Усі знайомі то були. Леся кликали Лесьом, Ніну кликали Ніною, вони були — фон. Одного *diadka* там звали Семеном, другого — Васильом, третього — Пилипом (його знайшли у капусті). *Tittonku* звали Степанидою, вона була Василюхою. *Tutoshny* театральні *hloptsyes* звалися, що один — Борисом, то другий, хоч і дивно це, — Глебом, що один — Косьмою, то другий — Даміаном, що один Кастором... вони були гешвістери. Усій братії якраз не хватало поета К., щоб наливатися й братися до кави й кулешу, та до розмови українською мовою. Як фон Занутдінови підсіли, а К. був-таки тут за *hazziain*, то вже пригостилися. І розмовою тоже. “За ювіляра”, — сказав Лесьо, а Ніна — усе, що належало до подібної ситуації. Капустенко, Пилип, їх не підтримав. “За ювіляра ми вже ой, скільки пили”, — сказав. “Випив я щось зо дві чарки”, — сказав Васишин Василь. “То, — сказав Капустенко, — за Україну, за її долю, за честь, за волю.” “Будьмо, гей!” — сказав Василь. “Будьмо, гей!” — сказали усі. “Справді, — сказав К., — за мене уже пили. Й пили горілку, ще й мед будем пить”. “А хто з нас, братці, буде сміятися, того й будем бить”, — завів Семен Звідківінузявся. *Hloptsyes* і *devshatas* підхопили були, але вмшався тутошній, малібувський, *kosatshok*. “Извините,

паны... панове... паны... У нас э не принято петь. По желанию клиентов можем включить запись музыки, соответствующей вашему настроению. Извините. Есть запись трио Мареничи, не желаете?” — дуже ввічливо так урвав хлопську *pisnya*. “Пускай поют, брат! Слышь!” — почувлася раптом підтримка, звідки її ніхто не ждав: за сусіднім, через чотири столи, столиком сиділа ще одна *band*: четверо гарних *molo-deetses* і четверо ж *molodeekes*. *Chatwarroe* були коротко стрижені, мало, що не голені недавно, мали на собі просторі куртки і такі ж просторі *shtanyes*. Явно рекетири або бізнесмени. “Пускай поют, — сказали й Братюкіни, Борисоглеби та Козьмодем’яни. — Ми любим українські пісня. Українські пісня — харашо, — це вже було сказано до *hloptsyes* і *devshatas*. — Пойте. Пожалуйста, пойте.” Але *kosatshok* повернувся тоді до них спиною, а до *band of rekkatyrs* передом і сказав, що, мовляв, другий дзвінок. “Я привык не являться в таких ситуацьях”, — сказав. Тут вийшов до усіх тутошній *hazziayin*, а в динаміках, розвішаних довкола, спершу зашипіло, а тоді вже заспівало: “Чом ти не прийшов, як місяць зійшов.” “Е-ех!” — сказав Семен Хтожбовін. “А чого, — сказала Васильова Василишина Степанида. — Я, приміром, Мареничів люблю.” “І я”, — сказав Василишин Василь. “І я”, — сказав Капустенко Пилип. “І я”, — сказав К. “І я”, — сказали Борисоглеб і Козьмодем’ян. “І ми”, — сказали усі. Лишень фон Занутдінови на хвильку замислились. “Ходімо вже”, — прошепотіла Ніна. “Ну, — сказав К., ювіляр, — за наших братів і друзів.” І всі випили. Випили за братів, випили й за друзів. “Ну, — сказав тоді ювіляр знов, — за те, щоб наші діти Вовковича не боялися.” І тут щось трапилося. *Marennitshyes* саме наспівували “Ленін з нами” та “По садочку ходить...”. “*Myself conjectured*, — сказав Лесьо фон Занутдінов. — Що в перекладі означає: сам собі думаю — які були б перлини, якби схрестити *Wolfowitsh* з *Marennitshyes*”. “Хіба три тисячі кілометрів колючого дроту”, — сказала Ніна, фон Занутдінова ж. “Ой, ви щось таке балакаєте, — сказала Васильова Василиха, — що у мене ажно молоко скисає.” “Що ви говорити? — сказали Борисоглеб і Козьмодем’ян. — Ми порадитися з друг-друг, ми вірно говорити? Ми порадитися з друг-друг і подумати рішити: Владімір Вольфовіч — те, що потрібний сьогоднішній день. Сильний особ потрібний. Єжаковий рукавиця потрібний. Руській чоловік ле-ле... да-да...” “Ой, леле”, — сказала Васильова Степанида. “Ле-да-сю-га”, — вимовили Братюкіни з видимим вдоволенням, хіба, що піт з обох котився чимось округлим і білим. “Ой, леле!” — сказала Василиха Степанида, а її, Василишин, Василь розсипався на

дрібнесенькі уламочки, й на середні, й на трохи більші, та вже у вигляді кубиків, пірамідок, призмочок, тетраедрів, октаедрів і всіляких інших -таедрів, -аедрів, -едрів, -дрів, -рів, -ів валявся покотом під стільцем і столом (невже сп'яну?). Семен Хтосьжевінтабув почав при тому танути, як віск, і поволі спливати зо свого стільця, силуючись сформувати на виду вираз люті, рука його рипнулася була до ефеса гострої козацької *shabbelka*, але так і не допливла, хіба вишита манжета рукава зачепилася за цвяховану міддю перекладину: що було тілом пружним, нараз стало місивом лойовим (а чи глейовим), і славний бузький *kozarluga* уже бовтався посеред того всього: оселедець, вуса, дрібки якоїсь щетини, не то з волохатих грудей, не то з носа, — *sorotshka*, *stanyes*, *postolyes*, *shabbelka*, — зі стільця ще, правда, скрапували рештки. “Ой, Лелю!” — сказала Василиха, і сама просто шезла, розтанула у довколишньому, прокуреному, але провітреному просторі, лишився по ній хіба не вельми сексуальний шмат Чеширської *cheese*. Один Пилип Капустенко несамовито вихопився з-поза столу. Він став на рівні, і на його боляче було глянути: що синьо-жовтим було, тепер обернулось йому протилежним. “Каю! Йожефе! — так він звернувся до поета К. — Якщо тобі несила втихомирити цих, цю, цього... словом, якщо ти, на правах ювіляра і господаря столу, не втихомириш, не урезониш, не заборониш дозволені речі, то рознесу цю халабуду на друзьки навпіл. Ось так!” “Ось як?” — сказав Лесьо Занутдінов. “Вот так, — сказав К., — вот так. Живут Америка с Европой. Ну а у нас...” “О! — сказали Козьмодем'ян і Борисоглеб. — Тальков! Да-да!” Так вони сказали. І все стало, як було. Чеширський Шмат доповнився ледь синюватим носом, колись, певне, червонястим, доповнився колись карими та чорними очима та бровами, колись рожевими щічками, колись чистим підборіддям, колись білою шийкою, доповнився тепер зате нашиваною *sorotshka*, тепер зате зеленою *ubka*, тепер зате червоною *zappaska* і віночком з живих квітів та барвінку — і вродилася Василиха Степанида. Місиво глейове, а мо' правда, лойове знову згорнулося в купу, затужавіло, упевнено всілося на стілець і стало козаком на ім'я Семен, а прізвище його Колисьтавзнаехтось. З кубофутуристичного праху повстав Василишин Василь, хіба лишень загубилися десь двійко-трійко щонайменших -ів, певно їх виніс протяг, а чи миловидий *kosatshok*, що він снував сюди й туди, поніс їх за ногами. Василь стояв на всю височину свого козацького *zrist* і починав уже казати спіч, видрукований напередодні у газетах “На сторожі” та “Український південь” (про Неньку-Україну та про те, як не люблять нас прокляті москалі),

коли К., Йозеф його звати, ювіляр, перебив промовця зауваженням, що москалі нас вельми люблять, а Козьмодем'ян Борисоглебович — що москалі є назва солдати і, що вони не розуміти, чому українці так не люблять росіяни — старший брат. Тут би знов було дійшло діло до катастрофи, але Ніна фон Занутдінова, бо вона була з усієї *band* найтверезіша, себто найнеп'яніша, згадала за обов'язок, заради якого вони з Лесьом явилися сюди, себто не в “Малібу” зокрема, а в цитадель культури взагалі, — смикнула Леся за рукава його дежурного костюма-трійки: “Пора і честь згадати, — сказала. — Пора.” “It’s time, — сказав Лесьо. — I told you once and told you twice this could be the last time.” “Я заре виблюю всі ці слова”, — сказав Лесьо, і підвівся. Ніна ухватила за його й, мимо *stolikes*, мимо *kosatshokes*, мимо *stoyka*, потягнула у двір, на свіже повітря. Вони постояли там трохи, Лесьо таки виблювався під недоросле деревце, і присіли на лаву.

“Гов! — сказав Лесьо перегодя. — Я згадав тепер ось. Крім всього мав я капелю! Його змакітрив хтось!” “Сиди, — сказала Ніна, — я принесу.” Вона повернулася до компанії в “Малібу”, а з Лесьом стало творитися щось дивне. Власне, не з ним самим, а довкола його. Найперше: гучно почала рости трава, це було схоже на пляму, або на “крик олова”, або на заклик муедзина до молитви, що вони — ані заклик, ані молитва — не мали для Леся жодного сенсу, хоч він і схилився до ісламу. Це було, наче віра якась, а чи церква, досі не знана. І Лесьо навернувся. І задрімав на мить, а чи розплющив очі, і задзюрчали струмки у дереві грушки, але груші не вирости. А виріс Беллерофонт з порепаного каменю, верхи на порепаному Пегасові в’їздив він у Єрусалим. Єрусалима самого не було, правда, видно, але каміння воляло замінити його Аполлоном з тьмяної міді, бо напруга каменю, вона нічого не знає про камінь, нічого не знає про себе, вона волає. Лесьо затикає вуха, черевики байдужості силується взути, а все потрапляє правим на ліву ногу, а лівим на праву. Дві сріблясті зелені кузьки всілися йому на плече, й стали бесідувати проміж себе. “У мого батька, — сазала одна, — є дивні хороми й палати, є срібло і злато, і всякого добра. І одна-однісінька у нього я донька. Батькові вмирати, і мені не жити. Напосівся на нас лютий звір Горобець. Вимагає від батька старого мене одну. Шкіру за шкіру. Життя за життя. Батькові вмирати. Пропаде все добро, і все золото й срібло, і всі хороми з палатами. Все пропаде, дістанеться лютому ворогові, Горобцю Твердоклювові. Як сонце встане. Для світу встане, для мене молоді закотиться. Батько з горя й розпуки, з відчаю, сльозами зійде, як не захистить мене молоду лицар слав-

ний. А буде захистить котрий, матиме срібла і золота, хоромів, палат, усякого добра й мене молоду на додачу.” Так говорила вона. І голос її дзвенів, наче дзвонили кришталеві дзвіночки. “У мого батька, — сказала друга кузька, — є хороми й палати високі, і скрині, засипані сріблом і золотом, і всякого добра повні. Але батька мого не втішають тоті хороми й палати, і скрині, засипані сріблом і золотом, і всякого добра повні. Має мій батько дві скрині. Одна скриня повна книгами, у яких сховано знання про найглибші таємниці природи: хто скриню відчинить — відкриються йому великі сили, принципи і потенції, і зробиться той владарем природи, і всієї землі, і планет, і Сонця, і найдальших зірок. Друга скриня повна усілякого мотлоху, а хто відчинить її, зробиться мудрим, як мій батько та я молода, і відкриються йому найглибші таємниці поезії, і не буде той нічим володіти, і тим володіти не буде ніхто, і зробиться той зайвим і не потрібним нікому. І все б добре, але все те добро, усі тоті скрині з таємницями поезії і знання, скрині, повні усякого добра, засипані сріблом і золотом, усі хороми й палати високі — усе пропаде: батькові вмирати, і мені не жити. Напосівся на нас лютий звір Горобець. А ще хто з ним на герць стане і заб’є лютого ворога, Горобця Твердоклюва, тому дістануться скрині й палати, й хороми, і я молода на додачу. Звати ж мене Груньою Сьомою.” Так сказала вона, і голос її жебонів і переливався, як би струмок, як би хто перекочував коштовні перлини у так само коштовній кришталевій чарі. Тоді враз налетів вечоровий вітрець. Приніс із собою на крилах свіжистих ще згуки, притлумлені гуркотом реактивної турбіни, що її запустили на турбінному заводі. Згуки ті були подзвін, і посвист. і поклик, і тихий, віддалений шепіт благання. Двоє голосів говорили там щось одно: “Не барися-бо, доню моя. Вже пора. Простелив тобі м’яку і теплу постіль я. Нагулялася нині вже, годі, вертай, завтра вечір спаде, а до того ще й день, буде й ранок божистий, — принесуть вони радість тобі, завдадуть тобі втіхи, і я порадію. Нині ж час. Відпалала давно вже зоря. В небі місяць панує лисистий. Хмар не видно та знай, відки прийде біда? Чи обміє вода чи утопить? Час. Пора. Я росинки зібрав: будуть свіжістю пахнути ніжки. Я нектару в бджоли напивав: зубки будуть ясніти, мов сніжки. Гребінець маю я, його хрущ упустив, він ось щойно гудів недалеко. Повертайся, я жду, я чекаю тебе звідусіль. Бо пора, бо боюсь, що прийшла вже весна, бо чекати нелегко.” Так вони говорили, тоті голоси, шамотіли безтілесними старечими яснами, ворушили прозорими устами вітрецю, як би хто шаркав босими ногами по фарбованій дерев’яній долівці, як би хто шарудів аркушем паперу, беручи

його зі столу, як би хто гортав піщані сторінки суму. Притих вітрець, і голоси стихли. Вийшла з “Малібу” Ніна фон Занутдінова, з Лесьовим капелюхом у двох руках. “У тебе на плечі дві кузьки”, — сказала. “Та, ну”, — сказав Лесьо. “У тебе на плечі дві кузьки”, — сказала. “Та, ну”, — сказав Лесьо. “У тебе на плечі дві кузьки!” — сказала Ніна. Лесьо повернув голову: “Гов!” — жажнувся. І мало не впав. Ніна підтримала його, наділа на голову капелюха. “Ходімо, — сказала, — піднімось у “Театральне”, бо ти, кохання моє, геть розкис. Вип’ємо кави”. “Або кав’яри”, — сказав Лесьо, але поступився. Вони піднялися вгору крутим трапом, звареним електричною дугою на заводі ім. 61 Комунара, і зайшли.

Байдуже, що поверх був горішній, “Театральне” всередині скидалося на погрібну пивницю у модерному стилі: кольорова напівтемрява, або, кажучи по-морському, напів-темрява-темрява (навіть на вулиці було світліше), спадала згори з-під низької стелі, де, ледь не над головами відвідувачів, жевріли електричні ліхтарі у вигляді чотиригранних призм, пофарбованих бітумом у чорне, і кидали своє напів-напів-світло на целулоїдні театральні фільтри: червоні, сині, зелені, — а тоді вже — куди прийдеться: на чорні прямокутні столики, на прямокутні, чорні ж, дивани, які оточували тоті столики, літеру “П”, на квадратні в основі важкенькі залізні попільниці на тотих столиках, на трьох відвідувачів за тотими столиками на тотих диванах, — на стіни з оригінальними, стилізованими під ескізи до театральних постановок, картини, роботи місцевого живописця Андрінова, надто темними, щоб їх можна було роздивитися при подібному неосвітленні, на імпорتنі гральні автомати попід тими стінами, біля яких товклися щось із п’ятеро осіб у темному, судячи з голосів — підлітки, на чорну квартиру каси, де тоті особи, підлітки, певне, віддавали батьківські, а чи власними чудернацькими бізнесами зароблені гроші за жетони до тих автоматів, на бар. Власне, бар узагалі не освітлювався, лишень звідтам, з-за прилавка, навіть з-під прилавка, вибивалася смуга світла, виокреслюючи прямий кут цієї, необхідної тут, споруди у суцільній п’їтьмі. Усього тут було троє столиків. За одним, дальшим, сидів якийсь одинак, невизначеного чи недобаченого вигляду, й віку, й роду, за другим, ближчим, сміялися, пили шампанське і цілувалися добродій “кавказької” національності (вірніше, кавказької “національності”) — торговець гвоздиками з кіоску, що на розі Соєвської і Свердлова (а може, і з якого іншого, може з Центрального ринку або з “Колоса”) — і миловида жінка-слов’янка так званих середніх літ у платті, кольору нержавіючої сталі, з високим жабо.

Занутдінови примостилися на незручному, як виявилось, дивані за вільним третім, найближчим до виходу, чи входу вже, столиком. Негайно коло них виринув з п'їтьми молоденький офіціант, майже дитина роками, у чорній формі. “Добрий вечер, — сказав. — Что будете заказывать?” “Кави, будь ласка, — сказала Ніна. — Міцної.” “Извините?” — сказав хлопчик, певне, років чотирнадцять йому. “Ну, кави, кави, кави. Не розумієш нашої селюцької мови?” — сказав Лесьо. “Вибачте, — сказав хлопчик. — Вибачте. Кава буде хвилин за двадцять. Щойно поставили воду. Ще будете що замовляти?” “Молодець”, — сказав Лесьо. “Ні, — сказала Ніна. — Почекаємо кави. Тільки, будь ласка, одну з цукром, і не дуже міцну, а одну без цукру, і поміцніше. Добре?” “Добре, — сказав хлопчик. — Дякую”, — і розтанув у п'їтьмі. Правда, за хвилину він, а може й не він, може інший, його віку, матеріалізувався знов, з чорною залізною попільницею на маленькій чорній таці, бо Лесьо закурив цигарку. “Я собі от що думаю, — почала розмову Ніна, як вони вже трохи посиділи мовчки, розгледілися на всі боки й освоїлися у незнайомому приміщенні. — Я думаю про сусіда нашого, ну, того, як його? Непристойка, чи Недостойка?” “Неустойка”, — відповів їй Лесьо. “Хай буде Неустойка, — погодилась Ніна, і продовжила перервану мову. — Дивний він чоловік якийсь. Ні, правда, правда. У мене з голови не виходить наша сьогоднішня зустріч. Не схожий він був, наш сусід, маю на увазі, на чоловіка, який щойно втратив кохану дружину. Веселий такий собі. Усміхався. Весь такий сам із себе вдоволений. І цілу гору всіляких пакунків тримав у руках. Я б, здається, вже й не здивувалася, якби в одному з тих пакунків виявилися квіти.” “Що ти маєш на увазі, кажучи, що не здивувалася б?” — спитав Лесьо просто так, аби підтримати бесіду. “Бачиш, — відповіла, продовжуючи, Ніна, — у мене склалося враження, ніби він, наш сусід, як його там, Нездарко, чи що, готувався до зустрічі іншої жінки, або збирався іти на побачення сам. Повір, я, як жінка, на таких речах розуміюся. Вочевидь вона молода, багато молодша за його, красива, знаєш, з таких, як ото в еротичних фільмах показують: біляве волосся, тонкі уста, довгі вії, пружні перса, тонка талія й довгі ноги. Ніколи не розуміла, що ви, чоловіки, знаходите у цих манекенах.” “Не манекенах, а манекенницях, — як міг парировав докір дружини Лесьо. — Ти на себе подивись. Хіба, що русява, але волосся й вибілити можна, а так, то ти саму себе й описала.” “Ну, — відповіла Ніна, зашарівшись від компліменту й намагаючись приховати це від чоловіка, хоч він у подібній напів-темряві-темряві навряд чи міг помітити її ніяковість, — я вже стара баба. Та й замолоду...

Перса, правда, мені й самій подобались, а от стегна...” “О! — проспівав Лесьо дружині. — Твої стегна! Та хай би я був уже й яким дурним, ти мені не самими стегнами припала до душі, але твоїми стегнами я пишаюсь.” “Цить, — приклала йому до уст пальця Ніна, — мовчи. Люди довкола.” “Та й не про те я зовсім, — знову заговорила, трохи оговтавшись від раптового припливу ніжності і любові до коханого чоловіка, з яким ось уже... років і років — разом крокувала дорогою життя. — Я про те, що душі ті усі манекенниці, як ти кажеш, а про мене, то ляльки, манекени набиті, — душі вони не мають. Ну, скажи хоч ти, хіба кохають за довгі ноги, тонку талію і опасистий бюст? Ні, ти все-таки скажи, скажи, не ухилийся”, — присікалася Ніна до чоловіка, помітивши, що він потягнувся рукою по чергову сигарету. Та Лесьо не схильний був відповідати. “Скажи, у такому разі, — не вгавала Ніна. — Скажи ти мене досі... — тут вона на хвильку затнулася, — кохаєш? Ти мене досі хочеш? Як жінку? Кажі. Кажі негайно, а то я тобі зараз, тут-ось, при людях, очі видеру.” “Хочу, хочу”, — відказав Лесьо, силувано усміхаючись. Потім усмішка стерлася з його обличчя. “Я зараз хочу лишень одного: щоб зима, нежить, тепла постіль, краплі в ніс, торбинка арахісу в цукрі і нікого вдома, щоб зануритись під верблюжу ковдру і спати, спати, спати...” “Фу, — сказала Ніна, — який ти. Усі ви, мужики, такі.” У цю інтересну мить з напів-темряви-темряви матеріалізувався хлопчик з маленькою чорною тацею в руках. На таці — дві чашки з кавою.

І не встигли ще фон Занутдінови випити свою каву, як... як... Як що? Як гора? Ні, як гора. Як висока могила або американський хмарочос? Ні, не як висока могила й не як американський хмарочос. Як риба-кит, як корабель, чи як слон, що його проковтнув удав? Ні, не як риба-кит, не як корабель, не як слон, що його проковтнув удав. То, може, як буйвол, як бик, як бізон чи, як стадо корів? Ні, не як буйвол, як бик, як бізон, не як стадо корів. То, може, як баран, як козел, як джейран або сотня вовків? Та ні ж, не баран, не козел, не джейран і не сотня вовків. То... то що ж? Може, заєць, чи щур, чи миша, чи павук, а чи пруський тарган? Наче пруський тарган, як павук, як миша, наче щур, наче заєць, як сотня вовків, як джейран, як козел, як баран, як коро-ва, як буйвол, як бик, як бізон, як той слон, що у черево гада попав, як корабель, як риба-кит, чудо-юдо таке, як будівля висока в степу, як Г-О-Р-А виліз собі з-під столика і почалапав просто на Ніну фон Занутдінову. Зрозуміле діло, Ніну, наче б імпетом од вибуху кулькової бомби, щось підкинуло вгору й, перенісши одним махом і через чорний незручний диван з розміряним крісло-місцем, і через сусідній

столик з напоями, що ними чоловік невідомої національності з Кавказу частував жінку-слов'янку, і опустило аж перед чорними шторами, за якими був хід. Ніна вереснула ажно тоді вже і шустьнула за чорні штори-куліси. Лесьові довелося підвестися, сказати хлопчикові, котрий з'явився перед ним проворніше, аніж був щез, “у вас тут комахи, знає-те”, заплатити за каву й податися за Ніною услід.

“Ти що, — сказав Лесьо дружині уже потойбіч куліс, — таргана ніколи не бачила?” “Ой, щастя моє, — сказала Ніна, — мені видалося, що то була миша. Даруй.” “Дарую, — сказав Лесьо. — То ходім уперед.” Вони пішли вперед і вийшли до виробничих приміщень театру. А щойно вийшли, як зі швейні раптом вискочила прожогом Галя Совенко, акторка. Певно вона мала щось там собі на меті, але, забачивши фон Занутдінови, стала, як укопана. “О! — сказала Галя. І гукнула у розчинені ще навстіж двері: — Зануди прийшли! — тоді вже й до занудів: — Заходьте до нас! У нас весело!” Вочевидь вона була не вельми, щоб аж тверезою. “Та, — сказав Лесьо. — До вас заходити... Треба б щось... А ми, от...” “Та, заходьте й так! — сказала Галя. — Або, можна взяти самогону.” Лесьо дістав тоді остатні гроші. “Мабуть, що не хватить”, — сказав. “Я доплачу!” — сказала Галя. І вже щезла. “Як дивно тут люди щезають”, — сказав Лесьо. “Почекаймо”, — сказала Ніна. Вона знала.

І правда. Не минуло й двох хвилин, як Галя, Совенко, акторка, з'явилася (Лесьо при тому сказав “як люди тут дивно з'являються”) з півлітрою, віддала її Лесьові в руки й потягнула обох Занутдінових, фон, за собою.

Компанія у швейні справді була весела, п'яна і знайома, але Лесьо фон Занутдінов після двох чарок геть сп'янів і попросився трохи поспати. Його вклали на стіл для розкрою тканини, де йому було добре і зручно і де йому приснився сон: найтверезіший би упився. Приснилося Лесьові, що він прокинувся, і прокинувся, нібито, саме там, де заснув: на столі для розкрою тканини у швейній російського драматичного театру ім. Чкалова, що у Миколаєві, Україна, нібито. У приміщенні, крім Лесьової дружини Ніни та ще Галі Совенки, нікого вже не було, ніякої веселої, чи п'яної, чи знайомої компанії. Ніна і Галя, забачивши, що Лесьо прокинувся, почали сваритися, кому його взути випадє. Довелося б і ув сні взуватися самому, та, заки прочумався, жінки поділили штиблети так, що дружині дістався правий, а закоханій віддавна акторці — лівий. Узувшись, Лесьо рішив, що пора уже піти й подивитися бодай хвостика тої вистави, про що він одразу й сказав уголос.

“Тю! — одказали йому в один голос Ніна і Галя. — Та ж третя година ночі!” “Ти ба, — сказав на те Лесьо. — То ходімо додому.” І вони вийшли. Та пішли чомусь не вниз, до службового виходу, а вгору, до зали для репетицій. Власне кажучи, може й не “чомусь”, а Галя їх туди потягнула, зауваживши, що там хтось грає на гітарі. Вони піднялися на третій поверх і зайшли туди, де репзала, де музика. І справді. Посеред зали там сиділа на мокрому місці київська поетка-авангардистка, грала на гітарі і співала. Співала приблизно так: “Nik! Ya zdyes! Tam delo yest!”. Лесьо хотів був до неї привітатися, але Галя, акторка російського драматичного театру ім. Чкалова Совенко, хряпнула у той мент кришкою фортеп’яна й хутко пробіглася вишколеними пальцями по клавішах. Лесьо підійшов до фортеп’яна також, і собі видобув з інструмента кілька звуків. Галя негайно йому відповіла. Лесьо відповів Галі. Галя знов відповіла Лесьові. Лесьо знов відповів Галі. Так вони грали, у чотири руки, як дивну спів-розмовну імпровізацію з півтори години. А може, півгодини, а може, п’ять хвилин. Ніна собі про віщось завела мову з київською поеткою, але, щойно Лесьо з Гальєю урвали, чи закінчили, свою музичну бесіду, поетка щезла назавше, лишивши по собі хіба мокре місце, гітару і “brick in the wall”. “Ходімо вже”, — сказала Ніна. І тоді вони вийшли, утрюх, спустилися сходами донизу, утрюх, вийшли крізь службовий вхід, утрюх, і втрюх проминули прохідну з мертвенно п’яною, вочевидь з причини прем’єри на театрі, сторожихою.

Зміст

Аміль (повість)	5
-----------------------	---

Новели

Інтерлюдія	85
Друга	90
Ворон воронові	101
Четверта	106
3:1 (Три до Одного)	114
Музичка, або ж Пісня про коня	119
Чоловік, що він скидався на арешт	124
Без музики	128
Дивінація	131
...дтхн...	133
Прем'єра на театрі	140

Михалко Скаліцкі

МУЗІЧКА

Повість, новели

За редакцією автора

Комп'ютерна верстка: М. Скаліцкі

Коректор: Л.М. Кузнецова

Підписано до друку 20.10.07. Формат 60x90^{1/16}.

Папір офсетний. Гарнітура LiteraturnaYaC. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 9.5. Обл. — вид. арк. 7,2. Наклад 1 000 прим. Зам. № 77.

Видавництво Ірини Гудим

Свідоцтво про державну реєстрацію № МК 3 від 14 травня 2002 р.

54027, м. Миколаїв, вул. Адміральська, 20. Тел. (0512) 35-23-36, 35-20-18